

TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ TÜRKİYE SİVİL HAVACILIK MECLİSİ

2017 YILI SEKTÖR RAPORU

TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ TÜRKİYE SİVİL HAVACILIK MECLİSİ

2017 YILI SEKTÖR RAPORU

TOBB Yayın No: 2018/314

ISBN: 978-605-137-687-5

TOBB yayınları için ayrıntılı bilgi
Yayın Müdürlüğünden alınabilir.

Tel : (0312) 218 20 00

Faks : (0312) 218 20 64

Web : www.tobb.org.tr

TOBB yayınlarına tam metin ve ücretsiz olarak web adresinden ulaşabilirsiniz.

Kapak resmi: İstanbul Yeni Havalimanı Trafik Kulesi (Kaynak; DHMI)

Tasarım & Baskı: GÖKÇE OFSET

İVOGSAN 21. Cad. 599. Sokak

No:22 Yenimalle / Ankara

Tel: 0312 395 93 37

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ (M. Rifat Hisarcıkılıoğlu, TOBB Başkanı).....	vi
ÖNSÖZ (Sivil Havacılık Meclis Başkanı).....	vii
1. SEKTÖR YAPISI	3
1.1. Genel.....	3
1.2. Uluslararası İlişkiler	8
1.3. (SHGM) Yeni Düzenlemeler, Projeler, Çalışmalar.....	10
1.4. Mevcut Durum ve Sektör Kuruluşları	16
1.4.1. Havalimanları	18
1.4.2. Heliportlar.....	27
1.4.3. Hava Seyrüsefer Hizmetleri	28
1.4.4. Havayolu Şirketleri.....	30
1.4.5. Diğer Hava Aracı İşletmeleri	37
1.4.6. Yer Hizmet Kuruluşları	38
1.4.7. Bakım, Onarım, Yenileme (BOY) İşletmeleri.....	39
1.4.8. Sivil Havacılık Eğitim Kuruluşları	40
1.4.8.1. Uçuş-Tip Eğitim Organizasyonları	40
1.4.8.2. Üniversite Eğitimleri.....	41
1.5. SHGM Denetimleri.....	45
2. HAVA TAŞIMACILIK GERÇEKLEŞMELERİ VE ÖNGÖRÜLER.....	49
2.1. Dünyada Hava Taşımacılık Gerçekleşmeleri	49
2.2. Türkiye’de Hava Taşımacılık Gerçekleşmeleri.....	52
2.3. Türkiye’de Öngörüler	59
2.4. Dünyada Öngörüler	61
3. HAVAYOLU VE TURİZM.....	65
4. GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER	71
5. RAPORUN HAZIRLANMASI.....	75
6. KAYNAKLAR	79
7. KISALTMALAR.....	83

TABLO, ŞEKİL VE RESİMLER

Tablolar

Tablo-1.1.	2009-2017 Yılları Yeşil Sertifikalı Havaalanı Kuruluşları.....	12
Tablo-1.2.	2013-2017 Yılları Sektörel Büyüklükler	17
Tablo-1.3.	DHMİ Yap İşlet Devret Projeleri	19
Tablo-1.4.	DHMİ Kirala İşlet Devret Projeleri.....	20
Tablo-1.5.	Sivil Hava Ulaşımına Açık Havalimanları.....	22
Tablo-1.6.	2015-2017 Yılları Heliport Sayıları.....	27
Tablo-1.7.	2015-2017 Yılları Havayolu Şirketleri ve Yolcu/Kargo Uçak Sayıları	30
Tablo-1.8.	2015-2017 Yılları Havayolu Şirketleri Toplam Uçak Sayıları ve Yolcu/Kargo Kapasiteleri	31
Tablo-1.9.	2017 Yılı Havayolu Şirketleri Hava Aracı Sayısı.....	31
Tablo-1.10.	2015-2017 Yıllarında Havayolu Şirketlerimiz Tarafından İç Hat-Dış Hat Uçuş Yapılan Şehir (Ülke) ve Noktalar	32
Tablo-1.11.	2015-2017 Yılları Diğer Şirketler ve Hava Aracı Sayıları.....	37
Tablo-1.12.	2015-2017 Yılları Yer Hizmet Şirketleri ve Sayıları.....	38
Tablo-1.13.	2015-2017 Yılları Bakım ve Uçuş/Tip Eğitim Organizasyonları	39
Tablo-1.14.	2017 Yılı Üniversiteler ve Havacılık Programları	42
Tablo-1.15.	2015-2017 Yılları SHGM Sektörel Denetimler ve Dağılım.....	45
Tablo-1.16.	2015-2017 Yılları SHGM Türkiye-AB SAFA Bulgu Oranları	46
Tablo-2.1.	2018-2020 Yılları DHMİ Yolcu Trafik Artış Öngörülleri.....	59
Tablo-2.2.	2018-2020 Yılları DHMİ Uçak Trafik Artış Öngörülleri	60
Tablo-3.1.	2015-2017 Yılları Türkiye'ye Gelen Ziyaretçiler.....	65
Tablo-3.2.	2015-2017 Yılları Türkiye'ye Gelen Yurt Dışında İkamet Eden TC Vatandaşları.....	66
Tablo-3.3.	2015-2017 Yılları Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçiler.....	67
Tablo-3.4.	2015-2017 Yılları Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Milliyetlerine Göre Dağılımı (2017 Yılı 500.000 üzeri).....	68
Tablo-3.5.	2017 Yılı İllere Göre Ziyaretçi Sayısı	68

Şekiller

Şekil-1.1.	2016 Yılı Bölgeler Bazında Uluslararası Tarifeli Yolcu Trafik Artış Oranları ...	5
Şekil-1.2.	2017 Yılında İkili Hava Ulaştırma Anlaşması Bulunan Ülke Sayısı	9
Şekil-1.3.	2017 Yılı İç Hat Yolcu Taşımacılığında Havayolu Şirketleri Yolcu Payları ...	34
Şekil-1.4.	2017 Yılı Dış Hat Yolcu Taşımacılığında Havayolu Şirketleri Yolcu Payları .	34
Şekil-1.5.	2012-2017 Yılları Yerli-Yabancı Havayolu Şirketleri Dış Hat Yolcu Payları ..	35
Şekil-1.6.	2017 Yılı Yurt Dışı Yolcu Taşımacılığında Yabancı Şirketler Yolcu Trafik Payları	36
Şekil-1.7.	2017 Yılı Ön Lisans Programları Dağılımlar	43
Şekil-1.8.	2017 Yılı Lisans Programları Dağılımlar	43
Şekil-1.9.	2017 Yılı Tüm Havacılık Programları Dağılımlar.....	44
Şekil-2.1.	2000- 2017 Yılları Dünya Tarifeli Yolcu Trafik Gelişim.....	49
Şekil-2.2.	2017 Yılı Dünya Bölgesel Tarifeli Yolcu Trafik Pay Oranları.....	50
Şekil-2.3.	2010-2017 Yılları Eurocontrol Avrupa IFR Trafik Artışı	51

Şekil-2.4.	2008-2017 Yılları İç Hat- Dış Hat Toplam Yolcu Trafik Gerçekleşmeleri	53
Şekil-2.5.	2017 Yılı Havalimanları İç Hat Yolcu Payları	53
Şekil-2.6.	2017 Yılı Havalimanları Dış Hat Yolcu Payları	54
Şekil-2.7.	2008-2017 Yılları Havalimanları Dış Hat Tarifeli-Tarifersiz Yolcu Trafiği	54
Şekil-2.8.	2008-2017 Yılları İç Hat-Dış Hat Toplam Uçak Trafik Gerçekleşmeleri	55
Şekil-2.9.	2008-2017 Yılları İç Hat-Dış Hat Ticari Uçak Trafik Gerçekleşmeleri	55
Şekil-2.10.	2008-2017 Yılları İç Hat- Dış Hat Uçak Başına Yolcu Sayıları	56
Şekil-2.11.	2008-2017 Yılları İç Hat-Dış Hat Toplam Yük Trafiği Gerçekleşmeleri	57
Şekil-2.12.	2008-2017 Yılları İç Hat-Dış Hat Toplam Kargo Trafik Gerçekleşmeleri	57
Şekil-2.13.	2008-2017 Yılları Overflight Uçak Trafik Gerçekleşmeleri	58
Şekil-2.14.	2008-2017 Yılları Toplam Yolcu Trafik Gerçekleşmeleri ve 2018-2020 Yılları DHMİ Öngörülleri	59
Şekil-2.15.	2008-2017 Yılları Toplam Uçak Trafik Gerçekleşmeleri ve 2018-2020 Yılları DHMİ Öngörülleri	60

Resimler

Resim-1.1.	2017 Yılında Sivil Hava Ulaşımına Açık Havalimanları	21
Resim-1.2.	İstanbul 3. Havalimanı Kule/Teknik Blok Görüntüsü	24
Resim-1.3.	İstanbul 3. Havalimanı Terminal Görüntüsü	24
Resim-1.4.	2017 Yılı İç Hat Uçuş Noktaları	33
Resim-1.5.	2017 Yılı Dış Hat Uçuş Noktaları	33

ÖNSÖZ

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Türk özel sektörünün en üst düzey yasal temsilcisi sıfatı ile iş dünyasının ihtiyaçları doğrultusunda çalışmalar yürütmekte, sorunlarına çözüm aramakta ve özel sektörün istikrarlı bir biçimde gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Sektörlerimize daha kapsamlı hizmet sunulması ihtiyacı doğrultusunda ve bu hizmetlerin geliştirilmesi perspektifinde 18 Mayıs 2004 tarih ve 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu'nun 57'nci maddesine dayanılarak Türkiye Sektör Meclislerinin Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği" hazırlanmıştır. 12 Şubat 2005 tarih ve 25725 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren yönetmeliğimize istinaden Birliğimiz şemsiyesi altında 61 adet Türkiye Sektör Meclisi oluşturulmuştur.

Türkiye Sektör Meclisleri, sektörün tüm ilgili taraflarını bünyesine alan entegre yapısı ile yerel olduğu kadar uluslararası nitelik taşıyan sektörel bir bakış açısı ile ve bugünün yanında geleceği kuşatan strateji ve vizyonu ile dünyadaki benzer örneklerinden daha kapsamlı örnekler sunmaya yönelmiş bir yapıdır. Bu haliyle sektör meclisleri, sektörlerimize ve ekonomimize büyük faydalar sağlama potansiyeli taşıyan önemli bir oluşumdur.

Meclisler firmaların, sektörel kuruluşların ve ilgili kamu kurumlarının üst düzey yöneticileri ile temsilcilerini bünyesine katan önemli bir buluşma noktasıdır. Türkiye Sektör Meclisleri, yelpazesi içine aldığı tüm ekonomik sektörler için radikal bir adımı temsil etmektedir. Meclis içerisinde sağlanan birlik ve beraberlik ortamı, ortak görüşlerin oluşturulmasına ve ortak kararların alınmasına imkân sağlamaktadır. Ortak kararlar doğrultusunda başlatılan girişimlerden ilgili merciler nezdinde daha olumlu sonuçlar alınmaktadır. Bu sektörel yapılanma ile kamu-özel sektör ortaklığının etkin bir biçimde hayata geçirilebileceği sağlam bir zemin oluşturmuştur.

Meclis faaliyetleri çerçevesinde, meclis çalışmalarından daha fazla verim alınabilmesi, farklı görüş ve düşüncelerin uyumlaştırılması, tutarlılık sağlanması sektörün mevcut durumu ve geleceğine yönelik beklentileri konusunda kamuoyunun bilgilendirilmesi amacıyla meclislerimiz tarafından sektör raporları hazırlanmaktadır.

Hazırlanan "Sivil Havacılık Meclisi Sektör Raporu 2017"nin sektörel politika ve stratejilerin oluşturulması, geleceğe yönelik projeksiyonlara ve pazar araştırmalarına katkıda bulunması açısından faydalı olacağı düşüncesi ile Sivil Havacılık sektörümüze, camiamıza ve ilgililere hayırlı olmasını dilerim.

M. Rifat HİSARCIKLIOĞLU
Başkan

ÖNSÖZ

Dünyada yaşanan tüm siyasi ve ekonomik olumsuzluklara rağmen hava ulaşımı, diğer ulaşım modlarına göre önemini her geçen yıl daha da artırmakta ve yolcu ve kargo taşımacılığı istikrarlı bir şekilde büyümeyi sürdürmektedir. Havacılık faaliyetleri her yönü ile küresel gelişmenin önemli bir aktörü haline gelmiştir.

Gelişmekte olan ülkeler, ortalamanın üzerindeki nüfus artışları ve yaşanan ekonomik gelişmeler bağlamında orta sınıfın hava ulaşımına gösterdiği ilgi sonucunda ön plana çıkmaya başlamışlardır. Hava ulaşım faaliyetlerinde batıdan doğuya eksen kayması devam etmektedir. Asya, Ortadoğu ve Afrika pazarlarındaki büyümelerin etkisi her geçen yıl daha da artmaktadır.

Ülkemiz coğrafi bakımdan Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının ortasında çok önemli bir konuma sahip olup gelişmiş pazarlar ile gelişmekte olan pazarlar arasındaki uçuş rotaları üzerinde yer almaktadır. Türkiye, 2003 yılından itibaren uygulamaya koyduğu liberal havacılık politikaları ile hava ulaşım faaliyetlerinde dünyada en hızlı gelişim gösteren ülkelerden biri olmuştur. İstanbul, dünyanın en büyük küresel transit merkezlerinden biri haline gelmiştir. Yeni havalimanının hizmete başlaması sonrasında daha da yüksek uçak ve yolcu trafiğine ulaşılacağı kesindir.

Ülkemizin hava ulaşımındaki hızlı yükselişi 2015 ve 2016 yıllarında yaşanan siyasi krizler ve hain darbe girişimine bağlı kısa süreli yavaşlamaya rağmen 2017 yılında tekrar yükselişe geçmiştir. Özellikle Rusya Federasyonu ile yaşanan siyasi kriz, özellikle Antalya bölgesine yönelik turist taşımacılığında büyük düşümlere neden olmuştur. Krizin giderilmesi ile turist sayısı yine eski seviyelerine dönmeye başlamıştır.

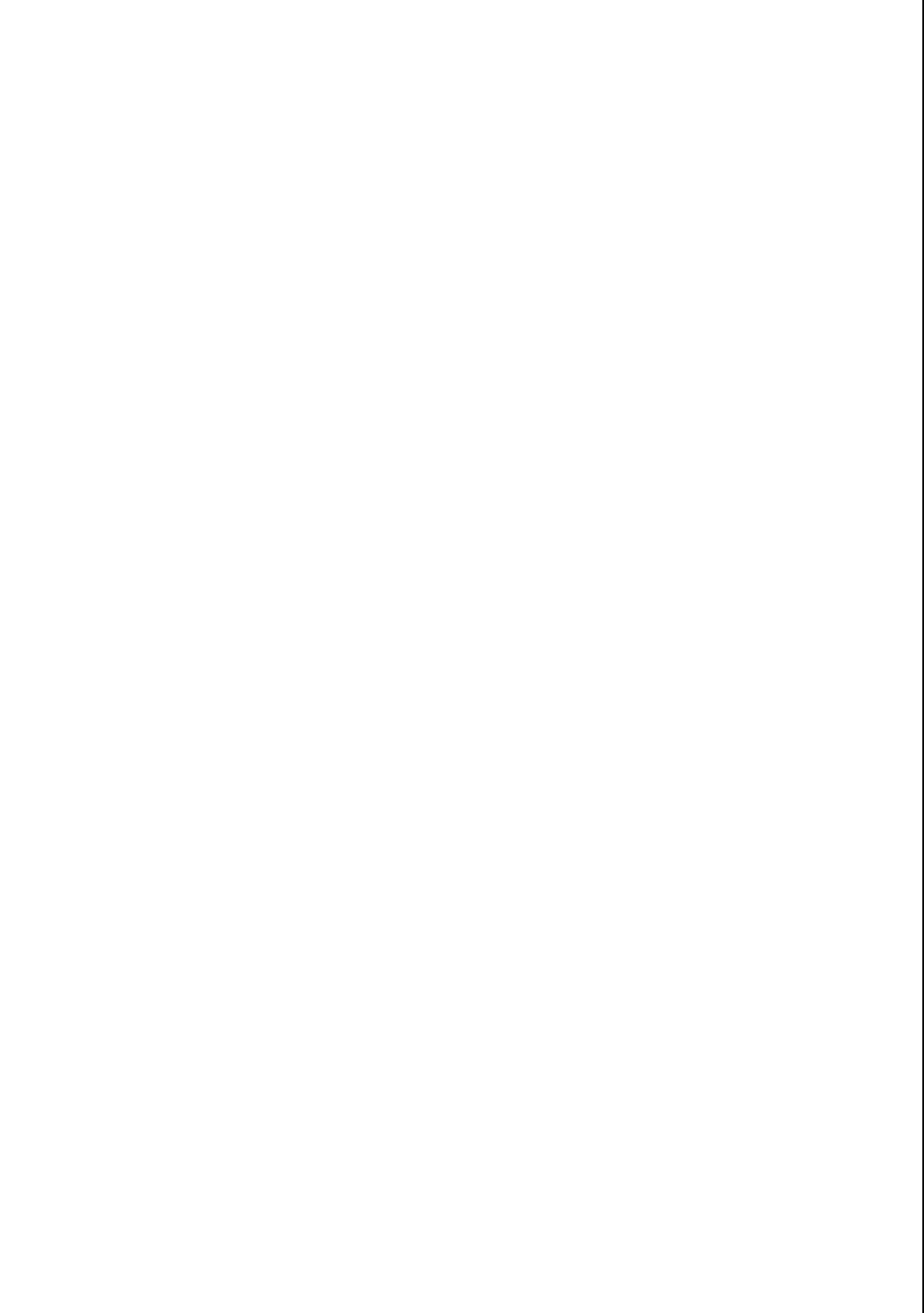
Ülkemizin hava ulaşımındaki sürdürülebilir gelişimi için sadece havayollarındaki büyümeler yeterli değildir, havalimanları ve hava trafik hizmetlerindeki gelişmelerin de bugüne kadar olduğu gibi zamanında sağlanması gereklidir. Diğer önemli bir faktör de havacılık personelinin sektörün ihtiyaçlarına uygun eğitilmesi olup bu konuya daha da fazla önem verilmesi gerekmektedir.

Ülkemiz yolcu ve kargo taşımacılığının yanı sıra kabin ve kokpit eğitimleri, teknisyen, yer personeli ve diğer havacılığın yan faktörlerine en üst düzeyde eğitim veren kurumların çoğalması ile uluslararası tercih edilen konuma gelmiştir. Artık kendi pilotunu, teknisyenini yetiştiren, yakında kendi uçağını ve helikopterini yolcuların kullanımına verebilecek konuma geleceğiz. Kaldı ki uçak yan destek unsurlarını başarı ile üretebilmekteyiz.

Son yıllardaki gelişmeler ile hava ulaşımında dünyada ilk on içinde yer almakta olan ülkemizin önümüzdeki yıllarda gerek iç hatlarda gerekse küresel transit merkezi olarak dış hatlarda dünya hava ulaşımına daha da önemli katkı sağlaması beklenmektedir. Sürdürülebilir gelişme için kamu ve özel sektörün birlikte çalışması çok önemlidir. Hava ulaşımının gelişmesine verilen önem ve destek, hava aracı ve komponent imalatları için de sağlanmalıdır.

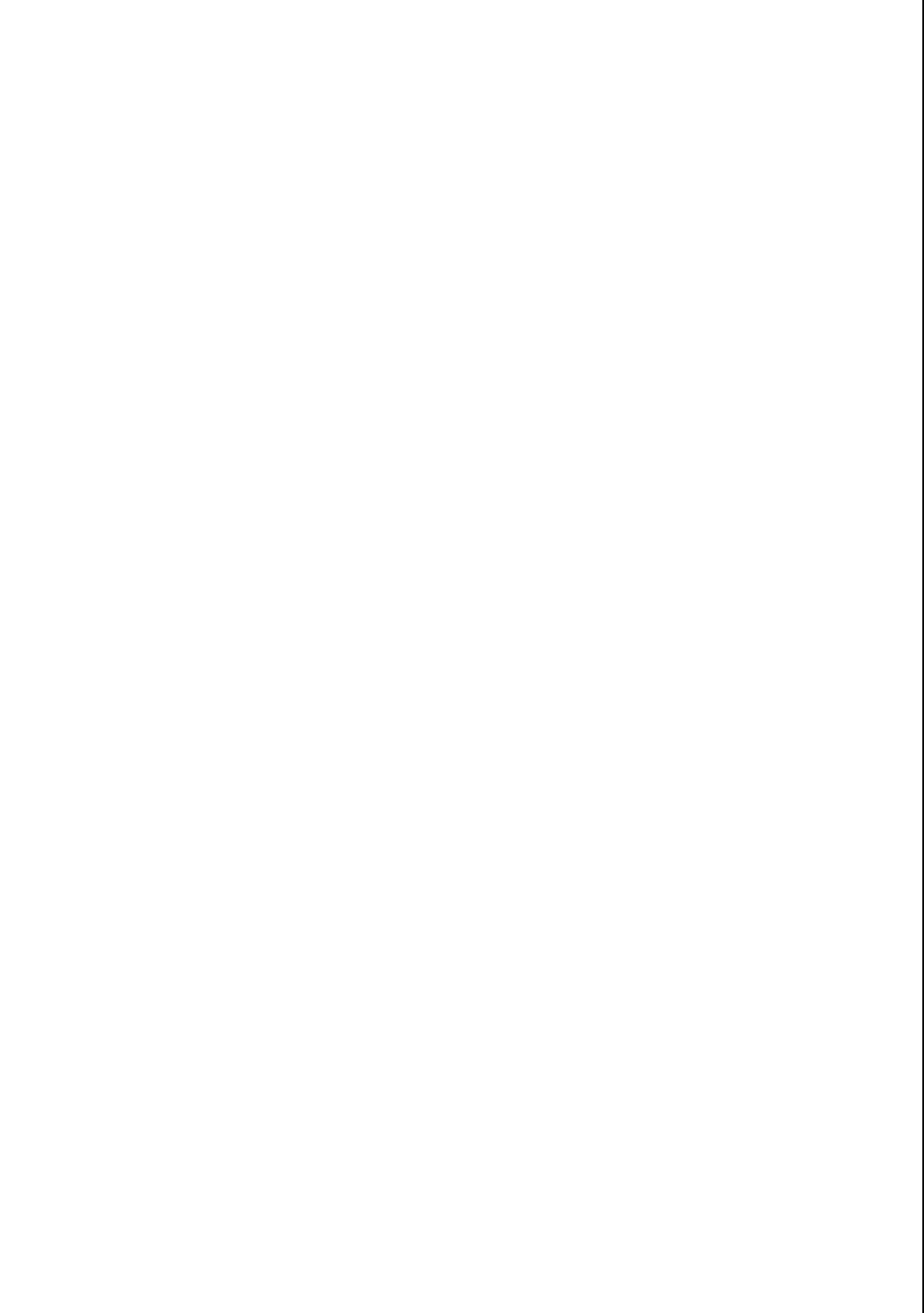
Saygılarımla,

Teoman TOSUN
Türkiye Sivil Havacılık Meclisi Başkanı

SEKTÖR YAPISI

1. SEKTÖR YAPISI

1.1. Genel

“Günümüz dünyasında ulaşılabilirlik ve hız faktörleri havacılık sektörü için belirleyici bir öneme sahiptir. Havayolu ulaşımı ülkeler arasındaki mesafeleri kısaltarak, kültürel birliktelik, halklar arası diyalog ve insanlar arasında kurduğu dostluk köprüleriyle dünyamızın sosyal ve ekonomik refahının yükseltilmesinde büyük önem taşımaktadır. Havacılık sektörünün stratejik önemi nedeniyle gelişmiş ve yeni teknolojileri bünyesinde barındıran ülkeler hem ticari hem kültürel hem de askeri alanda büyük avantajlar elde etmekte ve önemli güç haline gelmektedirler.

Türkiye hava ulaşımında önemli bir kavşak noktasıdır. Ülkemiz, 1,5 milyar insanın yaşadığı, 35 milyar ABD doları GSMH ve 7 milyar ABD doları ticaret hacmine sahip ülkelere sadece 4 saat uçuş mesafesi uzaklığındadır¹. Türkiye hem küresel havacılık sisteminde hem de bulunduğu coğrafyada bu önemli konumunu çok iyi bir şekilde değerlendirmiş ve bölgesel anlamda güçlü bir aktör konumuna gelmiştir. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından 2003 yılında “Her Türk vatandaşı En Az Bir Kere Uçağa Binecek!” sloganıyla başlatılan “Havacılıkta Serbestleşme Projesi” etkisini kısa bir sürede göstermiş; ülkemiz havacılık sektörünün hızla gelişmesine ve büyümesine, bölgeler arası gelişmişlik düzeyi farkının azalması ile dünyayla entegrasyonun artmasına neden olmuş ve dünya havacılık sektöründe saygıyla ve takdirle karşılanan bir ülke haline gelmesini sağlamış; ülkemizde havayolu ulaşımını vatandaşlarımız için lüks olmaktan çıkartıp herkesi yararlanabileceği bir olanağa da dönüştürmüştür.

Türkiye, içinde bulunulan dönemde “Dünyada Ulaşamadığımız Hiçbir Nokta Kalmayacak!” hedefiyle hareket eden Türk Sivil havacılığı sayesinde dünyanın en geniş uçuş ağına sahip ülkesi haline gelmiş ve birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede sivil havacılık sektöründe kriz yaşanırken ve şirketler küçülmeye giderken, Türkiye’de sivil havacılık sektörü büyümesini sürdürmüştür².”

Bu genel açıklama sonrasında, dünyada ve Türkiye’de son yılların gelişimine baktığımızda;

Dünyada 2010 yılından beri ulusal ve uluslararası hatlarda taşınan tarifeli yolcu sayısı istikrarlı bir şekilde artış göstermektedir. 2007-2009 yılları arasında durağanlaşan tarifeli yolcu taşımacılığı, 2010 yılı ve sonrasında tekrar artışa geçmiştir. Son 3 yılın kesin gerçekleştirmelerine göre; 2014 yılında 3.316 milyon, 2015 yılında bir önceki yıla göre %7,2 artış ile 3.556 milyon ve 2016 yılında yine

1 UDHB, 2017 Bütçe Sunumu, <http://www.udhb.gov.tr/images/butce/6c72b7bc5767c2a.pdf>

2 SHGM, 2017-2021 Stratejik Planı, http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/strateji/stratejik_plan_2017-2021.pdf

bir önceki yıla göre %6,8 artış ile 3.796 milyon tarifeli yolcu taşınmıştır³. 2017 yılı ilk verileri 2016 yılına göre %7,9 artış ile 4,1 milyar yolcunun taşındığını göstermektedir. Toplam yolcunun %30'unun (Tahminen 1,2 milyar) LCC'ler (Düşük Ücretli Havayolu Şirketleri) tarafından taşındığı tahmin edilmektedir⁴.

Kargo taşımacılığında ise durum biraz farklı olup 2010-2016 yılları arasında istikrarlı bir artış sağlanamamıştır. Şöyle ki, bazı yıllarda azalışlar yaşanmıştır. Son 3 yılın kesin verilerine göre; 2014 yılında 50,3 milyon ton, 2016 yılında bir önceki yıla göre %0,5 artış ile 50,6 milyon ton ve 2016 yılında yine bir önceki yıla göre %4,0 artış ile 52,6 milyon ton kargo taşınmıştır. 2017 yılı ilk verileri 2016 yılına göre %9,5 artış ile 57,6 milyon ton kargonun taşındığını göstermektedir.

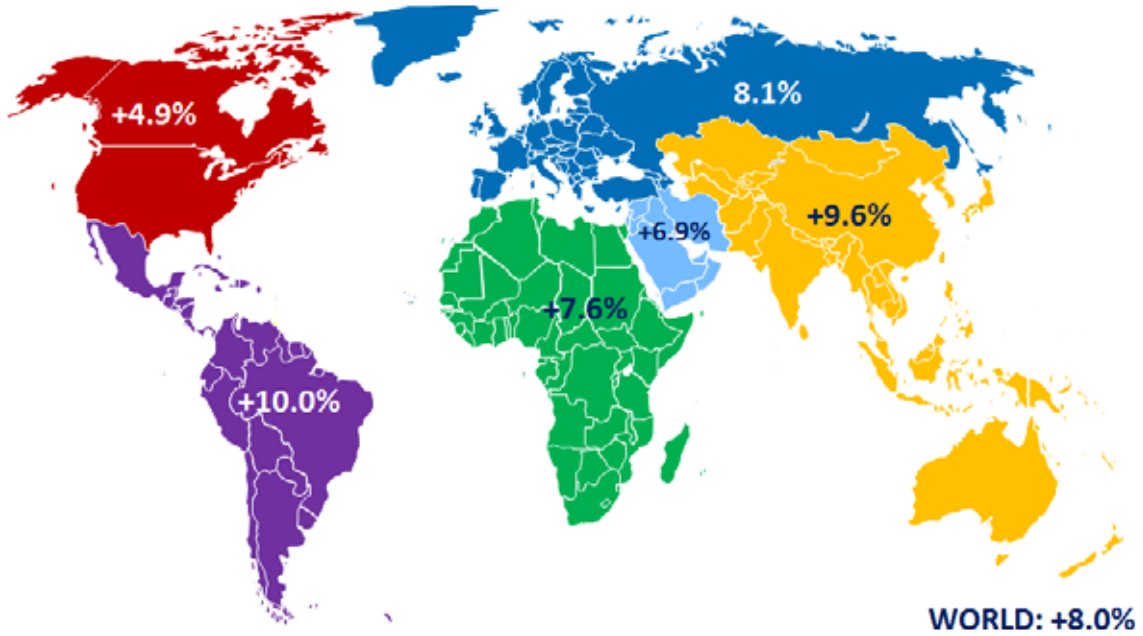
ICAO verileri, 2014-2016 yılları arasında tarifeli yolcu ve kargo taşımacılığındaki doluluk oranlarının değişmediğini göstermekte olup yolcu doluluk oranı %80, kargo (ağırlık) doluluk oranı ise %67 seviyesinde gerçekleşmiştir⁵. 2017 yılında ise tarifeli yolcu doluluk oranı %80,6'ya yükselmiştir.

2016 yılında taşınan ulusal ve uluslararası yolcu ve yükün bölgelere göre dağılımında ise; yolcu taşımacılığında (tarifeli yolcu) Asya ve Pasifik Bölgesi %35,3 pay ile öndedir. Bunu, %26,3 ile Avrupa, %23,9 ile Kuzey Amerika, %7 ile Latin Amerika ve Karayipler, %5,4 ile Orta Doğu ve %2,1 ile Afrika izlemiştir. Yük taşımacılığında ise (yük/ton km) Asya ve Pasifik Bölgesi %39,2 pay ile öndedir. Bunu, %22,7 ile Avrupa, %19,6 ile Kuzey Amerika, %14,1 ile Orta Doğu, %2,8 ile Latin Amerika ve Karayipler ve %1,6 ile Afrika izlemiştir. Bölgeler göre 2016 yılı yıllık uluslararası tarifeli yolcu artış oranları Şekil-1.1.'de gösterilmiştir.

3 ICAO Annual Report of the Council – 2016, https://www.icao.int/annual-report-2016/Documents/ARC_2016_Air%20Transport%20Statistics.pdf

4 ICAO; 17.1.2018 tarihli basın bülteni, <https://www.icao.int/Newsroom/Pages/Continued-passenger-traffic-growth-and-robust-air-cargo-demand-in-2017.aspx>

5 ICAO; Annual Report of the Council (2016), https://www.icao.int/annual-report-2016/Documents/ARC_2016_Air%20Transport%20Statistics.pdf

Şekil-1.1. 2016 Yılı Bölgeler Bazında Uluslararası Tarifeli Yolcu Trafik Artış Oranları (Kaynak; ICAO)

2016 yılı ICAO kesin verilerine göre, Türkiye, dünya toplam ve uluslararası ücretli yolcu-km. sıralamasında 10. ,dünya toplam ücretli ton-km (yolcu-yük- posta) sıralamasında 10. ve uluslararası uçuşlar sıralamasında da 11. sırada yer almıştır (Türkiye Avrupa'da ilk 5 içerisinde). İstanbul Atatürk Havalimanı 'da gelen-giden toplam yolcu sıralamasında dünyada 14ncü (Avrupa'da 5nci) havalimanı, gelen-giden uluslararası yolcu toplamı sıralamasında da dünyada 10ncu (Avrupa'da 5nci) havalimanı olarak yer almıştır. 2017 yılı kesin verileri henüz yayınlanmamış olup Türkiye'nin yine ilk sıralar içinde yer alması beklenmektedir.

Dünyada tarifeli havayolu taşımacılığına ilişkin verilerde önemli bir kaynak olan IATA'ya göre ise; 2016 yılında toplam 3,810 milyon tarifeli yolcu taşınmış ve 2017 yılında bunun %7,1 artış ile 4.081 milyona yükseldiği belirtilmiştir. IATA ayrıca, 2016 yılında 54,9 milyon ton kargo taşındığını, 2017 yılında ise bunun %9,1 artış ile 59,9 milyon tona yükseldiğini ifade etmektedir (IATA'nın 2017 verileri de henüz kesin değildir)^{6,7}.

6 IATA; Industry Statistics, http://www.iata.org/pressroom/facts_figures/fact_sheets/Documents/fact-sheet-industry-facts.pdf

7 IATA; 1 Şubat 2018 tarihli basın bülteni, <http://www.iata.org/pressroom/pr/Pages/2018-02-01-01.aspx>

İç hatlarda ise 2017 yılında 2016 yılına göre %7 artış sağlanmış olup en büyük artış kaynağı Hindistan, Çin ve Rusya olmuştur. İç hatlardaki yolcu yük faktörü de 2016 yılına göre %7 artış ile %83 olarak gerçekleşmiştir.

Uçak hareketlerinde de 2016 yılına göre %4,4 artış ile 37 milyon kalkış sayısına ulaşılmıştır.

2017 yılı dünyada uçuş emniyeti açısından önemli bir yıl olarak kayda geçmiştir⁸. Şöyle ki, ağırlığı 5,7 ton ve üzerindeki hava araçları yılı “0” kaza ile tamamlamıştır. Diğer bir ifade ile yıl içinde kaza yaşanmamıştır. 2017 yılı ölümlü kaza sayısı da “0” olarak gerçekleşmiştir. Mil başına kaza oranı da 1,87 olarak sonuçlanmıştır (7,36 milyon uçuşta 1 kaza⁹). Bu durum, sivil hava taşımacılığında uçuş emniyetine verilen önem ve sağlanan gelişmenin açık bir göstergesi olmuştur.

Tarifeli havayolu şirketleri de 2014-2016 yıllarında karlılıklarını artırmaya devam etmişlerdir. 2014 yılında 17,3 milyar ABD doları olan kar miktarı, 2015 yılında 37,5 ve 2016 yılında 40,7 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. ICAO verilerine göre, 2017 yılında kesin olamayan veriler bağlamında 36 milyar ABD doları kar beklenmektedir. IATA verilerine göre ise, tarifeli havayolu şirketleri 2015 yılında 35,9 milyar ABD doları, 2016 yılında 35,3 milyar ABD doları net kar sağlamış olup 2017 beklentisi 34,5 milyar ABD dolarıdır.

Yine ICAO verilerine göre 2016 yılında dünyada maksimum kalkış ağırlığı 9.000 kg'ın üzerinde 25.060'ı turbo jet, 3.117'si turbo prop olmak üzere toplam 28.177 uçak faaliyet göstermiştir.

Avrupa'da ki gelişmeye baktığımızda ise, Eurocontrol verileri bağlamında; toplam uçuş sayısının 2016 yılına göre %4,4 artış ile 10,6 milyon uçuşa yükseldiği görülmektedir. Bu günlük ortalama 29.000 uçuşa tekabül etmekte olup 30 Haziran 2017 Cuma günü 35.937 uçuş (yıllık pik) gerçekleşmiştir¹⁰. Diğer yandan, Türkiye (özellikle THY) 2017 yılında Avrupa hava trafiğine en çok günlük uçuş ekleyen ülkeler içinde yer almıştır.

Havacılık istatistikleri konusunda uzman bir kuruluş olan ATAG'ın 2016 Temmuz verilerine göre; sivil havacılık sektörü dünyada 62,7 milyon kişiye iş imkânı sağlamakta olup bunlardan 450 bin kişi havalimanı işletmelerinde, 5,5 milyon kişi havalimanlarında diğer işlerde, 2,7 milyon kişi havayolu şirketlerinde, 1,1 milyon kişi sivil havacılık imalat işletmelerinde, 220 bin kişi de hava seyrüsefer hizmet kuruluşlarında olmak üzere doğrudan sivil havacılık kuruluşlarında çalışmaktadır.

8 ICAO; 8.1.2018, <https://www.icao.int/Pages/default.aspx>

9 FSF; 2.1.2018, <https://flightsafety.org/preliminary-data-show-no-fatal-passenger-jet-crashes-2017/>

10 Eurocontrol; 2.1.2018 tarihli basın bülteni, <https://www.eurocontrol.int/press-releases/network-manager-handles-record-levels-traffic-2017>

ATAG, dünyada 1.402 havayolu şirketinin 26.605 uçak ile 3.883 havalimanından tarifeli seferler yaptığını, 173 hava seyrüsefer kuruluşunun da hizmet vermekte olduğunu belirtmektedir¹¹.

2017 yılı büyük uçak imalatçıları Airbus ve Boeing için uçak teslimatları açısından oldukça başarılı geçmiş, Airbus¹² A320 (558), A330 (67), A350 (78) ve A380 (15) uçak tiplerinden toplam 718 uçağı, Boeing¹³ ise B737 (529), B747 (14), B767 (10), B777 (74) ve B787 (136) uçak tiplerinden toplam 763 uçağı imal ederek sahiplerine teslim etmiştir.

Türkiye'deki duruma gelince, SHGM ve DHMİ Genel Müdürlüğü verilerine göre 2017 yılında 2015 ve 2016 yılında yaşanan siyasi sorunların ortadan kalktığı ve havayolu ulaşımında tekrar hızlı bir gelişme içine girildiği görülmektedir. Bu hızlı gelişim bağlamında, Ülkemiz 2017 yılı ilk 10 ihracatçı listesinde 5 havacılık kuruluşu THY (1), Pegasus (3), Sun Express (5), TAV Havalimanları (7) ve Atlas Global (9)] yer almıştır.

DHMİ Genel Müdürlüğü verilerine göre; 2016 yılında 1.234.635 olan ticari uçak trafiği 2017 yılında yine 4,5 artış ile 1.281.341 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında iç hatlarda 102.499.358 olan yolcu trafiği 2017 yılında %6,8 artış ile 109.511.390 olarak; 2016 yılında 71.244.179 olan dış hat yolcu trafiği de 2017 yılında %17,3 artış ile 83.533.953 olarak gerçekleşmiştir. Transit trafik değerleri de eklendiğinde 2017 yılı toplam yolcu sayısı (gelen/giden) 193.576.844'dür . Görüleceği üzere 2017 yılında ülkemiz iç hat trafik artışı dünya ortalamaları yakın olarak, dış hat trafik artışı ise %8 olan dünya ortalamasının çok üzerinde (%17,3) gerçekleşmiştir.

SHGM'nin 2017 Faaliyet Raporuna göre de sivil havacılık sektöründe 2016 yılında 191.709 personel istihdam edilmiş, toplam sektör cirosu 70,24 milyar TL'ye yükselmiştir.

11 ATAG; Aviation Benefits Beyond Borders, Temmuz 2016, https://aviationbenefits.org/media/149668/abbb2016_full_a4_web.pdf

12 Airbus; 15.1.2018, <http://www.airbus.com/newsroom/press-releases/en/2018/01/airbus-commercial-aircraft-delivers-record-performance.html>

13 Boeing; 9.1.2018, <https://boeing.mediaroom.com/2018-01-09-Boeing-Sets-Airplane-Delivery-Record-Finishes-2017-with-Larger-Order-Book>

1.2. Uluslararası İlişkiler

Ülkemiz, Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı (ICAO), ICAO Avrupa Kuzey Atlantik Bölgesel Havacılık Emniyet Grubu, Avrupa Sivil Havacılık Konferansı (ECAC), Avrupa Hava Seyrüseferi Emniyeti Teşkilatı (EUROCONTROL), D8 Sivil Havacılık Komisyonu, Müşterek Havacılık Otoriteleri-Eğitim Organizasyonu (JAA-TO) ve Uçuş Emniyeti Kurumu (FSF) üyesidir. Uluslararası ve bölgesel düzeyde birçok ortak çalışma içinde aktif olarak yer alınmaktadır.

Türkiye, 27 Eylül-7 Ekim 2016 tarihleri arasında ICAO'nun Montreal'deki merkezinde düzenlenen 39. ICAO Genel Kurul Toplantısı'nda, Örgütün karar alma merci olan Konsey üyeliğine seçilerek ICAO Konseyi'nin 36 üyesinden biri olmuştur. Konsey üyeliği seçimlerine Avrupa grubu adaylarından biri olarak giren ve 172 üyenin 156'sının oyunu alarak seçilen Türkiye, 2019 yılı sonuna kadar 3 yıl süreyle Konsey'de yer alacaktır. Bu Türkiye'nin 66 yıl sonrasındaki 2. Konsey üyeliğidir.

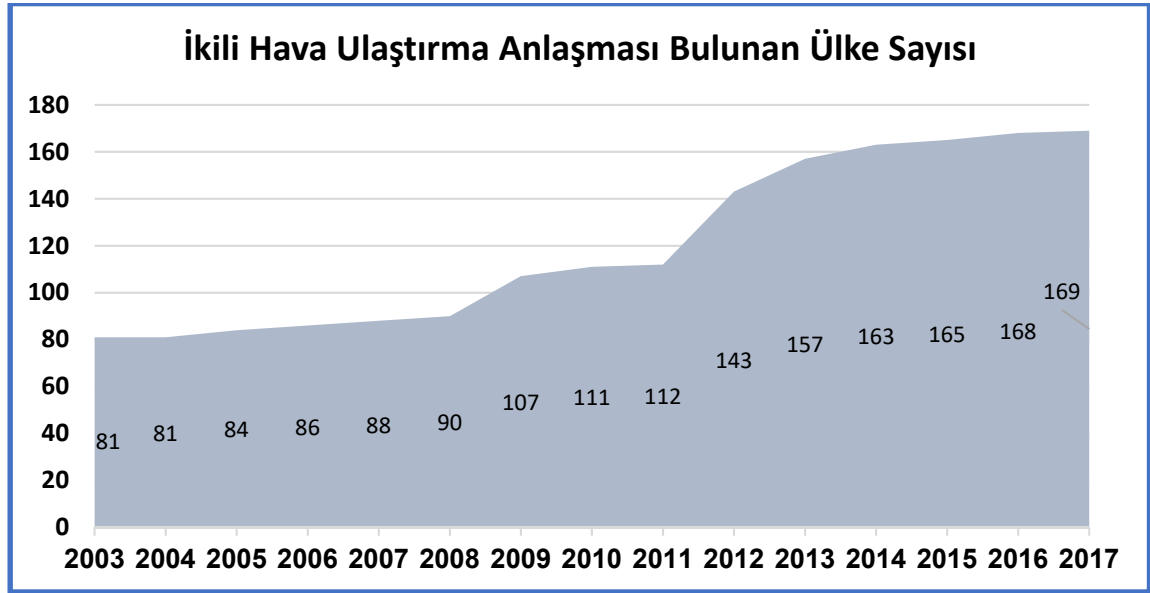
Asırlar boyunca ticaret yolları doğudan batıya gitmekte iken, özellikle 2008-2009 küresel ekonomik kriz sonrasında, batıdan doğuya (Kuzey Atlantik-Avrupa bölgesinden, Asya Pasifik-Ortadoğu bölgesine doğru) hızlı bir kayma başlamıştır. Gerek uluslararası sivil havacılık kuruluşları gerekse uçak imalatçılarının ileriki yıllara yönelik eğilim/tahmin çalışmalarında bu yeni gelişmeye önemle dikkat çekilmekte, bu bölgede uçak trafiği ve yolcu taşımacılığında daha yüksek artışlar yaşanmasının beklendiği belirtilmektedir. Ülkemizde, coğrafik konum olarak batı ile doğu arasında, yeni gelişme bölgelerinin tam ortasında bir köprü-kavşak konumundadır.

Ülkemizin sivil havayolu taşımacılık faaliyetlerini dünya çapında yaygınlaştırma hedefi doğrultusunda, 2004 yılından itibaren ikili hava ulaştırma anlaşmaları yapılmasına ağırlık verilmiş, son yıllarda gerçekleştirilen ikili ve çoklu müzakereler ile 2003 yılında 81 olan Hava Ulaştırma Anlaşması bulunan ülke sayısı 2017 yılında 169'a yükselmiştir.

2017 yılı içerisinde yapılan 36 müzakere ile birlikte 2003 yılından beri gerçekleştirilen toplam müzakere sayısı 503'e yükselmiştir. Gerçekleştirilen anlaşmalar neticesinde, yurtdışı uçuş ağımız 2017 yılında 119 ülkede 296 noktaya ulaşmıştır¹⁴.

Ülkeler arasında karşılıklı seferlerin yapılmasını sağlayan, Hava Ulaştırma Anlaşmaları, havayolu şirketlerimizin daha çok ülkeye daha çok sayıda sefer yapmalarının önünü açmaktadır.

14 SHGM, 2017 Faaliyet Raporu

Şekil-1.2. 2017 Yılında İkili Hava Ulaştırma Anlaşması Bulunan Ülke Sayısı (Kaynak; SHGM)

Diğer yandan, ICAO'nun "Hiçbir Ülke Geride Kalması" Programı kapsamında, Ülkemizin ICAO'ya sağladığı mali kaynak sonucu, "ICAO Human Resource Development Fund" tarafından Ülkemize "Teşekkür Belgesi" verilmiştir.

SHGM ayrıca; ICAO ile ortaklaşa geliştirilen Program (Gelişmekte Olan Ülkeler Eğitim Programı) kapsamında ICAO üyesi 26 ülkeden seçilen 32 katılımcıya burslu eğitim vermiştir. Ayrıca, Cibuti, Benin, Somali ve Mozambik Sivil Havacılık Otoriteleri ile çeşitli tecrübe paylaşım çalışmaları yapılmıştır.

1.3. (SHGM) Yeni Düzenlemeler, Projeler, Çalışmalar¹⁵

SHGM, 2017 yılında da “*Türk Sivil Havacılığının Güvenirliğini Sağlamak ve Sürdürülebilir Gelişimine Hizmet Etmek*” Misyonu ve “*Sivil Havacılık Alanında Güçlü, Özerk ve Katılımcı Kurumsal Yapıya Küresel Düzeyde Etkin ve Saygın Konuma Sahip Olmak*” Vizyonu ile 2017-2021 Stratejik Planı'nın¹⁶ aşağıdaki 6 amaç ve 25 hedef/faaliyeti bağlamında çalışmalarını sürdürmüştür.

- **Amaç 1;** Türk Hava Sahasını Güvenli ve Emniyetli Bir Şekilde ve İlgili Kesimlerle İş Birliği İçerisinde Yönetmek
- **Amaç 2;** Milli Tasarım ve Yönetime Yönelik Sertifikasyon Kabiliyetini (Tam Olarak) Kazanmak ve Uluslararası Geçerliğe Sahip Olmasını Sağlamak
- **Amaç 3;** Havacılığın Hızlı Gelişimine Katkı Sağlayacak Nitelikte ve Uluslararası Yeterliğe Sahip İnsan Kaynağının Yetiştirilmesine Katkı Sağlamak
- **Amaç 4;** Genel, Amatör ve Sportif Havacılık Potansiyeline Uygun Olarak Düzenlemeleri Yapmak, Destekleyici, Tanıtıcı Uygulamaları Artırmak ve Altyapı İhtiyaçlarının Tamamlanmasını Teşvik Etmek
- **Amaç 5;** Kurumsal Yapıyı Sektörün Büyüklüğüne Uygun Olarak Geliştirmek, İnsan Kaynağı ve Bilgi Sistemleri Kapasitesini Artırmak
- **Amaç 6;** Ulusal ve Uluslararası Alanda Kurumsal Yapıyı Güçlendirecek Yasal Altyapı Eksiklerini Gidermek, Mevzuat Sisteminin Kullanıcı Dostu Olmasını Sağlamak

SHGM, 2017 yılında da öncelikle gelişen sivil havacılık sektörünün ihtiyaç ve beklentileri çerçevesinde uluslararası standartların en üst düzeyde uygulanması amacıyla mevzuat çalışmalarını sürdürmeye devam etmiştir.

Bu kapsamda, 2017 yılında 2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda “Havacılık Güvenliği, Hurda Uçaklar ve İnsansız Hava Araçları” ile ilgili düzenlemeler yapılmış, ayrıca 6 yeni Yönetmelik yayınlanmış, 6 Yönetmelik revize edilmiş ve tebliğ, genelge ve talimatlar hakkında 36 adet yasal düzenleme yapılmıştır.

SHGM tarafından 2015, 2016 ve 2017 yıllarında sürdürülen projeler hakkındaki bilgiler ise Havacılık Potansiyeline Uygun Olarak aşağıda kısaca özetlenmektedir:

• **Türk Sivil Havacılık Eğitim Merkezi Projesi**

AB tarafından finanse edilen toplam 15.800.000 Avro bütçeli Türk Sivil Havacılık Eğitim Merkezi'nin 2018 yılı içerisinde tamamlanması beklenmektedir. Söz konusu proje ile SHGM personeline, havacılık sektörü çalışanlarına ve bölge ülkelerinin

15 SHGM, 2017 Yılı Faaliyet Raporu

16 SHGM, 2017-2021 Stratejik Planı, http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/strateji/stratejik_plan_2017-2021.pdf

havacılık personeline uluslararası standartlarda eğitim verilecektir. 2017 yıl sonu itibariyle, 40 Eğitimcinin eğitimleri tamamlanmış, 32 Eğitim konusunda elektronik eğitim materyali hazırlanmıştır.

• **Eşleştirme (Twinning) Projesi**

2.137.500 Avrosu AB tarafından finanse edilen toplam 2,5 milyon Avro bütçeli Twinning Projesi (Strengthening Institutional and Administrative Capacity of Directorate General of Civil Aviation of Turkey, TR 11 IB TR 01) ile SHGM'nin idari ve kurumsal yapısının güçlendirilmesi amaçlanmıştır. 2014 yılında başlatılan Proje 11 Temmuz 2017 tarihinde Ankara'da düzenlenen Kapanış Konferansı ile sonlandırılmıştır.

Eşleştirme projesi "Mevzuat Kapasitesini Güçlendirme", "Kurumsal Kapasiteyi Güçlendirme", "Gözetim Denetim Kapasitesini Güçlendirme", "ETS ve Çevre Konuları" ve "ENAC - Fransa Eğitimleri" olmak üzere 5 ana bileşeni içermiştir. Proje kapsamında çalışmalar, "Mevzuat Gelişimi", "SHGM Kurumsal Gelişimi", "Hava Seyrüsefer Hizmetleri", "Denetimlerde Bulguların Azalması", "EASA Mevzuatı ve Havacılık Güvenliği" ile "Emisyon Ticaret Sistemi ve Çevre Birimin Oluşturulması" olmak üzere toplamda 6 başlık altında yürütülmüştür. İnsan kaynakları konusunda iş tanımlarının belirlenmesi ve eğitim programlarının hazırlanmasına yönelik faaliyetler düzenlenmiştir. İki yıllık uygulama süreci boyunca Romanya ve Fransa'dan görevlendirilen 49 yabancı uzman ve SHGM'de görevli 87 uzman katılımıyla 51 adet çalışma gerçekleştirilmiştir. Havaalanları, Güvenlik, Seyrüsefer, Eğitim, Bakım ve Uçuşa Elverişlilik ile Uçuş Operasyon alanlarında 18 mevzuatta AB uyumu sağlanmış, 10 adet form ve 7 adet prosedür oluşturulmuştur.

2017 yılında, 9 yabancı uzman katılımıyla toplam 46 gün süren çalıştay/eğitim düzenlenmiştir. 18 personel Fransa'da toplam 30 gün eğitim/çalışmaya katılmıştır.

• **Güvenli Kargo Projesi**

Havalimanları ve ulusal mevzuatların öncelikle AB ile uyumlu hale getirilmesi amaçlı Proje, Uluslararası Havayolu Taşımacıları Birliği (IATA) ile birlikte yürütülmektedir. Projenin hayata geçmesi ile birlikte, ülkemizde üretilen ürünlerin nakliyesi havalimanlarında güvenlik taramasına maruz kalmayacaktır. Bu sayede kargoların daha hızlı hareket etmesiyle ciddi anlamda zaman ve maddi kaybın önüne geçilecektir.

• **Tek Nokta Güvenlik Projesi**

Proje kapsamında, Türkiye'den Avrupa'ya giden yolcuların Avrupa'da aktarma yapımları durumunda tekrar aramaya tabi tutulmalarını önlemeye yönelik çalışmalar devam etmektedir.

• **Engelsiz Havalimanı Projesi**

Proje ile havalimanında verilen hizmetlerde engelli yolculara gerekli tüm kolaylığın sağlanarak, bu yolcuların diğer yolcularla eşit şartlarda seyahat edebilmesine yönelik imkânların, herhangi bir ek ücret talebinde bulunulmaksızın yerine getirilmesi amaçlanmaktadır. Projenin, havalimanlarının herkes için ulaşılabilir hale getirilmesinde önemli katkı sağlaması hedeflenmiştir. Proje kapsamında belirtilen gereklileri sağlayan kuruluşlara SHGM tarafından “Engelsiz Kuruluş Sertifikası” verilmekte ve SHGM Hizmet Tarifelerinde indirim yapılmaktadır.

2011-2015 yılları arasında sürdürülen Proje kapsamında, 75 kuruluşa “Engelsiz Havaalanı Kuruluşu Unvanı” verilmiştir. 24 Kasım 2015 tarihinde yayınlanan Engelli veya Hareket Kabiliyeti Kısıtlı Hava Yolu Yolcuları Talimatı (SHT-ENGELSİZ) ile uygulamalar hava yolunda tüm engellerin kaldırılmasına yönelik yasal bir düzenlemeye dönüştürülmüştür. Böylelikle Türk sivil havacılığında, engelli ve hareket kabiliyeti kısıtlı olan yolculara verilecek hizmetlerin standart bir şekilde yürütülmesi hedeflenmiştir.

• **Yeşil Havalimanı (Green Airport) Projesi**

Proje ile ülkemiz havalimanlarında faaliyet gösteren kuruluşların çevreye ve insan sağlığına verdikleri veya verebilecekleri zararların ortadan kaldırılabilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda işletmelerden TS EN ISO 14001 standardının yürürlükteki versiyonuna ve SHGM ve TSE tarafından belirlenmiş olan sektörel kriterlere uygun bir “Çevre Yönetim Sistemi” oluşturması, uygulaması, dokümanete etmesi, sürekliliğin sağlanması ve TSE tarafından gerçekleştirilen TS EN ISO 14001 “Çevre Yönetim Sistemi Belgelendirmesi” işleminin tamamlanması, ayrıca; her takvim yılı için TS EN ISO 14064-1 standardının yürürlükteki versiyonuna ve sera gazı kriterlerine uygun bir “Sera Gazı Envanter Raporu” oluşturması ve TS EN ISO 14064-3 standardına göre TSE tarafından bu Raporun doğrulama işleminin yapılması istenmektedir. Belirtilen gereklileri sağlayan kuruluşlara SHGM tarafından “Yeşil Kuruluş Sertifikası” verilmekte, bir havalimanındaki tüm kuruluşların Yeşil Kuruluş Sertifikası alması halinde de bu havalimanına “Yeşil Havalimanı Sertifikası” verilmektedir. Sertifika sahibi kuruluşlara, SHGM Hizmet Tarifelerinde indirim yapılmaktadır. 2017 yılsonu itibariyle 3 havalimanı ve 153 kuruluş Sertifika almıştır (Tablo-1.1.).

Yeşil Sertifikalı Havaalanı Kuruluşları									
İşletme/Yıl	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Yeşil Sertifika Sahibi İşletme Sayısı	2	10	11	22	32	63	97	152	153

Tablo-1.1. 2009-2017 Yılları Yeşil Sertifikalı Havaalanı Kuruluşları (Kaynak; SHGM)

Proje kapsamındaki, havalimanı terminallerinde kullanılan elektriğin trijenerasyon santrallerinde üretilmesi, havalimanlarında fosil yakıt kullanan yer destek araçları yerine elektrikli araç kullanılması ve uygun koşullara haiz havalimanlarında güneş enerjisi panellerinin kurulması faaliyetleri ile emisyon değerlerinin azaltılmasına önemli katkı sağlanmaktadır.

• **Hava Sahasının Esnek Kullanımı Projesi**

Hava Sahasının esnek kullanımı projesi, askeri uçuş faaliyetlerine bağlı olarak sivil hava trafikleri tarafından kullanılamayan hava sahalarının, belirli prensipler çerçevesinde sağlanacak sivil/asker koordinasyonu ile önceden planlanabilir ve / veya taktik seviye koordinasyonu ile sivil trafikler tarafından kullanılmasını öngören bir projedir.

Hava Sahasının Esnek Kullanımı projesinin hayata geçirilmesine yönelik olarak SHY –FUA Yönetmeliği, 28 Nisan 2015 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiş ve Yönetmelikte yer alan hükümler doğrultusunda, hava sahası kullanım taleplerinin değerlendirilmesi amacıyla sivil ve askeri personelin birlikte görev yaptığı Hava Sahası Yönetim Ünitesi ihdas edilmiş ve faaliyetlerine başlamıştır.

Öte yandan, askeri terminal kontrol sahaları ve çalışma sahaları nedeniyle kullanılması mümkün olmayan direkt rotalar, DHMİ Genel Müdürlüğü ve Hava Kuvvetleri Komutanlığı arasında sağlanan koordinasyon sonucunda 02 Şubat 2017 tarihinde yürürlüğe girecek şekilde Türkiye AIP'sinde ilan edilmiş olup yapılan bu düzenlemeler ile İstanbul Atatürk ve Sabiha Gökçen Havalimanları ile Antalya, İzmir Adnan Menderes, Milas Bodrum ve Muğla Dalaman Havalimanları arasında daha kısa uçuş yolları tahsis edilmiştir.

İhdas edilen direkt rotalar ile yakıt ve zaman tasarrufunun sağlanması, bakım maliyetlerinin azaltılması, çevre kirliliği ile birlikte küresel ısınma etkisinin azaltılması, havacılık sektöründe verimliliğin artırılması ile birlikte; uçakların toplam aktif kullanma süresinin artışı gibi doğrudan ve dolaylı tasarruflarla önemli kazanımlar elde edilmiştir.

Proje ile yıllık yaklaşık 500 milyon dolar tasarruf sağlanması ve tüm hava sahamızın sivil kullanıma açılması amaçlanmaktadır.

• **Diğer Çalışmalar**

SHGM tarafından 2017 yılında sürdürülen diğer çalışmalar başlıklar halinde aşağıda verilmiştir.

- İnsansız Hava Aracı (İHA) Kayıt ve Takip Sistemi (2017 yılsonu itibariyle İHA sayısı 20.813, İHA pilot lisansına sahip kişi sayısı da 22.195'tir.)
- Sıcak Hava Balonu Canlı Takip Sistemi (Sıcak hava balonlarının GPS/

GNSS tabanlı bir sistem ile canlı izlenebilmesi amaçlanmıştır. Bu şekilde, olumsuz hava koşullarında anlık haberleşme sağlanacak, ayrıca NOTAM ihlallerine de hızlı bir şekilde müdahale edilebilecektir.)

- Hava Aracı Takip ve VFR Rota Hazırlama Çalışmaları (VFR yolları tesis edilmiştir. Güncel meteorolojik bilgilerin sisteme aktarılması ve sisteme mobil erişimin sağlanması amaçlanmıştır.)
- Mania Bilgi Sistemi (Konuya ilişkin taleplerin SHGM internet sitesi üzerinden hızlı bir şekilde sorgulanması amaçlanmıştır. İlk faz kapsamında 23 havalimanı için bilgi verilmeye başlanmıştır. 2018 yılında tüm havalimanları Sistem kapsamına alınacaktır.)
- Fotogrametrik Ölçüm ve Sertifikasyon Çalışmaları (Uçuş emniyetinin artırılmasına yönelik uluslararası standartların daha etkin uygulanması ve uyumluluğun tespiti amaçlanmaktadır. Antalya Havalimanına ilişkin çalışmalar tamamlanmıştır. Zaman içinde tüm havalimanları kapsanacaktır.)

Ayrıca, yenilenen SHY-14A (Havaalanı Sertifikasyon ve İşletim Yönetmeliği) kapsamında 55 havalimanı için Sertifika işlemleri tamamlanmış; hava aracı/komponent sertifikasyon işlemleri bağlamında da; 2016 yılında Hürkuş Eğitim Uçağına Tip Sertifikası verilmiştir (TAİ tarafından 2006 yılından beri yürütülen Yeni Nesil Temel Eğitim Uçağı (HÜRKUŞ) Geliştirme Programı kapsamında; imal edilmekte olan 2 uçaktan ilkinin uçuşu, EASA ve SHGM tarafından verilen uçuş izinleri sonrasında, 29 Ağustos 2013 tarihinde başarıyla gerçekleştirilmişti. EASA ve SHGM tarafından istenen tüm koşulları/testlerin tamamlanması sonrasında da SHGM tarafından 11 Temmuz 2016 tarihinde Yeni Nesil Temel Eğitim Uçağı için “TT32 Uçak Tip Sertifikası” verilmiştir. Bu ülkemizde bir uçak için verilen ilk tip sertifikasıdır. TAİ, Hava Kuvvetleri Komutanlığı için 15 adet HÜRKUŞ uçağı imalatını öngörmektedir.). TAİ Özgün Helikopter Projesi, İTÜ&TAİ Çok Hafif Hava Aracı Tasarım Projesi, Samsun 19 Mayıs Üniversitesi Hafif Hava Aracı, TSI (THY ve Assan Hanil Ortak Girişim Şirketi) Koltuk üretimi, TCI (THY, THY Teknik ve TAİ/TUSAŞ Ortaklığı) Kabin İçi Malzeme üretimleri ve ASELSAN Aviyonik Cihaz üretimleri konusundaki sertifikasyon çalışmaları ise sürmektedir.

Diğer yandan, SHGM tarafından son yıllarda yoğun olarak sürdürülmekte olan uçak ve parçalarının sertifikasyonu çalışmaları kapsamında, Ülkemiz ve Rusya Federasyonu’nda tasarlanıp üretilen hava aracı ve parçalarının karşılıklı tanınmasına yönelik olarak 8 Şubat 2018 tarihinde SHGM ve Federal Hava Taşıma Ajansı (FATA) arasında İşbirliği Mutabakatı (Working Arrangement) imzalanmıştır. Bu anlaşma kapsamında her iki ülkede üretilen hava aracı ve parçalarının karşılıklı ticaretinin önü açılmıştır.

SHGM tarafından, “Bürokrasinin Azaltılması ve E-Devlet Hizmetleri” kapsamında E-Devlet kapısı üzerinden sunulan hizmetler de (toplam da 9) aşağıda gösterilmiştir

- Elektronik Belge Yönetim Sistemi Evrak Doğrulama
- İnsansız Hava Aracı Hizmetleri (Pilotluk Yetkileri Sorgulama, Üzerime Kayıtlı İnsansız Hava Araçları Sorgulama, İHA Pilot Kayıt Başvurusu, İHA Satış Kaydı, İHA Uçuş İzni Talebi, İHA Üretim-İthalat Kaydı, Satın Alınan İHA Kaydı)
- SHGM Sınavları Rezervasyon Sistemi [(Pilot, Tarayıcı Personel, Dispeç, ATCO (Hava Trafik Kontrol Memuru), ATSEP (Hava Trafik Emniyet Elektronik Personeli)].

Elektronik Kamu Bilgi Yönetimi Sistemi (KAYSİS) platformunda da 181 hizmet mevcuttur.

Diğer yandan, SHGM 2017 yılı Hizmet Tarifesinde, tüm kalemlerde %10 indirim yapmış, Avro olarak belirlenen kalemleri de TL olarak düzenlemiştir.

SHGM tarafından gerçekleştirilen bir diğer önemli faaliyet, 2018 yılında başlatılan “Sivil Havacılıkta Toplumsal Cinsiyet Dengesi Geliştirme” çalışmalarıdır. 8 Mart 2018 tarihinde yayınlanan “Sivil Havacılıkta Toplumsal Cinsiyet Dengesi Geliştirme Talimatı (SHT-TCDD)” ile Türk sivil havacılık sektöründe, toplumsal cinsiyet dengesini geliştirmek için (a) Sivil havacılık sektöründe, toplumsal cinsiyet dengesini izlemek ve gelişimini sağlayacak öneriler geliştirmek (b) Havacılık meslekleri seçiminde cinsler için fırsat eşitliği yaratılmasına yönelik çalışmalar yapmak, (c) Özellikle kadınları havacılıkla ilgili alanlarda eğitim ve öğretimi teşvik etmek üzere SHGM bünyesinde, Toplumsal Cinsiyet Dengesi Geliştirme Komisyonu kurulmuş ve Türk sivil havacılık sektörü tarafından yapılacak iş ve işlemlere ilişkin usul ve esasları belirlenmiştir. Bu gelişme Türk sivil havacılık tarihinde toplumsal cinsiyet dengesini geliştirmeye yönelik ilk girişimdir.

SHGM tarafından yapılan çalışmaya göre, 2018 yılı ilk çeyreği itibariyle, Sivil havacılık sektörümüzdeki kadın havacılarımız oranı;

- Hava yolu taşımacılığında %32 ile %60,
- Kargo taşımacılarında %12 - %15,
- Büyük ölçekli BOY kuruluşlarında %5 - %15 ve
- Daha çok ulusal savunma havacılığımızı destekleyen tasarım/imalat odaklı havacılık kuruluşlarında %8 - %25 arasında değişmektedir.

Mesleklere göre kadın çalışan oranı ise;

- Mühendis %30,
- Pilotlarda %3,5,
- Kabin hizmetlerinde %65 ve
- Bakımcılarda %1,7 şeklindedir.

1.4. Mevcut Durum ve Sektör Kuruluşları

SHGM verilerine göre, 31 Aralık 2017 tarihi itibarıyla ülkemiz sivil havacılık sektörü büyüklükleri aşağıdaki özetlenmiştir (Detaylı bilgi Tablo 1.2.'de verilmiştir):

- 55 Havalimanı,
- 84 Heliport,
- 6 Havalimanında Özel Sektör Havalimanı İşletmecisi,
- 6 Havalimanında Özel Sektör Terminal İşletmecisi,
- 13 Havayolu Şirketi,
- 43 Hava Taksi İşletmesi,
- 78 Genel Havacılık İşletmesi,
- 26 Balon İşletmesi,
- Havayolu şirketlerinde toplam 517 uçak, 97.500 yolcu-koltuk kapasitesi, 1.866.450 kg. yük taşıma kapasitesi,
- Hava taksi ve genel havacılık işletmelerinde toplam 585 hava aracı, Balon işletmelerinde toplam 239 balon,
- 101 Bakım Organizasyonu,
- 49 Uçuş (ve Tip) Eğitim Kuruluşu,
- 3'ü A Grubu, toplam 42 Yer Hizmet Kuruluşu...

Ve;

- İç hatlarda 55 merkeze uçuş,
- 169 ülke ile İkili Hava Ulaştırma Anlaşması,
- Dış hatlarda 119 ülkede 296 noktaya uçuş,
- 8.681 uçak ve helikopter pilotu,
- 1.597 hava trafik kontrolörü,
- 398 dispeçer,
- 4.000 hava aracı bakım teknisyeni,
- 545 hava trafik emniyeti elektronik personeli (ATSEP)....

Ve 2016 yılsonu itibarıyla;

- 70,24 milyar TL Sektör cirosu,
- 191.709 Sektör personeli...

2013-2017 YILLARI SEKTÖR BÜYÜKLÜKLERİ					
Hava Aracı İşletmeleri	2013	2014	2015	2016	2017
Havayolu İşletmesi	13	13	13	13	13
Hava Taksi İşletmesi	53	50	49	45	43
Genel Havacılık İşletmesi	53	65	72	72	78
Balon İşletmesi	22	25	25	26	26
Toplam	141	153	159	156	160
Hava Araçları	2013	2014	2015	2016	2017
Havayolu	385	422	489	540	517
Hava Taksi İşletmesi	214	212	219	231	208
Genel Havacılık	283	322	336	347	377
Balon	203	213	241	237	239
Zirai Mücadele	58	62	62	62	62
Toplam	1.143	1.231	1.347	1.417	1.403
Havalimanları	2013	2014	2015	2016	2017
İç Hat	26	25	16	5	5
İç-Dış Hat	26	28	39	50	50
Toplam	52	53	55	55	55
Heliportlar	2013	2014	2015	2016	2017
Heliport	54	69	71	78	84
Özel Sektör Havalimanı İşletmeciliği/ Havalimanı'nda Terminal İşletmeciliği	2013	2014	2015	2016	2017
Havalimanı İşletmeciliği	6	6	6	6	6
İç-Dış Hat Terminal İşletmeciliği	6	6	6	6	6
Yer Hizmet Kuruluşları	2013	2014	2015	2016	2017
A Grubu	3	3	3	3	3
B Grubu	16	17	16	15	12
C Grubu	28	27	27	29	27
Toplam	47	47	46	47	42
Bakım ve Eğitim İşletmeleri	2013	2014	2015	2016	2017
Bakım Organizasyonu	54	61	75	80	101
Uçuş Eğitim Organizasyonu	32	29	30	29	34
Tip Eğitim Organizasyonu	14	14	15	16	15
Toplam	100	104	120	125	150

Tablo-1.2. 2013-2017 Yılları Sektör Büyüklükler (Kaynak SHGM/DHMI)

1.4.1. Havalimanları^{17 18 19}

Ülkemiz kamu havalimanları (ve hava seyrüsefer tesisleri) DHMİ tarafından işletilmektedir. DHMİ faaliyetlerini, “Sivil havacılık sektöründe uluslararası standartlarda kaliteli, güvenli, konforlu, insana duyarlı, etkili ve verimli, yetişmiş insan gücüne dayalı sürdürülebilir hava seyrüsefer ve havalimanı işletme hizmetlerini sunmak” Misyonu ve “Hava trafik yönetimi ve havalimanı işletmeciliği alanında, küresel boyutta rekabet gücünü haiz dünyanın öncü kuruluşlarından bir olmak” Vizyonu ile yürütmektedir.

2017 yılsonu verilerine göre ülkemizde sivil hava trafiğine açık 55 havalimanı bulunmaktadır (Resim-1.1. Tablo-1.5.). Bu havalimanlarından 49 tanesi DHMİ tarafından işletilmektedir. DHMİ havalimanlarını Başmüdürlük (10) ve Müdürlük (39) olarak adlandırmaktadır. 6 havalimanı ise özel sektör kuruluşu tarafından işletilmekte olup bunlar;

1. İstanbul Sabiha Gökçen Uluslararası Havalimanı (HEAŞ Havaalanları İşletme ve Havacılık Endüstrileri A.Ş. İşletme sonu; 1.5.2030),
2. Antalya Gazipaşa Havalimanı (TAV Gazipaşa Yatırım ve Yapım İşletme A.Ş. YİD sonu, 13.7.2034),
3. Zafer Havalimanı (İC İÇTAŞ İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş. YİD sonu; 21.3.2044),
4. Zonguldak Çaycuma Havalimanı (Zonguldak Özel Sivil Havacılık Sanayi ve Ticaret A.Ş. Kira sonu, 20.8.2032),
5. Aydın Çıldır Havalimanı (THY; Kira sonu, 20.7.2032) ve
6. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Hasan Polatkan Havalimanıdır.

2 havaalanı daha özel sektör işletiminde olup bunlardan Hezarfen Havaalanı daha ziyade sportif, Selçuk Havaalanı da pilot eğitimi amaçlı kullanımdadır.

Havalimanlarımızdan 5'i sadece iç hatlara, 50'si ise iç-dış hatlara açıktır. Bu havalimanlarının 19 tanesi askeri statüde olmasına rağmen sivil-asker ortak kullanıma açıktır.

Havalimanı terminallerinden;

1. Antalya Havalimanı I.ve II. dış hatlar terminali, iç hatlar terminali ve genel havacılık terminali, Fraport İC İç Taş Antalya Havalimanı Terminal Yatırım ve İşletmeciliği A.Ş. (Kira sonu; 31.12.2024),

17 UDHB; Ulaşan ve Erişen Türkiye, Havacılık ve Uzay Teknolojileri; <http://www.udhb.gov.tr/images/faaliyet/a5ec26a31a72281.pdf>

18 DHMİ 2015-2019 Stratejik Plan; <http://www.dhmi.gov.tr/DHMIPage.aspx?PageID=85#.WltgSSOB2Po>

19 DHMİ 2016 Yılı Faaliyet Raporu; <http://www.dhmi.gov.tr/getBinaryFile.aspx?Type=9&dosyalID=691>

2. İstanbul Atatürk Havalimanı iç ve dış hatlar terminal ile genel havacılık terminali TAV İstanbul Terminal İşletmeciliği A.Ş. (Kira sonu; 3.1.2021),
3. Ankara Esenboğa Havalimanı iç ve dış hatlar terminali, TAV Esenboğa Yatırım Yapım ve İşletme A.Ş. YİD sonu; 24.5.2023),
4. İzmir Adnan Menderes Havalimanı dış hatlar terminali, CIP ve iç hatlar terminali ve müteimmimleri TAV Ege Terminal Yatırım Yapım ve İşletme A.Ş. (Kira sonu; 31.12.2032),
5. Muğla Dalaman Havalimanı iç ve dış hatlar terminali YDA Havalimanı Yatırım ve İşletme A.Ş. (Kira sonu; 31.12.2040),
6. Muğla Milas-Bodrum Havalimanı iç-dış hatlar terminali, CIP/genel havacılık terminalleri ve müteimmimleri TAV Milas Bodrum Terminal İşletmeciliği A.Ş. (Kira sonu; 31.12.2035),

tarafından Yap-İşlet-Devret (YİD) modeli kapsamında (veya kiralama) özel sektör şirketlerince işletilmektedir. YİD modeli kapsamında gerçekleştirilen projelerin yatırım/kira tutarları, işletme süreleri ve işletme süreleri bitiş tarihleri Tablo-1.3'de; Kira-İşlet-Devret modeli kapsamındaki projelerin kira tutarları, işletme süreleri ve işletme süreleri bitiş tarihleri de Tablo-1.4'te gösterilmiştir.

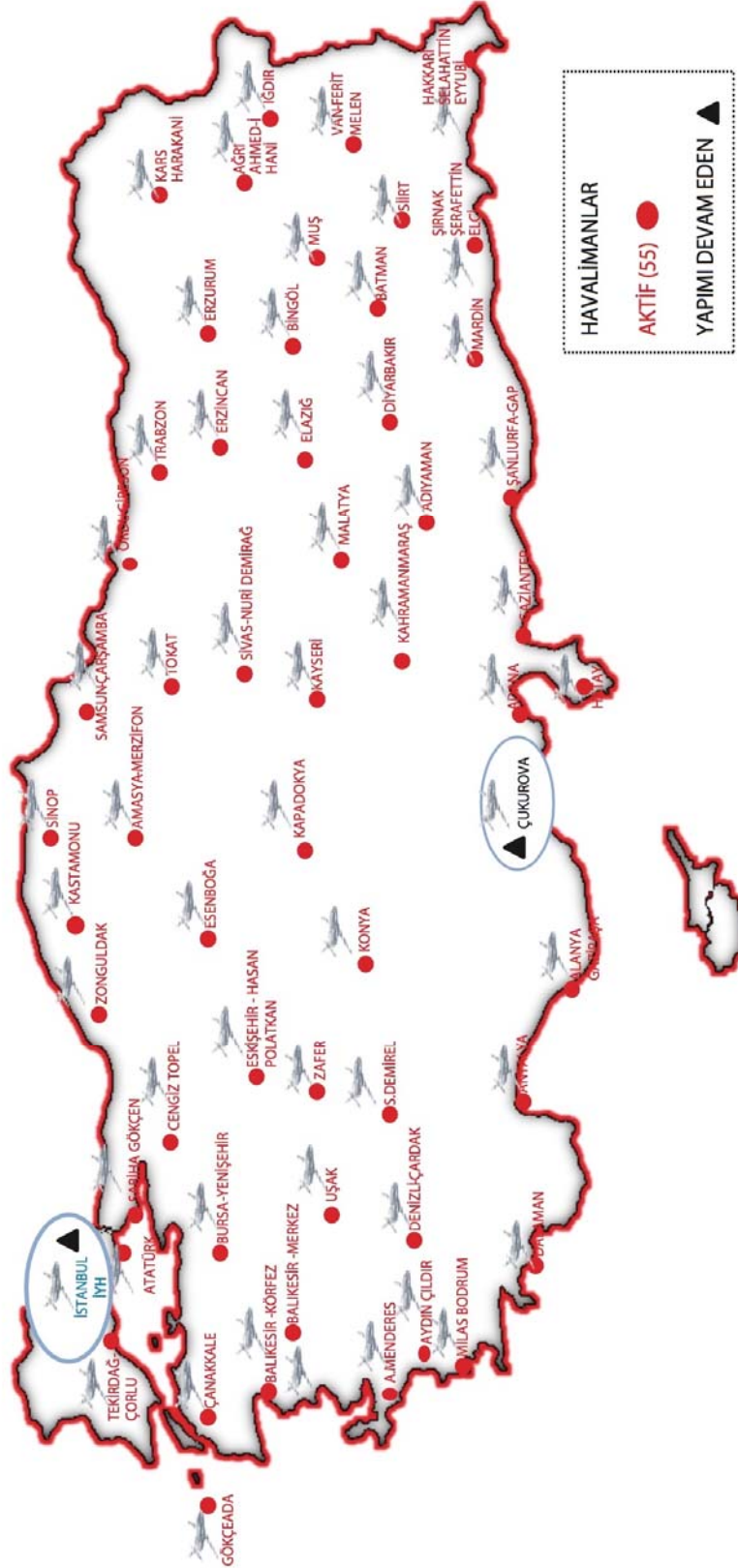
DHMİ YAP İŞLET DEVRET PROJELERİ			
Proje Adı	Yatırım/Kira Tutarı (İş Artışı Dahil)	İşletme Süresi (İlave Süre Dahil)	İşletme Süresi Bitiş Tarihi
Antalya Havalimanı Dış Hatlar Terminali	75.902.000 \$	9 yıl 45 gün	13.09.2007
Antalya Havalimanı II. Dış Hatlar Terminali	85.386.000 \$	3 yıl 5 ay 26 gün	22.09.2009
Atatürk Havalimanı Dış Hatlar Terminali	397.793.500 \$	4 yıl 10 ay 15 gün	02.07.2005
Dalaman Havalimanı Dış Hatlar Terminali	91.997.688 \$	8 yıl 2 ay 17 gün	28.04.2015
Adnan Menderes Havalimanı Dış Hatlar Terminali	138.886.782 €	7 yıl 4 ay 26 gün	10.01.2015
Esenboğa Havalimanı İç ve Dış Hatlar Terminali	188.702.557 €	15 yıl 8 ay	24.05.2023
Milas-Bodrum Havalimanı Dış Hatlar Terminali	88.643.000 €	3 yıl 9 ay 66 gün	22.10.2015
Zafer Havalimanı	50.000.000 €	29 yıl 11 ay	21.03.2044
İstanbul Yeni Havalimanı	Yatırım tutarı; 10.247.000.000 €	25 yıl	01.05.2015'te
	Kira tutarı; 22.152.000.000 €		yer teslimi yapıldı.

Tablo-1.3. DHMİ Yap İşlet Devret Projeleri (Kaynak; DHMİ)

DHMİ KİRALA İŞLET DEVRET PROJELERİ			
Proje Adı	Kira Tutarı	İşletme Süresi	İşletme Süresi Bitiş Tarihi
Atatürk Havalimanı Yolcu Terminalleri	2.543.000.000 \$ + KDV	15,5 yıl	03.01.2021
Antalya Havalimanı Yolcu Terminalleri	2.010.000.000 € + KDV	I. Etap; 17 yıl 3 ay 17 gün II. Etap; 15 yıl 3 ay 8 gün	31.12.2024
Aydın Çıldır Havalimanı	Dönem net karının %7'si kira bedeli + 20.000 € tesis kullanım bedeli	20 yıl	20.07.2032
Zonguldak Çaycuma Havalimanı	Cirosunun %1,06'sı kira bedeli + 32.291 \$ tesis kullanım bedeli	25 yıl	20.08.2032
İzmir Adnan Menderes HL Yolcu Terminalleri	610.000.000 € + KDV	İç hatlar; 20 yıl 11 ay 29 gün Dış hatlar; 17 yıl 11 ay 21 gün	31.12.2032
Gazipaşa Alanya Havalimanı	Net karının %65'i kira bedeli + 50.000 \$ tesis kullanım bedeli	25 yıl	13.07.2034
Milas Bodrum Havalimanı Yolcu Terminalleri	717.000.000 € + KDV	İç hatlar; 21 yıl 5 ay 16 gün Dış hatlar; 20 yıl 2 ay 3 gün	31.12.2035
Dalaman Havalimanı Yolcu Terminalleri	705.000.000 € + KDV	İç hatlar; 26 yıl 4 ay 30 gün Dış hatlar; 25 yıl 8 ay 3 gün	31.12.2040

Tablo-1.4. DHMİ Kirala İşlet Devret Projeleri (Kaynak; DHMİ)

Diğeryandan, 5 yeni havalimanının (İstanbul Yeni Havalimanı, Çukurova Havalimanı, Rize-Artvin Havalimanı, Bayburt-Gümüşhane Havalimanı ve Yozgat Havalimanı) yapımı sürmektedir. Çeşme Alaçatı Havaalanı için 20 Nisan 2018 tarihinde YİD modeli ihaleye çıkılacaktır. Karaman Havalimanı da ihale aşamasındadır.

Resim-1.1. 2017 Yılı Sivil Hava Ulaşımına Açık Havalimanları (Kaynak: DHMI)

	Havalimanları	Hizmete Giriş Yılı	İntifa	Kullanım Amacı
1	İstanbul Atatürk	1953	DHİMİ	Sivil
2	Esenboğa	1955	DHİMİ	Sivil
3	İzmir Adnan Menderes	1987	DHİMİ	Sivil
4	Antalya	1960	DHİMİ	Sivil
5	Muğla Dalaman	1981	HvKK-DHİMİ	Sivil-Ask.
6	Muğla Milas-Bodrum	1997	DHİMİ	Sivil
7	Adana	1937	DHİMİ	Sivil
8	Trabzon	1957	DHİMİ	Sivil
9	Erzurum	1966	HvKK-DHİMİ	Sivil-Ask.
10	Gaziantep	1976	DHİMİ	Sivil
11	Adıyaman	1998	DHİMİ	Sivil
12	Ağrı Ahmed-i Hani	1997	DHİMİ	Sivil
13	Amasya Merzifon	2008	HvKK-DHİMİ	Sivil-Ask.
14	Balıkesir Koca Seyit	1997	DHİMİ	Sivil
15	Balıkesir Merkez	1998	HvKK-DHİMİ	Sivil-Ask.
16	Batman	2010	DHİMİ	Sivil
17	Bingöl	2013	DHİMİ	Sivil
18	Bursa Yenişehir	2000	HvKK-DHİMİ	Sivil-Ask.
19	Çanakkale	1995	DHİMİ-DzKK	Sivil-Ask.
20	Çanakkale Gökçeada	2010	DHİMİ	Sivil
21	Denizli Çardak	1991	HvKK-DHİMİ	Sivil-Ask.
22	Diyarbakır	1952	HvKK-DHİMİ	Sivil-Ask.
23	Elâzığ	1940	KKK-DHİMİ	Sivil-Ask.
24	Erzincan	1988	KKK-DHİMİ	Sivil-Ask.
25	Hakkâri Yüksekova Selahaddin Eyyubi	2015	DHİMİ	Sivil
26	Hatay	2007	DHİMİ	Sivil
27	İğdır	2012	DHİMİ	Sivil
28	Isparta Süleyman Demirel	1997	DHİMİ	Sivil
29	Kahramanmaraş	1996	DHİMİ	Sivil
30	Kars Harakani	1988	DHİMİ	Sivil
31	Kastamonu	2013	DHİMİ	Sivil
32	Kayseri	1998	KKK-DHİMİ	Sivil-Ask.
33	Kocaeli Cengiz Topel	2011	DzKKK-DHİMİ	Sivil-Ask.
34	Konya	2000	HvKK-DHİMİ	Sivil-Ask.
35	Malatya	1941	HvKK-DHİMİ	Sivil-Ask.
36	Mardin	1999	DHİMİ	Sivil
37	Muş	1992	HvKK-DHİMİ	Sivil-Ask.
38	Nevşehir Kapadokya	1998	DHİMİ	Sivil
39	Ordu-Giresun	2015	DHİMİ	Sivil
40	Samsun Çarşamba	1998	DHİMİ	Sivil
41	Siirt	1998	DHİMİ	Sivil
42	Sinop	2008	DHİMİ	Sivil
43	Sivas Nuri Demirağ	1957	HvKK-DHİMİ	Sivil-Ask.
44	Şanlıurfa GAP	2007	DHİMİ	Sivil

45	Şırnak Şerafettin Elçi	2013	DHİMİ	Sivil
46	Tekirdağ Çorlu	1998	HvKK-DHİMİ	Sivil-Ask.
47	Tokat	1995	DHİMİ	Sivil
48	Uşak	1998	HvKK-DHİMİ	Sivil-Ask.
49	Van Ferit Melen	1943	DHİMİ	Sivil
50	İstanbul Sabiha Gökçen	2001	HEAŞ	Sivil
51	Eskişehir Anadolu	1989	Anadolu Ün.	Sivil
52	Zonguldak Çaycuma	2007	DHİMİ	Sivil
53	Antalya Gazipaşa	2009	DHİMİ	Sivil
54	Zafer	2012	DHİMİ	Sivil
55	Aydın Çıldır	2013	THY-DHİMİ	Sivil
Diğer				
56	Hezarfen (İstanbul)	1992	Hezarfen Hvc.	Sivil
57	Selçuk (İzmir)	1993	THK	Sivil

Tablo-1.5. 2017 Yılında Sivil Hava Ulaşımına Açık Havalimanları (Kaynak: DHİMİ)

2017 yılı içerisinde DHİMİ ve AYGEM tarafından gerçekleştirilen ve sürdürülmekte olan havalimanı ve müteemmimleri işleri aşağıda özetlenmiştir:

DHİMİ Genel Müdürlüğü tarafından yapılan/yaptırılan havalimanları;

Ülkemizin ve dünyanın en önemli projelerinden biri olan ve Ülkemize uluslararası alanda büyük prestij kazandıracak **İstanbul Yeni Havalimanı'nın** yapımına 01.05.2015 tarihinde yer teslimi yapılarak başlanılmıştır. Havalimanının Faz-1'inin 42 ayda, Faz-2'sinin ise 16 ayda olmak üzere tamamının en geç 58 ay içerisinde tamamlanması öngörülmüştür. Havalimanı tamamlandığında toplam 6 pist, 200 milyon yolcu/yıla kadar çıkabilecek kapasitede yolcu terminalleri ve yaklaşık 6,5 milyon m² büyüklüğünde aprona sahip olunacaktır.

- 2018 yılında tamamlanacak Faz-1a kapsamında tesisi planlanan 2 adet tam bağımsız kuzey-güney paralel pist, 2 adet paralel yedek pist, taksi yolları, apron, 1 adet 90 milyon yolcu/yıl kapasiteli terminal binası, 1 adet ATC Kule ve Teknik Blok binası vb. diğer yapıların hizmete verilmesi hedeflenmektedir. Bu çerçevede; DHİMİ tarafından, İstanbul TMA'nın genişletilmesi, yeni ve/veya ilave sektörlerin planlanması, en-route aşamasında ihtiyaç duyulacak yeni hava koridorlarının belirlenmesi, aletli geliş/kalkış, yaklaşma/iniş ve pas geçiş usullerinin tasarlanması, hava sahası planlama ve usul tasarımlarına ilişkin olarak İstanbul ATC personeli değerlendirmeleri alınarak gerekli güncellemelerin yapılması, hazırlanan bu taslakların (THY öncelikli olmak üzere) ulusal havayolu şirketleriyle istişare edilmesi ve "flyability (uçulabilirlik)" açısından simülasyonlarının yapılması, taslakların "fast time (hızlı zamanlı)" simülasyonlarla desteklenmesi ve takiben son hallerinin verilerek tasarım çalışmalarının tamamlanması, hava sahası planlama ve usul tasarımlarının

uçuş kontrollerinin tamamlanması, uçuş kontrol süreci tamamlanan hava sahası tasarım ve usullere ilişkin olarak ilgili ATC personelinin Eurocontrol Bretigny'de "real time (gerçek zamanlı)" eğitimlerinin planlanması çalışmaları, belirlenen takvime göre ilgili paydaşlarla koordine edilerek sürdürülmektedir. Diğer taraftan, pist kapasite çalışmaları tamamlanmış, ihtiyaç duyulacak ATC/ATS sistemleri belirlenmiş ve bu sistemlerin temin edilme süreçlerine geçilmiş, görevlendirilecek ATC/AIM personel planlaması yapılmış, Faz-1a sonunda kullanılacak Kule ve Teknik Blok projeleri için ilgili firma ile gerekli koordine süreci tamamlanmış, tesis edilecek seyrüsefer yardımcı cihaz koordinatları temin edilerek aletli alçalma usul tasarım çalışmaları da başlatılmıştır.

Resim-1.2. İstanbul 3. Havalimanı Kule/Teknik Blok Görüntüsü (Şubat 2018-Kaynak; UDHB)

Resim-1.3. İstanbul 3. Havalimanı Terminal Görüntüsü (Şubat 2018-Kaynak; UDHB)

Daha önce Özel Sektör tarafından yapımına başlanan Çukurova Havalimanı, inşaatında yaşanan aksaklıklar nedeniyle kamu tarafından yapımına karar verilmiş ve 26.02.2016 tarih ve 2016/3 sayılı Yüksek Planlama Kurulu (YPK) Kararı ile DHMİ Yatırım Programına dâhil edilmiştir. İki kısımda yapılacak havalimanı projesinde “Çukurova Altyapı Tesisleri Yapımı” işine 9.1.2017 tarihi itibarıyla başlanmış, “Çukurova Havalimanı Üst Yapı Tesisleri Yapımı” işinin ise ihale süreci devam etmektedir. İş kapsamında; 3.500x60 metre pist, 3.500x45 metre paralel taksi yolu (emergency pist), 4 adet 30 metre boyutlarında yüksek sürat taksi yolu, 4 adet 30 metre boyutlarında bağlantı taksi yolu, 24 metre bağlantı taksi yolu, genel apron, özel uçaklar bölgesi apronu, kargo terminal apronu, 229.923 m²’lik 15 milyon yolcu/yıl kapasiteli iç ve dış hatlar terminal binası, otopark ve bağlantı yolları, CIP/VIP binası, kargo terminali, teknik blok ve kule, kaza yangın istasyonu binası, garaj binası ve sundurma, ısı ve güç merkezi, çöp toplama ve arıtma merkezi, havalimanı oteli, idari ofisler vb. yer almaktadır.

DHMİ tarafından yapılan/yaptırılan terminal tesisleri, taksi yolları, apron ve diğer işler:

- ***Sabiha Gökçen Havalimanı 2. Pist yapımı;*** Savunma Sanayi Müsteşarlığı ile yapılan protokol kapsamında proje ve ihale hazırlıkları, ihalesi ve teknik kontrolü ve hizmetleri DHMİ Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmektedir. İşin 2019 yılında tamamlanması öngörülmektedir.
- ***Van Ferit Melen Havalimanı Terminal Binası;*** Havalimanı terminaline aks ilavesi yapılmış ve 1.4.2017 tarihinde hizmete verilmiştir. Ayrıca, yeni teknik blok ve kule yapılmıştır.
- ***Sinop Havalimanı Terminal Binası;*** 12.695 m² büyüklüğünde (2 milyon yolcu/yıl kapasite) yeni iç-dış hatlar terminali 2017 Eylül ayında hizmete verilmiştir. Ayrıca; apron bariyer binası, giriş kontrol binası, ısı-güç merkezi, otopark ve iç yollar yapımı da tamamlanmıştır.
- ***Çanakkale Havalimanı Terminal Binası;*** 11.400 m² büyüklüğünde yıllık 2 milyon yolcu kapasiteli yeni iç-dış hatlar terminali 29.9.2017 tarihinde hizmete verilmiştir. Ayrıca iş kapsamında kule, apron ve bağlantı taksi yolu yapımı da tamamlanmıştır.
- ***Balıkesir Merkez Havalimanı Terminal Binası;*** 6.500 m² büyüklüğünde 1 milyon yolcu/yıl kapasiteli terminal binası yapımına başlanmış olup 2018 yılı içinde tamamlanması öngörülmektedir. İş kapsamında 4 uçak park yerine sahip apron, bağlantı taksi yolu, iç bağlantı yolları, apron bariyer binası, itfaiye binası, ısı-güç merkezi, otopark ve giriş nizamiye binası da yapılacaktır.
- ***Muş Havalimanı Terminal Binası;*** 11.410 m² büyüklüğünde 2 milyon yolcu-yıl kapasiteli yeni terminal binası yapımına başlanmış olup 2018 yılı içerisinde tamamlanması öngörülmektedir. İş kapsamında apron ve taksi yolu kaplamalarının yenilenmesi, ısı-güç merkezi yapımı ile otopark ve dahili yolların yapımı da yer almaktadır.

- **Kahramanmaraş Havalimanı Terminal Binası**; 21.520 m² büyüklüğünde 2 milyon yolcu-yıl kapasiteli yeni terminal binası yapımına başlanmış olup 2018 yılı içerisinde tamamlanması öngörülmektedir. İş kapsamında hava trafik kontrol kulesi ile birlikte yeni terminal binası, apron, bağlantı taksi yolu, ısı-güç merkezi, açık otopark ve bağlantı yolları ile giriş nizamiye binası yapımı yer almaktadır.
- 2017 yılı içinde **Trabzon Havalimanı** şerit sahaları, dönüş cebi işleri, **Sinop Havalimanı** apron, taksi yolu ve diğer altyapı işleri, **Samsun Çarşamba Havalimanı** PAT sahaları onarımı, **Kapadokya Havalimanı** PAT sahaları onarımı işleri *tamamlanarak hizmete verilmiştir.*
- **Esenboğa Havalimanı** PAT sahaları yapımı, onarımı ve tevsii, **Adnan Menderes Havalimanı** apron ve taksi yolları yapımı, **Kars Harakani Havalimanı** PAT sahaları yapımı işleri devam etmekte olup 2018 yılı içinde tamamlanması öngörülmektedir.
- **Milas Bodrum Havalimanı** PAT sahaları onarımı, **Antalya Havalimanı** PAT sahaları onarımı işlerinin ise 2017 yılında yer teslimleri yapılarak 2019 yılı içerisinde tamamlanması öngörülmektedir.

UDHB Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğü (AYGM) tarafından yapılan/ yaptırılan işler;

Rize-Artvin ve yöresinin hava ulaşım ihtiyacının karşılanmasına yönelik tamamı deniz dolgusu üzerinde olacak şekilde yapımı öngörülen **Rize-Artvin Havalimanı** altyapı tesisleri inşaatına 14.2.2017 tarihinde gerçekleştirilen yer teslimi ile başlanmıştır. Bu kapsamda; 3.000x45 metre pist, 240x120 metre apron, 265x24 metre taksi yolu, 7.600 metre koruyucu mendirek yapılacaktır. Pist ve taksi yolları için öngörülen dolgu alanı 2.005.000 m² olup yaklaşık 85 milyon ton dolgu yapılacaktır. Üst yapı tesisleri inşaatı kapsamında ise; 3 milyon yolcu/yıl kapasiteli 20.000 m² büyüklüğünde iç-dış hatlar terminal binası, otopark, teknik blok ve kule, hizmet binaları ve diğer üniteler yer alacaktır.

Bayburt-Gümüşhane'nin hava ulaşım ihtiyacının karşılanmasına yönelik olarak Salyazı mevkiinde **Bayburt-Gümüşhane Havalimanının** yapılması planlanmıştır. İş kapsamında 3000x45 metre pist, 300x120 metre boyutunda apron ve 265x24 metre boyutunda bir taksi yolu yapımı yer almaktadır. Ayrıca, iç hat-dış hat terminal binası, teknik blok, kule ve diğer tesisler de inşa edilecektir.

Yozgat İli ve yöresinin hava ulaşım ihtiyacının karşılanmasına yönelik olarak Deremumlu-Fakıbeyli mevkiinde (Yozgat İl merkezine yaklaşık 15 km. mesafede) yapılması öngörülen **Yozgat Havalimanı** için iş kapsamında 2600x45 metre pist, 300x120 metre boyutunda apron ve 265x24 metre boyutunda bir taksi yolu yapımı yer almaktadır. Ayrıca, iç hat-dış hat terminal binası, teknik blok, kule ve diğer tesisler de inşa edilecektir.

Karaman İli ve yöresinin hava ulaşım ihtiyacının karşılanmasına yönelik olarak yapılması öngörülen **Karaman Havalimanı** kapsamında 3400x45 metre pist, 300x120 metre boyutunda apron ve 381x24 metre boyutunda bir taksi yolu yapımı yer almaktadır. Ayrıca, iç hat-dış hat terminal binası, teknik blok, kule ve diğer tesisler de inşa edilecektir.

Elazığ Havalimanına yedek pist, ilave apron ve taksi yolu yapımı işi kapsamında 3000x45 metre boyutlarında pist ve diğer altyapı tesislerinin yapım yer almakta olup yer teslimi yapılarak işe başlanılmıştır.

Hava seyrüsefer hizmetlerine ilişkin yatırım gerçekleştirmeleri izleyen bölümde verilmiştir.

DHMİ 2017 yılında havacılık yatırımları için toplam 795.922.454,88 TL harcamıştır. AYGM'nin 2017 yılı havacılık yatırımları toplam harcaması ise 245 milyon TL'dir.

1.4.2. Heliportlar

Ülkemizde helikopter kullanımı son yıllarda yaygınlaşmaya başlamıştır. 2017 yılsonu itibariyle heliport sayısı 84 olup bunların yaklaşık 2/3'ü özel sektör işletmesinde, 1/3'ü de kamu işletmesindedir. (Tablo-1.6.). Kamu işletmesindeki heliportların %90'a yakını devlet/üniversite hastaneleri kullanımındadır. İllere göre dağılımda ise, heliportların %50'ye yakını İstanbul'da bulunmaktadır. İstanbul'u Bursa, Ankara, İzmir, Çanakkale ve Muğla izlemektedir. İstanbul'da bulunan heliportların yarısından fazlası yükseltilmiş (bina üzeri) platformlardır.

Heliportlara ilişkin güncel bilgi SHGM web sitesinde yer almaktadır (<http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/havaalanlari/heliport.pdf>).

Heliportlar			
Heliportlar	2015	2016	2017
	71	78	84

Tablo-1.6. 2015-2017 Yılları Heliport Sayıları (Kaynak; SHGM)

1.4.3. Hava Seyrüsefer Hizmetleri

Hava trafik kontrol hizmetleri, hava araçları ve havalimanları ile birlikte havacılık sisteminin en önemli unsurlarından biridir. Günümüzün yoğunlaşmış hava ulaşım faaliyetlerinde, hava araçlarının gerek havalimanlarında yerde gerekse uçuş sırasında havadaki faaliyetlerinin emniyetli bir şekilde yürütülmesi büyük önem arz etmekte olup bu bağlamda hava trafik kontrol hizmetleri oldukça ön plana çıkmıştır. Özellikle hava sahasının emniyetli olmasının yanı sıra aynı anda daha fazla sayıda uçağa hizmet verilebilmesine yönelik olarak sürekli bir teknolojik gelişim görülmektedir. Bunun en çarpıcı örneklerinden birisi de Türkiye'nin de içinde yer aldığı Avrupa Tek Avrupa Hava Sahası (SES) uygulamalarıdır.

Türkiye'de sivil hava trafik kontrol hizmetleri altyapı ve işletme olarak DHMİ sorumluluğundadır. Türkiye hükümlerine hava sahası ve toprakları üzerinde 982.286 km² hava sahası dâhilinde sivil havacılık faaliyetlerinin gereği olan hava trafik kontrol hizmetleri (hava trafik yönetimi; hava trafik kontrol, hava sahası yönetimi, hava trafik akış yönetimi, uçuş bilgi merkezi, arama-kurtarma koordinasyon merkezi, haberleşme merkezi, uluslararası NOTAM ofisi) DHMİ tarafından 1.597 hava trafik kontrolörü (kursiyerler dâhil) ile sağlanmaktadır.

DHMİ tarafından, 1 yol kontrol merkezi (ACC), 41 yaklaşma kontrol birimi (APP), 46 meydan kontrol birimi (TWR), 1 uçuş bilgi merkezi (FIC), 52 havacılık bilgi servisi (AIS/AIM), 2 NOTAM (Havacılık Bültenleri) merkezi, 1 VFR (Görerek Uçuş) uçuş takip merkezi, 2 RCC (arama-kurtarma koordinasyon merkezi) ve 52 alt arama-kurtarma koordinasyon merkezi ile hizmet verilmektedir. Bu hizmetlerde hava trafik kontrolörlerinin yanı sıra AIM (Havacılık Bilgi Yönetimi; 461) ve ATSEP (Hava Trafik Emniyeti Elektronik Personeli; 545) personeli de yer almaktadır.

Türkiye'deki havalimanlarına iniş-kalkış yapmaksızın, Türk hava sahasından transit geçen hava araçlarının, Türk hava sahasına giriş-çıkış yaptıkları 46 adet giriş-çıkış noktası mevcuttur. Türkiye hava sahasında, havalimanlarına iniş kalkış yapan ve transit geçen hava araçlarının uçuşlarını gerçekleştirdikleri 82 alçak, 82 yüksek olmak üzere 164 adet konvansiyonel (ATS) hava koridoru ve 95 alçak, 96 yüksek olmak üzere 191 adet RNAV (Saha Seyrüseferi) olmak üzere toplamda 355 uçuş yolu hava koridoru bulunmaktadır. Yol kontrol merkezlerince hava trafik akışının düzenlendiği ve ülke sathına yayılan seyrüsefer ve haberleşme cihazları ile desteklenen bu kontrollü uçuş yollarının uzunluğu 2017 yılında 66.930 km'ye ulaşmıştır.

2017 yılı sonu itibarıyla seyrüsefer yardımcı (SSY) cihazları sayısı; 65 ILS (aletli iniş sistemi; 47 havalimanı), 56 VOR (çok yüksek frekanslı tüm yönlü radyo yayın cihazı), 14 DVOR (Doppler VOR), 132 DME (mesafe ölçüm cihazı), 74 NDB (yönlendirilmemiş radyo yayını cihaz), 7 PSR (birincil gözetim radarı), 24 SSR (ikincil gözetim radarı) olmak üzere toplam 372'dir. Sivil hava trafiğine açık havalimanlarında hizmet vermekte olan kar ve buzla mücadele araçları (263) ile kurtarma ve yangınla mücadele hizmet araçları (467) toplamı da 730'dir.

DHMİ tarafından yürütülmekte olan hava trafik kontrol hizmetleri kullanıcılara hizmet vermenin yanı sıra aşağıdaki hizmetler de yürütülmektedir:

- Uluslararası düzeydeki tüm çalışmalara katılım ve katkı,
- Hava trafik kontrol hizmetlerine yönelik ulusal düzenlemelere katkı,
- Diğer ülkelerin hava trafik kontrol üniteleri ile anlaşma ve koordinasyon,
- Havacılık bilgi yönetimi (AIS/AIM) ve hizmetlerinin sağlanması, yayınların (AIC, PIB, NOTAM vb.) yapılması,
- Türkiye AIP'sinin hazırlanması ve yayını,
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) adına AIP ve ilgili diğer havacılık yayınlarını yayınlanması,
- Türk Hava Sahasında sivil-asker koordinasyonunun sağlanması,
- Türkiye Hava Sahası ve havalimanlarını kullanacak sivil hava araçlarının uçuş izin (permi) verilerinin SHGM Bilgi Yönetim Sistemi'nden takip ve kontrolünün yapılması, gerekmesi durumunda mesai saatleri dışında ve resmî tatil günlerinde SHGM adına permi verilmesi,
- Türkiye Hava Sahasında ve dışında Ege, Akdeniz ve Karadeniz'in uluslararası suları ile hava sahalarında yapılacak askeri aktiviteler (atışlı, atışsız tatbikatlar) ve SAR faaliyetleri konusunda harita etüdü yapılması, ilgili birimlerle gerekli iş birliğini tesis ederek duyurulmasının sağlanması ve takip edilmesi,
- Komşu ülkelerin AIS yayınlarını izlenmesi, Ülkemiz menfaatlerine aykırı içerikteki AIS yayınlarından ilgili otoritelere bilgi verilmesi,
- Hava seyrüsefer ve CNS hizmetlerine yönelik faaliyetlerin yürütülmesi, koordinasyonunun sağlanması,
- Havalimanları hava tarafı kapasiteleri ile hava sahası ve sektör kapasitelerinin belirlenmesi,
- Belirlenen kapasiteler uygun olarak sistem/teçhizat-uygulama gereklerinin belirlenmesi,
- Buna uygun insan gücü (hava trafik kontrolör) planlamasının yapılması ve hava trafik kontrolörlerinin yetiştirilmesi, sürekli eğitimlerinin de sağlanması,
- Hava sahasında yer alan TMA, CTR, MTMA ve ATS yolları gibi mevcut kontrollü sahalarda yapılacak değişiklikler ile bunlardan yeni ihdas edilecek olanların çalışmalarının yapılması,
- (Standart) aletli yaklaşma ve kalkış/iniş usullerinin etüt ve planlamasının yürütülmesi,
- Yapılan uçuş kontrolleri de dikkate alınarak mevcutlarının geliştirilmesi, gerektiğinde değiştirilmesi,
- Türk hava sahasında verilmekte olan havacılık haberleşme hizmetlerinin (AFTN/CIDIN/AHMS) yürütülmesi,
- Yakın geçme olaylarının inceleme ve değerlendirilmesi,
- Hava kurtarma koordinasyon faaliyetlerine katılım sağlanması,
- Eurocontrol Yol Ücretleri Sistemi çerçevesinde milli maliyet tutarlarının belirlenmesi, hizmet ücretlerinin faturalandırma ve tahsilinin sağlanması.

DHMİ ayrıca, Eurocontrol tarafından geliştirilen ve tüm üye ülkelerde takip edilerek hedef tarihlerde ortak uygulamaya geçilen temel plan ve konseptler (ATM 2000+ STRATEGY/Avrupa Hava Trafik Yönetim Programı/ Avrupa ATM Yakınlaştırma/ Birleştirme ve Uygulama Programı/Tek Avrupa Hava Sahası) doğrultusunda geliştirilen “Hava Seyrüsefer Hizmet Politika ve Stratejilerinin Harmonizasyonu ve Entegrasyonu” faaliyetleri içinde de yer almaktadır.

1.4.4. Havayolu Şirketleri

Ülkemiz sivil havacılık sektöründe 2013 yılından beri 13 havayolu şirketi faaliyet göstermektedir. Bunlardan 3 tanesi yalnızca kargo taşımakta olup, bayrak taşıyıcımız THY A.O. hem yolcu hem de kargo taşıma alanında faaliyet göstermektedir (Havayolu şirketlerine ilişkin güncel bilgi SHGM web sitesinde yer almaktadır (http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/havacilik_isletmeleri/Havayolu_isletmeleri.pdf)).

Havayolu şirketlerinin 2015 yılında 489 olan uçak sayısı, 2016 yılında 540 uçak, 2017 yılında ise 517 uçak olmuştur. Bu bağlamda, havayolu şirketlerinin toplam yolcu-koltuk kapasitesi de sırasıyla 2015 yılında 90.259, 2016 yılında 100.365 ve 2017 yılında 97.500 olmuştur. Kargo yük kapasitesi ise filolara katılan 3 yeni uçak sonucu 1.866.450 kg'a yükselmiştir. 2015-2017 yılları havayolu şirketleri ve uçak sayıları Tablo-1.7.'de gösterilmiştir. 2015-2017 yılları havayolu şirketleri toplam yolcu ve kargo uçak sayıları ile yolcu ve kargo kapasiteleri de Tablo-1.8.'da gösterilmiştir. 2017 yılı hava aracı tip ve adetleri ise Tablo-1.10.'de gösterilmiştir.

Havayolu Şirketi		2015			2016			2017		
		Yolcu	Kargo	Toplam	Yolcu	Kargo	Toplam	Yolcu	Kargo	Toplam
1	THY A.O.	258	8	266	300	8	308	293	11	304
2	GÜNEŞ EXPRESS	54	-	54	49	-	49	52	-	52
3	PEGASUS	58	-	58	70	-	70	66	-	66
4	ONUR AIR	28	-	28	25	-	25	25	-	24
5	ATLASGLOBAL	20	-	20	25	-	25	24	-	24
6	HÜRKUŞ	8	-	8	8	-	8	7	-	7
7	CORENDON	10	-	10	11	-	11	10	-	10
8	İZMİR	7	-	7	8	-	8	7	-	7
9	TAILWIND	7	-	7	5	-	5	5	-	5
10	BORAJET	14	-	14	14	-	14	3	-	3
11	MNG Kargo	-	7	7	-	7	7	-	7	7
12	ULS Kargo	-	3	3	-	3	3	-	3	3
13	ACT Kargo	-	7	7	-	7	7	-	5	5
TOPLAM		464	25	489	515	25	540	491	26	517

Tablo-1.7. 2015-2017 Yılları Havayolu Şirketleri ve Yolcu/Kargo Uçak Sayıları (Kaynak: SHGM)

Havayolu Şirketleri Yolcu ve Kargo Uçağı Sayı ve Kapasiteleri			
Sayı/Kapasite	2015	2016	2017
Yolcu Uçak Sayısı	464	515	517
Koltuk Kapasite	90.259	100.365	97.500
Kargo Uçak Sayısı	25	25	
Yük Kapasite (kg)	1.759.600	1.821.600	1.866.450
Toplam Uçak Sayısı	489	540	517

Tablo-1.8. 2015-2017 Yılları Havayolu Şirketleri Toplam Uçak Sayıları ve Yolcu/Kargo Kapasiteleri (Kaynak: SHGM)

2017 yılında, uçulan toplam uçuş noktası, 6 havayolu şirketi ile iç hatlarda 7 merkezden (Adana, Adnan Menderes, Antalya, Atatürk, Esenboğa, Sabiha Gökçen ve Trabzon Havalimanları) 55 noktaya, dış hatlarda ise 119 ülkede 296 noktaya gerçekleşmiştir (Tablo-1.19. ve Resim-1.4. ve 1.5.).

İç Hat-Dış Hat Uçuş Yapılan Şehir (Ülke) ve Noktalar			
	2015	2016	2017
İç Hat Uçuş Noktası			
Şehir	7	7	7
Nokta	55	55	55
Dış Hat Uçuş Noktası			
Ülke	112	118	119
Nokta	261	286	296

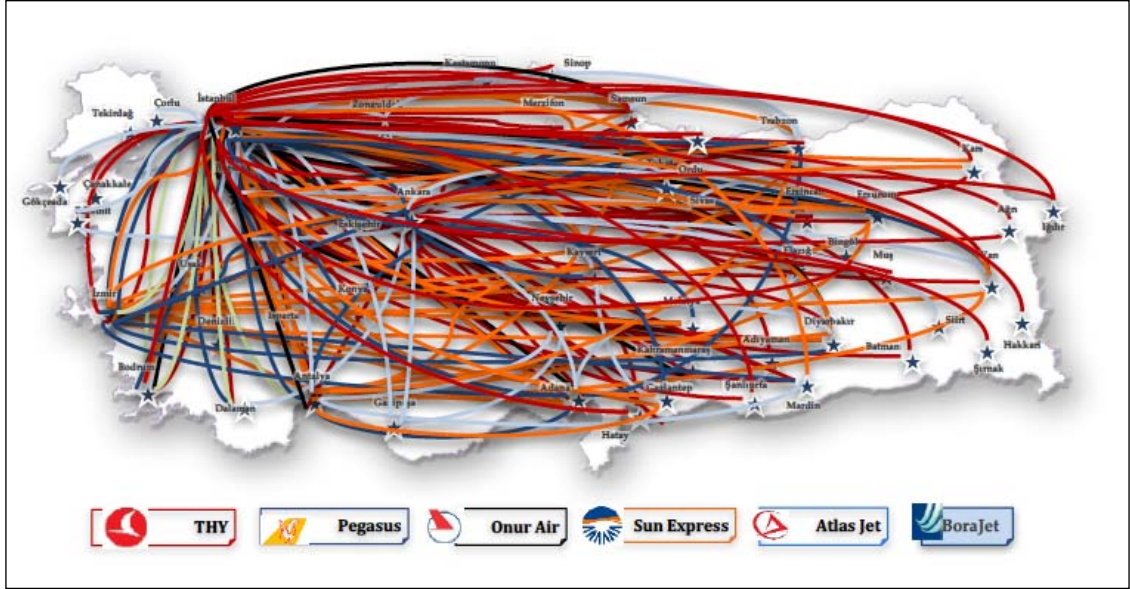
Tablo-1.9. 2015-2017 Yıllarında Havayolu Şirketlerimiz Tarafından İç Hat-Dış Hat Uçuş Yapılan Şehir (Ülke) ve Noktalar (Kaynak: SHGM)

HAVAYOLU ŞİRKETLERİ UÇAK TİP VE ADETLERİ

Havayolu Şirketi	Toplam	Uçak Tipi	Adet
THY A.O	304	B777-FF2	2
		A330-200F	9
		A319-100	7
		A320	24
		A321	68
		A330	53
		A340	4
		B737-800	25
		B737-800	62
		B737-800	1
		B737-700	1
		B737-900ER	15
		B777-300ER	33
GÜNEŞ EKSPRES	52	B737-800	52
PEGASUS	66	B737-800	40
		A320-200	26
ONUR AIR	24	A321-200	3
		A321-231	3
		A321-100	1
		A320-200	7
		A330	10
ATLASJET	24	A319-100	1
		A321-200	16
		A320-200	7
CORENDON	10	B737-800	10
TAILWIND	5	B737-400	5
HÜRKUŞ	7	A320 - 200	7
IHY	7	B737-800	7
BORAJET	3	EMBRAER 190	1
		GLB. EXP. BD-700-1A10	1
		CESSNA SOVEREIGN 680	1
ACT	5	B747-400	5
MNG	7	A300-600	6
		A330-200F	1
ULS	3	A310-300	3
Toplam (31.12.2017)	517		517

Tablo-1.10. 2017 Yılı Havayolu Şirketleri Hava Aracı Sayısı (Kaynak: SHGM)

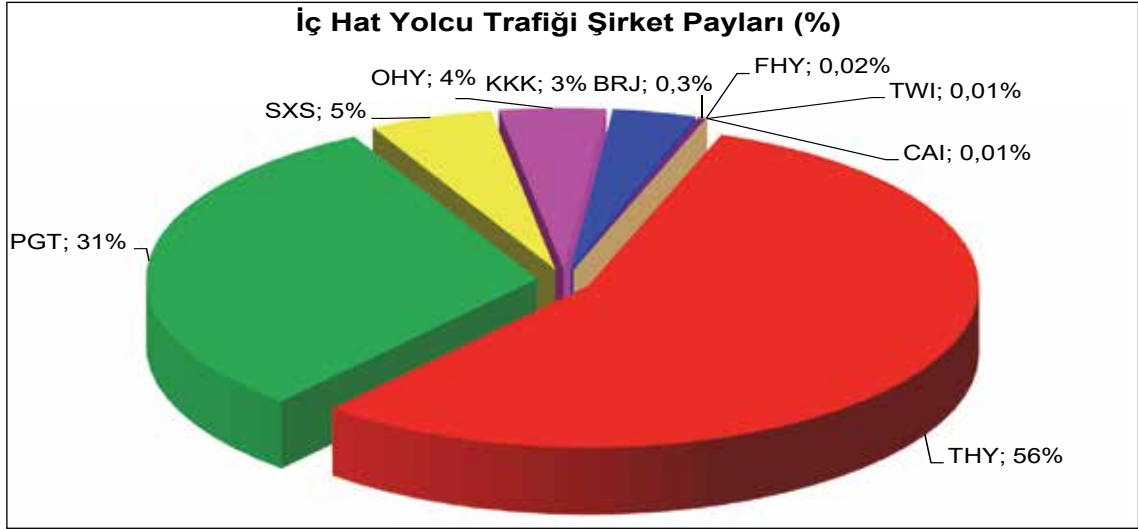

Resim-1.4. 2017 Yılı İç Hat Uçuş Noktaları (Kaynak: SHGM)

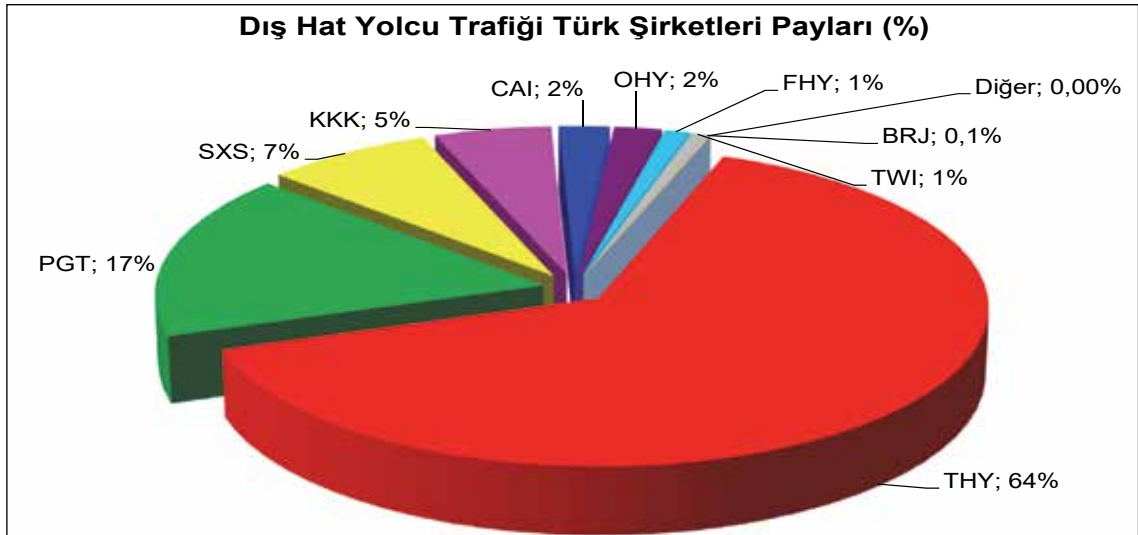
Resim-1.5. 2017 Yılı Dış Hat Uçuş Noktaları (Kaynak: SHGM)

2017 yılının yurt içi yolcu pazarında Türk Hava Yolları (Anadolu Jet ile birlikte) pazardan %56 pay almıştır. Pegasus %31, Sun Express %5, Onur Air %4 ve AtlasGlobal %3 oranında pay almışlardır (Şekil-1.3.).

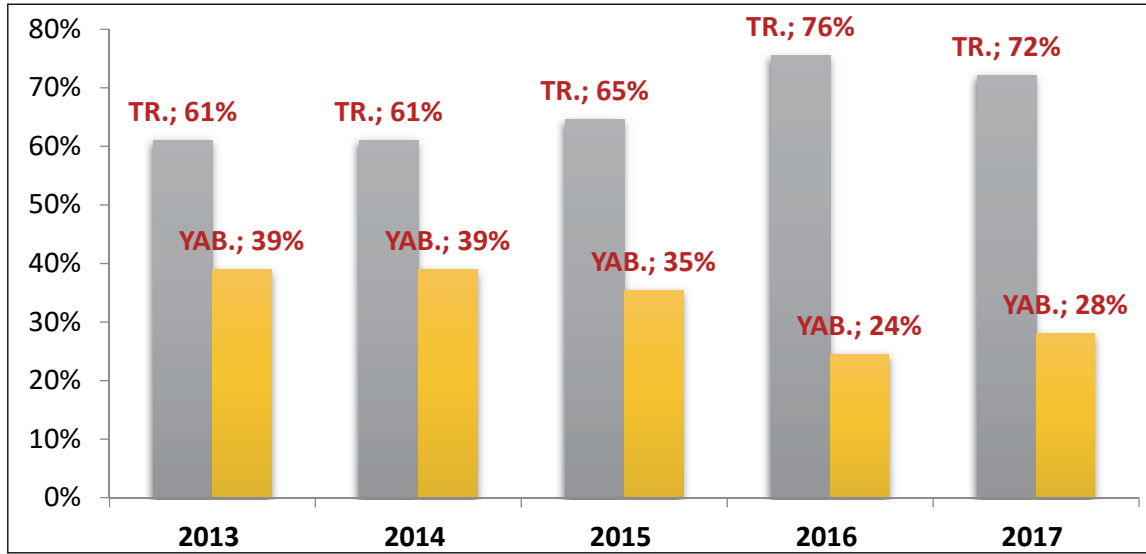
Şekil-1.3. 2017 Yılı İç Hat Yolcu Taşımacılığında Havayolu Şirketleri Yolcu Payları (Kaynak; DHMİ) (THY; Türk Hava Yolları, KKK; AtlasGlobal, BRJ; Bora Jet, CAI; Corendon, FHY; Freebird (Hürkuş), OHY; Onur, PGT; Pegasus, SXS; Sun Express, TWI; Tailwind)

2017 yılı dış hat yolcu pazarından Türk Hava Yolları tek başına %64 pay almıştır. Pegasus %17, Sun Express %7, AtlasGlobal %5 ve Onur Air ve Corendon %2, Freebird (Hürkuş) ve Tailwind %1 oranında pay almışlardır (Şekil-1.4.).

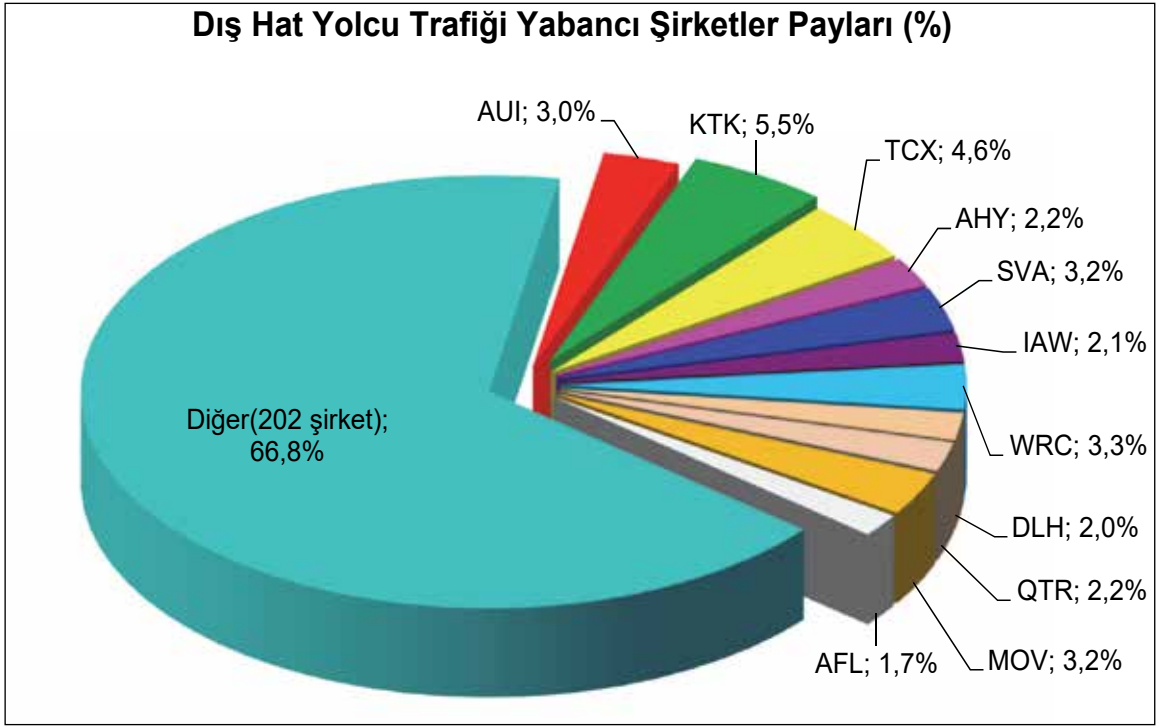
Şekil-1.4. 2017 Yılı Dış Hat Yolcu Taşımacılığında Havayolu Şirketleri Yolcu Payları (Kaynak; DHMİ) (THY; Türk Hava Yolları, KKK; AtlasGlobal, BRJ; Bora Jet, CAI; Corendon, FHY; Freebird (Hürkuş), OHY; Onur, PGT; Pegasus, SXS; Sun Express, TWI; Tailwind)

Son yıllarda Türk havacılık sektöründeki ivmelenme, Türk şirketlerinin dış hat payları toplamına da yansımıştır. Yurt dışı ticari yolcu taşımacılığında 2013 yılında %61/%39 olan yerli-yabancı hava yolları payı, 2017 yılında yerli havayolu taşıyıcılarımız lehine %72/%28 olarak gerçekleşmiştir (Şekil-1.5.).

Şekil-1.5. 2012-2017 Yılları Yerli-Yabancı Havayolu Şirketleri Dış Hat Yolcu Payları (Kaynak; DHMİ)

Ülkemize sefer yapan yabancı havayolu şirketlerinin 2017 yılı yolcu payları da gösterilmiştir. Grafiklerden görüleceği üzere en çok yolcu %5,5 ile Azur Air ve %4,6 ile Thomas Cook Airlines (Şekil-1.6.) tarafından taşınmıştır.

Şekil-1.6. 2017 Yılı Yurt Dışı Yolcu Taşımacılığında Yabancı Şirketler Yolcu Trafik Payları (Kaynak; DHMİ) (AUI; Ukraine Airlines, KTK; Azur Air, TCX; Thomas Cook Airlines, AHY; Azerbaycan Havayolları, SVA; Suudi Arabistan Havayolları, IAW; Irak Havayolları, WRC; Windrose Airlines, DLH; Lufthansa, QTR; Katar Airways, MOV; VIM Airlines, AFL; Aeroflot)

1.4.5. Diğer Hava Aracı İşletmeleri

2015-2017 yıllarında, hava taksi, genel havacılık ve balon havacılığı alanında kullanılan uçak sayılarında az da olsa artış gözlenmektedir. Bunlara ait istatistiki bilgiler Tablo-1.11'de sunulmuştur²⁰.

Tablonun incelenmesinden görüleceği üzere, 2017 yılında, 2016 yılına göre hava taksi şirketleri uçak sayısı azalırken, genel havacılık uçak sayısı ile balon işletmeleri balon sayısı artmıştır. Genel havacılık şirketleri uçak sayısındaki %8,6'lık artış dikkat çekicidir.

Hava taksi işletmelerinin 27'si İstanbul'da, 12'si Ankara'da, 1'er tanesi de Antalya, Bursa, Eskişehir ve İzmir'de yerleşiktirler. Genel havacılık işletmelerinin büyük çoğunluğu İstanbul ve Ankara'da, balon işletmelerinin tamamı yakını da Kapadokya/Nevşehir'de (23) yerleşiktir.

Hava aracı (uçak-helikopter) ile sağlık hizmeti veren işletmeler de tava taksi kapsamındadır. Sağlık Bakanlığı, Acil Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nden elde edilen bilgilere göre, 4 işletme, 5 uçak ve 17 helikopter ile Bakanlık için hizmet vermektedir. Diğer 7 işletme de 8 uçak, 3 helikopter ile sağlık hizmeti vermektedir.

Hava taksi, genel havacılık balon şirketleri ve hava aracı sayılarına ilişkin güncel bilgi SHGM web sitesinde yer almaktadır (<http://web.shgm.gov.tr/tr/havacilik-isletmeleri/2063-hava-tasima-isletmeleri>).

Diğer Şirketler ve Hava Aracı Sayıları				
Şirket/Yıl	Şirket Sayısı (2017)	Hava Aracı Sayısı		
		2015	2016	2017
Hava Taksi	43	219	231	208
Genel Havacılık	78	336	347	377
Balon	26	241	237	239
Toplam		796	815	824

Tablo-1.11. 2015-2017 Yılları Diğer Şirketler ve Hava Aracı Sayıları (Kaynak: SHGM)

1.4.6. Yer Hizmet Kuruluşları

Ülkemiz havalimanlarında yer hizmetleri (ikram dâhil) 3'ü A Grubu²¹ [Çelebi Hava Servisi A.Ş. Havaş (Havaalanları Yer Hizmetleri A.Ş.) ve TGS Yer Hizmetleri A.Ş.] olmak üzere toplam 42 şirket tarafından sağlanmaktadır (Tablo-1.12.)²².

12 havayolu şirketi (B grubu) kendi uçaklarına kendileri yer hizmeti vermektedir. 27 şirket ise (C Grubu) havayolu şirketlerine temsil, gözetim, yönetim, uçuş, operasyon, ikram ve uçak güvenlik hizmetlerini sağlamaktadır. İkram servisi 5 şirket tarafından verilmektedir.

2015-2017 Yılları Yer Hizmet Şirketleri ve Sayıları			
Yer Hizmet Kuruluşu/Yıl	2015	2016	2017
A Grubu	3	3	3
B Grubu	16	15	12
C Grubu	27	29	27
Toplam	46	47	42

Tablo-1.12. 2015-2017 Yılları Yer Hizmet Şirketleri ve Sayıları (Kaynak; SHGM)

Diğer yandan, hava kargo hizmeti vermek isteyen şirketler SHGM tarafından ayrıca yetkilendirilmekte olup 2017 yıl sonu itibariyle yetkilendirilmiş 174 şirket mevcuttur. Bu şirketlerin güncel listesi de SHGM web sayfasında yer almaktadır (http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/havacilik_isletmeleri/acenteler/17.6_Yetkili_Acente_Liste.pdf).

21 A grubu: Havalimanlarında, hizmet türlerinin tamamı veya en az yolcu hizmetleri, yük kontrolü ve haberleşme, ramp, kargo ve posta hizmetleri için en az üç uluslararası trafiğe açık havalimanında teşkilatlanarak hava taşıyıcılarına yer hizmeti yapmak üzere yetkilendirilmiş şirketleri.

22 SHGM, 2017 Yılı Faaliyet Raporu

1.4.7. Bakım, Onarım, Yenileme (BOY) İşletmeleri

SHGM tarafından yetkilendirilen bakım organizasyonu sayısı 2017 yılında 101'e yükselmiştir. Bunlardan sadece Türk Hava Yolları Teknik A.Ş. ve MRO Teknik Servis ve Ticaret A.Ş. ticari amaçlı havayolu uçağı bakım-onarım-yenileme kuruluşu niteliğindedir. Uçuş eğitim organizasyonu sayısı 34, tip eğitimi organizasyonu sayısı da 15'tir (Tablo-1.13.)²³.

Bakım, Uçuş/Tip Eğitim organizasyonları güncel bilgileri SHGM web sitesinde yer almaktadır (<http://web.shgm.gov.tr/tr/havacilik-isletmeleri/2064-yetkili-bakim-kuruluslari> ve <http://web.shgm.gov.tr/tr/havacilik-isletmeleri/2067-yetkili-havacilik-egitim-kuruluslari>).

Bakım ve Uçuş / Tip Eğitim İşletmeleri Sayısı			
İşletme/Yıl	2015	2016	2017
Bakım Organizasyonu	75	80	101
Uçuş Eğitim Organizasyonu	30	29	34
Tip Eğitim Organizasyonu	15	16	15
Toplam	120	125	150

Tablo-1.13. 2015-2017 Yılları Bakım ve Uçuş/Tip Eğitim Organizasyonları

1.4.8. Sivil Havacılıkta Eğitim Kuruluşları

1.4.8.1. Uçuş – Tip Eğitim Organizasyonları

Ülkemizde, SHGM'den yetki alınarak aşağıdaki alanlarda havacılık eğitim kuruluşları tarafından havacılık eğitimleri verilmektedir (parantez içindeki rakamlar yetkilendirilmiş kuruluş sayısını göstermektedir²⁴):

- Havaalanı Standartları ve Emniyeti (5) ile Heliportlar (3) kapsamındaki eğitimler
- Havaalanı Yer Hizmetleri (6) eğitimleri
- Uçuş Eğitim Organizasyonları (23 uçak, 3 balon, 1 planör, 3 çok hafif hava aracı, 1 deniz uçağı) tarafından verilen pilotaj eğitimleri
- Tip İntibak Organizasyonları (11 uçak, 4 helikopter) tarafından verilen eğitimler
- İnsansız Hava Aracı (13) kapsamında verilen eğitimler
- Uçuş Harekât (Dispeçer) (7) eğitimleri
- Kabin Ekibi temel (10'u havayolu şirketi, toplam 16) eğitimleri
- Kabin Ekibi acil durum (2'si havayolu şirketi, toplam 3) eğitimleri
- SHY-147 Tanınan Okul Statüsü (2) kapsamında verilen eğitimler
- SHT-147 Bakım Teknisyeni (8) eğitimleri
- Havacılık Güvenliği (41) eğitimleri
- Uçuş İzinleri (1) kapsamında verilen eğitimler
- Havacılık Tıbbı (1) eğitimler

Toplam 34 işletme uçuş ve tip organizasyonu olarak, 15 işletme de tip organizasyonu olarak yetkilidir. Söz konusu eğitimlerin bir kısmı Üniversiteler tarafından da verilmekte olup detayları izleyen bölümde gösterilmiştir.

Ülkemizde SHGM'den yetki alarak pilot eğitimi veren kuruluşların toplam kapasitesi yaklaşık 600'dür. Uçak bakım teknisyeni yetiştiren (temel eğitim) kuruluşların toplam kapasitesi de 750 civarındadır.

Diğer yandan, SHGM tarafından işletilecek olan Türk Sivil Havacılık Eğitim Merkezi'nin 2018 yılı içerisinde tamamlanması beklenmektedir. Söz konusu proje ile SHGM personeline, havacılık sektörü çalışanlarına ve bölge ülkelerinin havacılık personeline uluslararası standartlarda eğitim verilecektir.

Ayrıca, DHMİ Genel Müdürlüğü de hedeflediği eğitim hizmetlerini gerçekleştirmek üzere, Millî Eğitim Bakanlığı, Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü ve YÖK ile koordineli çalışmaktadır. Bu kapsamda DHMİ Eğitim Merkezi'nin kurulması amaçlanmakta ve bu merkezin yurt içi ve yurt dışına eğitim vermesi planlanmaktadır. DHMİ tarafından halen kendi personeline yönelik olarak; İşletme, Hava Seyrüsefer, Elektronik ve Güvenlik alanlarında eğitimler verilmektedir.

24 Söz konusu kuruluşlara ilişkin bilgiler SHGM resmî web sitesinde yer almaktadır; <http://web.shgm.gov.tr/tr/havacilik-isletmeleri/2067-yetkili-havacilik-egitim-kuruluslari>

1.1.1.2. Üniversite Eğitimleri

2017 yılı Öğrenci Seçme Yerleştirme Sistemi (ÖSYM) Kılavuzuna göre²⁵ Türkiye ve KKTC’de yerleşik, merkezi yerleştirme ile öğrenci alınan 13 program²⁶ (Ön Lisans, Lisans) aşağıda gösterilmiştir:

- Uçak ve Uzay Mühendisliği/Havacılık ve Uzay Mühendisliği/Uçak Mühendisliği/Uzay Mühendisliği
- Meteoroloji Mühendisliği
- Astronomi ve Uzay Bilimleri/Uzay Bilimleri ve Teknolojileri
- Pilotaj/Pilot Eğitimi
- Hava Trafik Kontrol
- Uçuş Harekat Yöneticiliği
- Uçak Teknolojisi
- Uçak Gövde-Motor/Uçak Gövde-Motor Bakım
- Uçak Elektrik-Elektronik/ Havacılık Elektrik ve Elektroniği
- Havacılık Yönetimi
- Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği
- Sivil Havacılık Kabin Hizmetleri
- Hava Lojistiği

Söz konusu programlardan 2 yıllık olanlar 44 Üniversite, 4 yıllık olanlar ise 30 Üniversite tarafından açılmıştır. 14 Üniversite’de hem 2 yıllık hem de 4 yıllık programlar mevcuttur.

Söz konusu bölümlerin Ön lisans (2 yıl) ve Lisans (4 yıl) olarak “Örgün Eğitim, İkinci Eğitim ve Açık Öğretim” kontenjanları “Devlet ve Vakıf Üniversiteleri” bağlamında Tablo-1.14.’de gösterilmiştir. Tablo 1.14’ten görüleceği üzere 2017 yılı için 10.669’u Ön Lisans ve 5.416’sı Lisans olmak üzere toplam 16.085 kontenjan açılmıştır.

Ön Lisans programlarının 5.893’ü Örgün Eğitim, 1.626’sı İkincil Eğitim ve 3.150’si Açık Öğretim programıdır. Lisans programlarının ise 2.956’sı Örgün Eğitim, 460’i İkincil Eğitim ve 2.000’i Açık Öğretim kapsamındadır

25 ÖSYM 2017 yılı Öğrenci Seçme Yerleştirme Sistemi Kılavuzu, <https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2017/OSYS/KILAVUZ18042017.pdf>

26 Benzer programlar birleştirilmiştir.

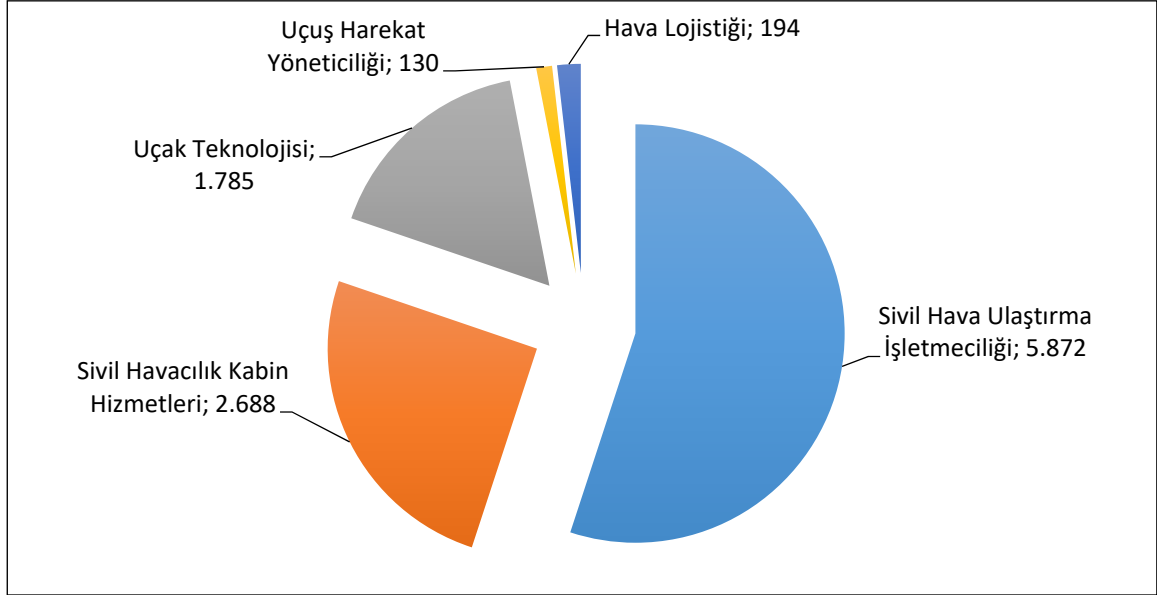
ÜNİVERSİTELER - HAVACILIK PROGRAMLARI				
Ön Lisans Programları	Örgün Ö.	İkinci Ö.	Açık Ö.	Toplam
Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği	1.974	748	3.150	5.872
Sivil Havacılık Kabin Hizmetleri	2.179	509	0	2.688
Uçak Teknolojisi	1.416	369	0	1.785
Uçuş Harekât Yöneticiliği	130	0	0	130
Hava Lojistiği	194	0	0	194
Toplam	5.893	1.626	3.150	10.669
Lisans Programları	Örgün Ö.	İkinci Ö.	Açık Ö.	Toplam
Uçak/Uzay/Havacılık Mühendisliği	587	0	0	587
Meteoroloji Mühendisliği	106	0	0	106
Astronomi ve Uzay Bilimleri	227	0	0	227
Pilotaj	181	0	0	181
Hava Trafik Kontrol	51	0	0	51
Havacılık Yönetimi	1.200	240	2.000	3.440
Uçak Gövde-Motor	336	110	0	446
Uçak/Havacılık Elektrik-Elektronik	268	110	0	378
Toplam	2.956	460	2.000	5.416
Genel Toplam	8.849	2.086	5.150	16.085

Tablo-1.14. 2017 Yılı Üniversiteler ve Havacılık Programları (Kaynak; YÖK)

Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği (2 yıl; 5.872 kontenjan) ve Havacılık İşletmeciliği (4 yıl; 3.440 kontenjan) bölümlerinin toplam içindeki payı %35,3'tür. Toplam kontenjanın (Açık Öğretim dâhil) %62'si Devlet üniversiteleri, %32'si ise Vakıf üniversiteleri tarafından açılmaktadır.

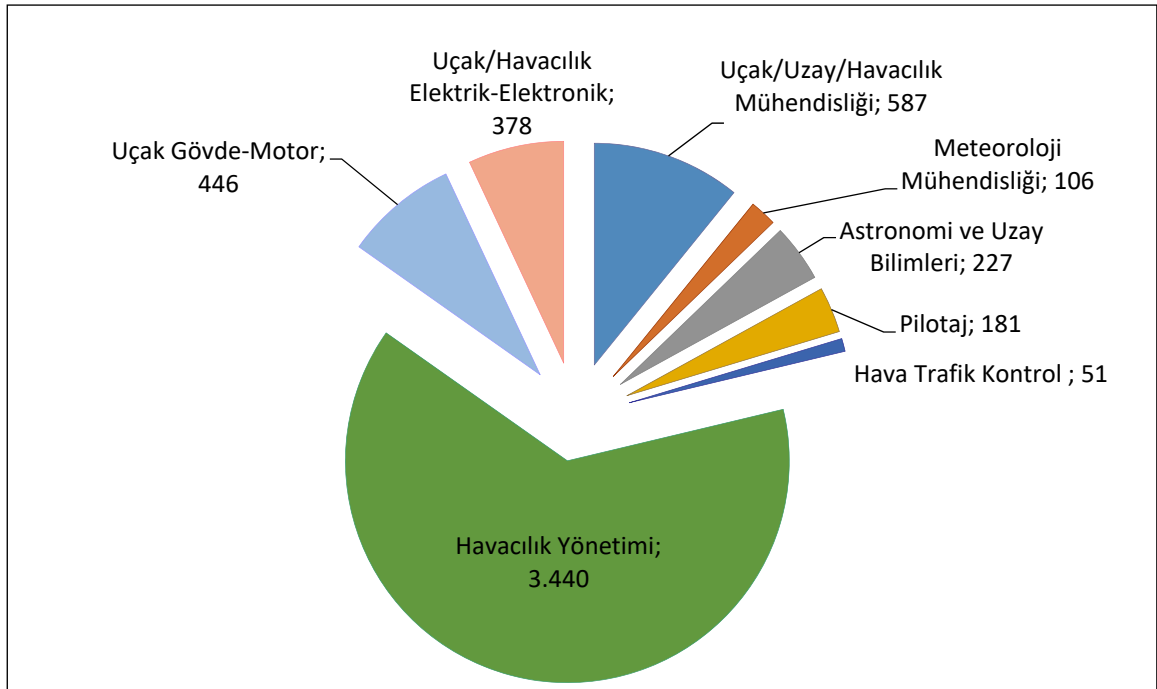
Birbirine benzer "Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği, Havacılık İşletmeciliği ve Havacılık Yönetimi programlarındaki toplam kontenjanı 21.773 olup bu toplam kontenjanın %58'ine tekabül etmektedir (Bunun 5.150'si açık öğretim programıdır).

Ön Lisans programlarının kendi içindeki dağılımı Şekil-1.7.'de gösterilmiştir.

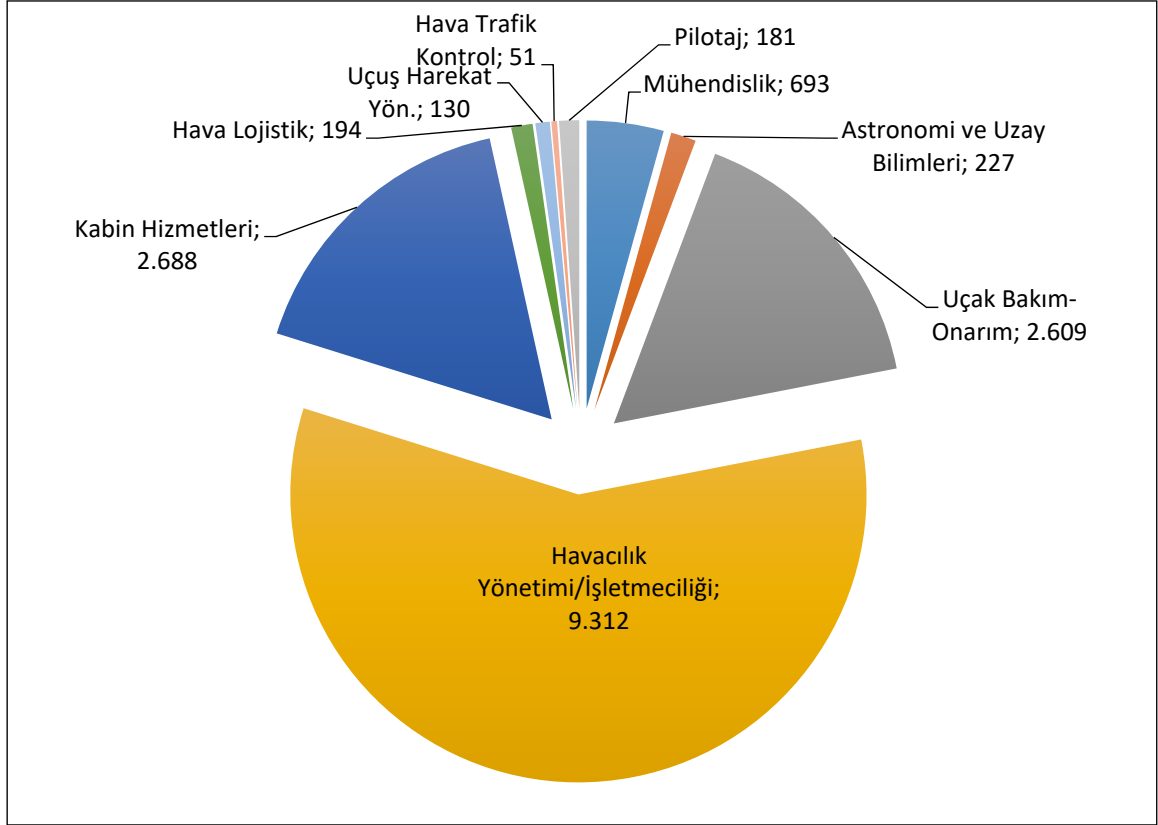
Şekil-1.7. 2017 Yılı Ön Lisans Programları Dağılımlar (Kaynak; YÖK)

Lisans programlarının kendi içindeki dağılımı Şekil-1.8.'de gösterilmiştir.

Şekil-1.8. 2017 Yılı Lisans Programları Dağılımlar (Kaynak; YÖK)

Tüm havacılık programlarının dağılımı ise Şekil-1.9.'da gösterilmiştir.

Şekil-1.9. 2017 Yılı Tüm Havacılık Programları Dağılımlar (Kaynak; YÖK)

Türkiye’de doğrudan havacılık ve uzay alanı ile ilgili öğretim programı uygulayan Üniversite sayısı 2013 yılında 33 iken bu sayı 2017 yılında %182 artış ile 60’a yükselmiştir. Öğrenci kontenjanları da 2013 yılında 4.952 iken bu yıl 5.325 artış ile 16.085’e yükselmiştir²⁷. 2016 yılına göre artış oranı %16’dır.

27 2013-2017 arası karşılaştırmalar, Sn. Can EREL’in “Yükseköğretimde Akli HAVAda olanlara... Doğrudan Havacılık Uzay İlişkili Yükseköğretimde 2017 Yılı (Öğretim, Öğretim Kurumları & Öğretim Kontenjanları” başlıklı çalışmasından alınmıştır; <http://www.canerel.com.tr/v2/images/publication/20170630YuksekogretimdeAkliHAVAdaOlanlara.pdf>

1.5. SHGM Denetimleri

2017 yılında Türk uçaklarına Avrupa'da yapılan Hava Aracı Emniyet Denetimlerinde bulgu ortalaması 0,27'ye gerileyen Türkiye, Avrupa'nın en düşük ortalamaya sahip 5 ülkesi içinde yer almıştır²⁸.

Ülkemizde, kural koyma, denetleme ve yaptırım uygulama faaliyetlerinden sorumlu SHGM, havacılık faaliyetlerini emniyet ve güvenlikten ödün vermeden, uluslararası standartlara uygun ve çevreye duyarlı olarak bölgede lider bir konumda yürütme hedefi bağlamında, 2017 yılında 431 adet SAFA, 68 adet SANA ve 3.118 adet diğer denetimler olmak üzere toplam 3.617 adet denetim gerçekleştirilmiştir (Tablo-1.15.).

SHGM Denetim Faaliyetleri			
Denetim Türü / Sayısı	2015	2016	2017
Uçuşa Elverişlilik Denetlemesi	381	306	347
Bakım Kuruluşu (SHY/JAR-145) Denetlemesi	147	105	127
Bakım Sorumluluğu (SHY-M) Denetlemesi	74	82	57
Bakım Eğitim Kuruluşu (SHY-147) Denetlemesi	27	20	13
FTO Denetlemesi	81	41	44
TRTO Denetlemesi	41	16	14
Dispeç Organizasyonları Denetlemesi	9	9	5
Özel Yetki Denetlemesi	148	381	342
Ticari Hava Taşıma İşletmeleri (AOC) Denetlemesi	58	93	115
SAFA Denetlemesi	399	318	431
SANA Denetlemesi	90	19	68
SACA Denetlemesi	2.541	2.223	1.662
Hastane Denetlemeleri	19	20	18
Havaalanı Denetlemeleri (SHY-14)	45	26	27
Yer Hizmet Kuruluşları Denetimleri (Havaalanı bazında)	38	27	26
Yer Hizmet Kuruluşları Denetimleri (Hizmet türü bazında)	149	114	115
Heliport Denetlemesi	47	67	33
Gayri Sıhhi İşyeri Denetlemesi	21	14	46
Sıhhi İşyeri Denetlemesi	4	7	2
Güvenlik Denetlemesi yapılan Havaalanları	15	75	68
Seyrüsefer Denetimleri	73	41	40
DİĞER	-	-	17
TOPLAM	4.407	4.004	3.617

Tablo-1.15. 2015-2017 Yılları SHGM Sektörel Denetimler ve Dağılımı (Kaynak: SHGM)

SHGM tarafından denetimlerin sayısından ziyade uçuş emniyetini artıracak şekilde etkinliklerin geliştirilmesi amacıyla sektörün kendini denetleyen ve kendi içinde performansa bağlı denetimler yapar hale gelmesi hedeflenmiştir.

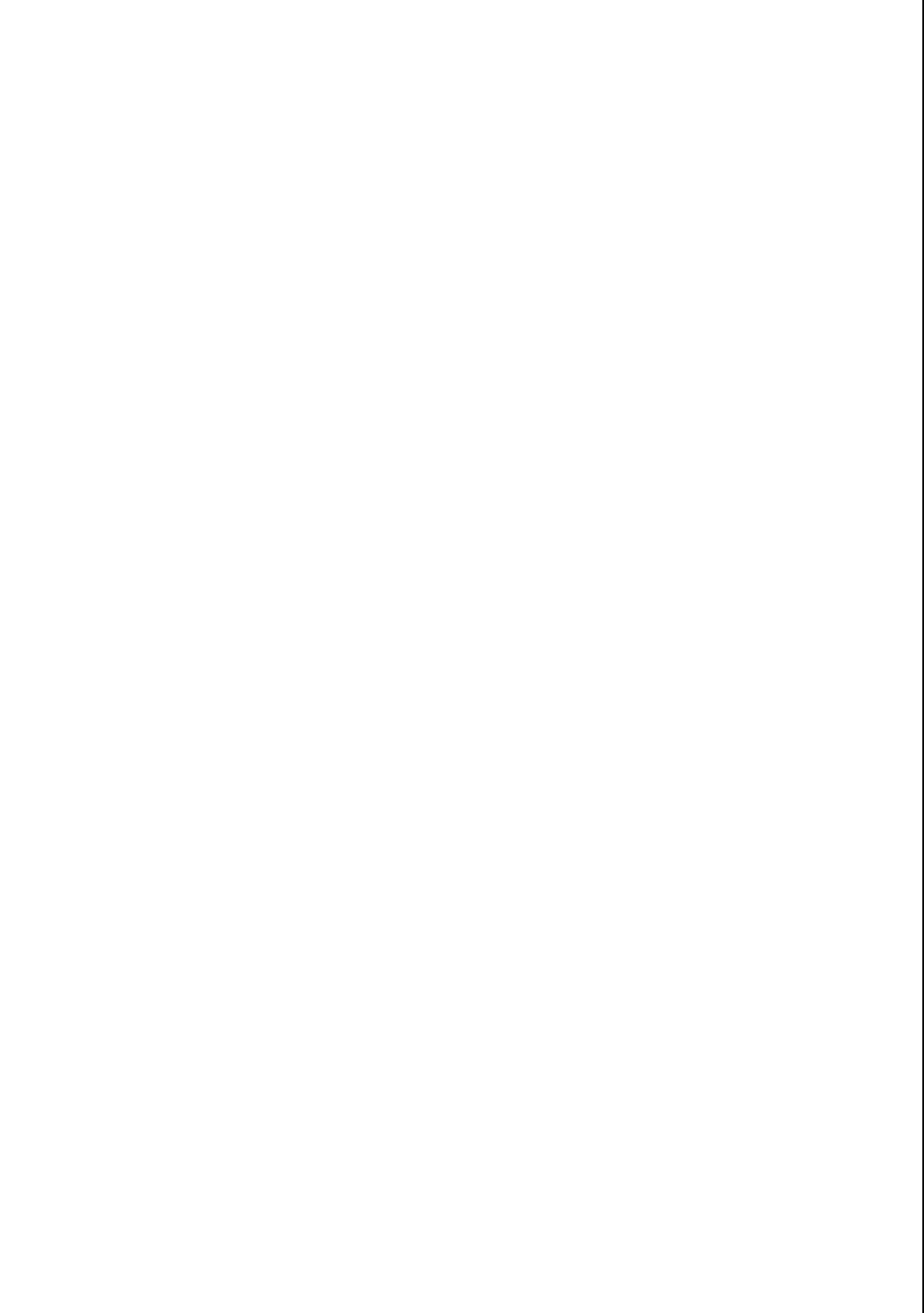
Yapılan etkin ve yoğun denetimler ile SAFA puanı, yukarıda belirtildiği üzere, 2017 yılsonu itibarıyla Avrupa Birliği üye ülkelerinin 0,51 olan değerinden çok daha iyi bir değer olan 0,27 değerine ulaşmıştır²⁹. 2015-2017 yıllarına ait AB ve SAFA denetimleri sonuçları Tablo-1.16'da özetlenmektedir.

SHGM SAFA Bulgu Oranları			
SAFA Bulgu Oranları	2015	2016	2017
AB	0,55	0,52	0,51
Türkiye	0,34	0,39	0,27

Tablo-1.16. 2015-2017 Yılları Türkiye-AB SAFA Bulgu Oranları (Kaynak: SHGM)

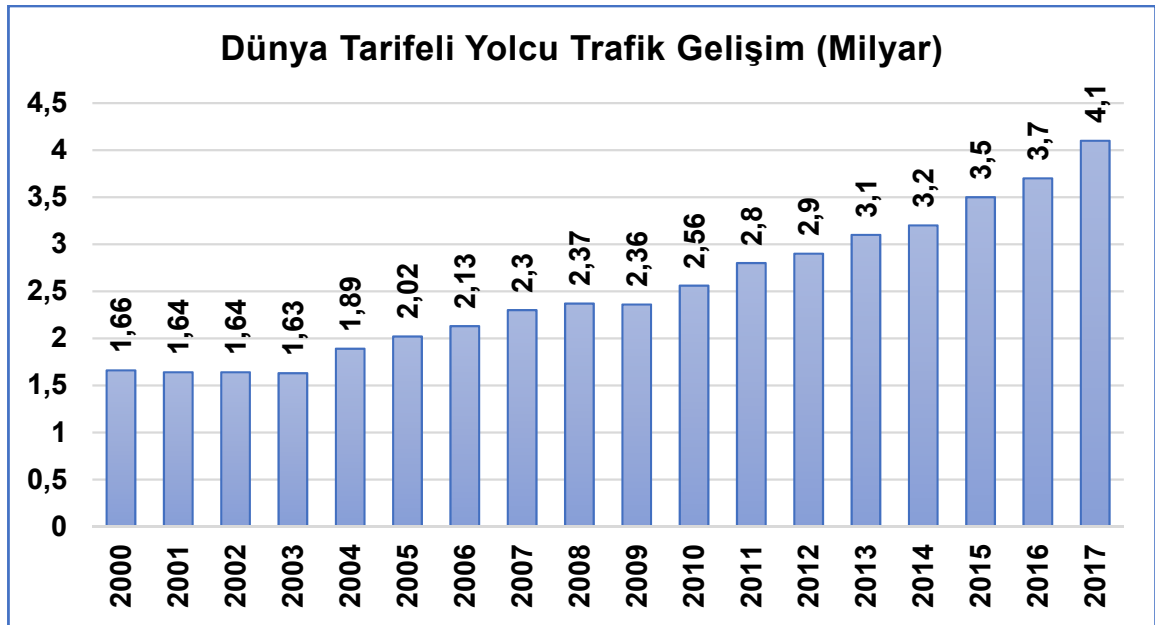
HAVA TAŞIMACILIK
GERÇEKLEŞMELERİ
VE ÖNGÖRÜLER

2. HAVA TAŞIMACILIK GERÇEKLEŞMELERİ VE ÖNGÖRÜLER

2.1. Dünyada Hava Taşımacılık Gerçekleşmeleri

1.1. Genel Bölümü'nde de belirtildiği üzere; dünyada 2007-2009 yılları arasında durağanlaşan tarifeli yolcu taşımacılığı, 2010 yılı ve sonrasında tekrar artışa geçmiştir. Son 3 yılın kesin gerçekleştirmelerine göre; 2014 yılında 3.316 milyon, 2015 yılında bir önceki yıla göre %7,2 artış ile 3.556 milyon ve 2016 yılında yine bir önceki yıla göre %6,8 artış ile 3.796 milyon tarifeli yolcu taşınmıştır³⁰. 2017 yılı ilk verileri 2016 yılına göre %7,9 artış ile 4,1 milyar yolcunun taşındığını göstermektedir (Şekil-2.1.). Toplam yolcunun %30'unun (Tahminen 1,2 milyar) LCC'ler (Düşük Ücretli Havayolu Şirketleri) tarafından taşındığı tahmin edilmektedir³¹.

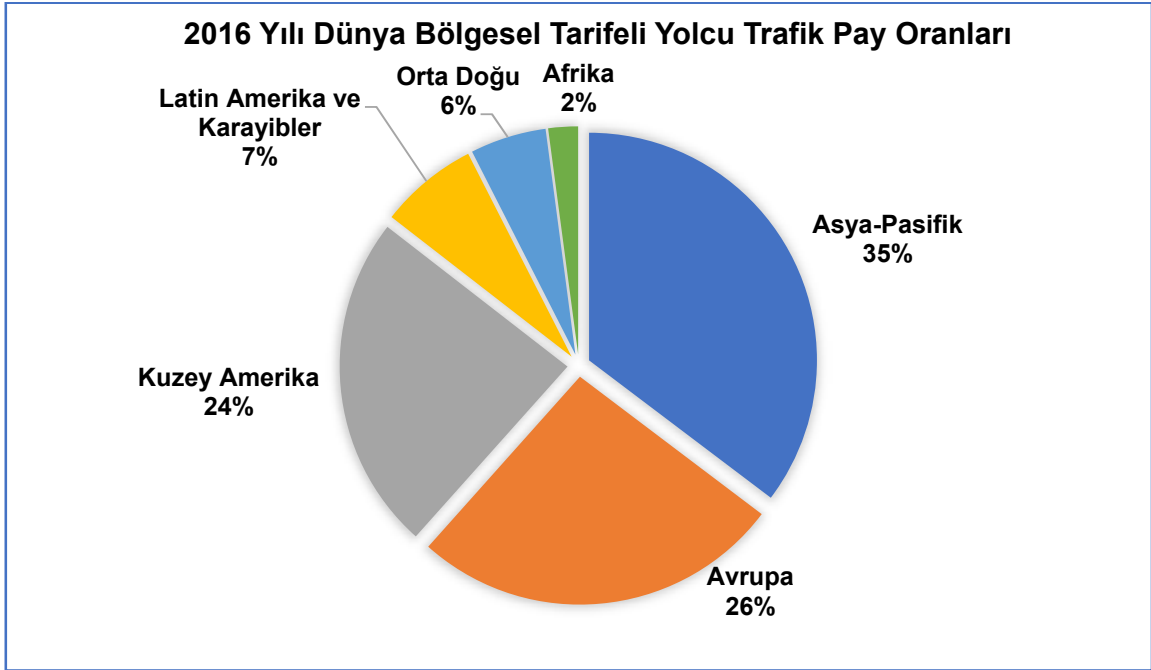
Şekil-2.1. 2000-2017 yılları Dünya Tarifeli Yolcu Trafik Gelişimi (Kaynak; ICAO İstatistikleri)

Kargo taşımacılığında ise durum biraz farklı olup 2010-2017 yılları arasında istikrarlı bir artış sağlanamamıştır. Şöyle ki, bazı yıllarda azalışlar yaşanmıştır. Son 3 yılın kesin verilerine göre; 2014 yılında 50,3 milyon ton, 2016 yılında bir önceki yıla göre %0,5 artış ile 50,6 milyon ton ve 2016 yılında yine bir önceki yıla göre %4,0 artış ile 52,6 milyon ton kargo taşınmıştır. 2017 yılı ilk verileri 2016 yılına göre %9,5 artış ile 57,6 milyon ton kargonun taşındığını göstermektedir.

30 ICAO Annual Report of the Council – 2016, https://www.icao.int/annual-report-2016/Documents/ARC_2016_Air%20Transport%20Statistics.pdf

31 ICAO; 17.1.2018 tarihli basın bülteni, <https://www.icao.int/Newsroom/Pages/Continued-passenger-traffic-growth-and-robust-air-cargo-demand-in-2017.aspx>

2016 yılında taşınan ulusal ve uluslararası tarifeli yolcunun bölgelere göre dağılımında ise; Asya ve Pasifik Bölgesinin %35,3 pay ile öndedir. Bunu, %26,3 ile Avrupa, %23,9 ile Kuzey Amerika, %7 ile Latin Amerika ve Karayipler, %5,4 ile Orta Doğu ve %2,1 ile Afrika izlemiştir. Yük taşımacılığında ise (yük/ton km) Asya ve Pasifik Bölgesi %39,2 pay ile öndedir. Bunu, %22,7 ile Avrupa, %19,6 ile Kuzey Amerika, %14,1 ile Orta Doğu, %2,8 ile Latin Amerika ve Karayipler ve %1,6 ile Afrika izlemiştir (Şekil-2.2.)

Şekil-2.2. 2017 Yılı Dünya Bölgesel Tarifeli Yolcu Trafik Pay Oranları (Kaynak; ICAO)

Dünyada tarifeli havayolu taşımacılığına ilişkin verilerde önemli bir kaynak olan IATA'ya göre ise; 2016 yılında toplam 3,810 milyon tarifeli yolcu taşınmış ve 2017 yılında bunun %7,1 artış ile 4.081 milyona yükseldiği belirtilmiştir. IATA ayrıca, 2016 yılında 54,9 milyon ton yük taşındığını, 2017 yılında ise bunun %9,1 artış ile 59,9 milyon tona yükseldiğini ifade etmektedir (IATA'nın 2017 verileri de henüz kesin değildir)^{32 33}.

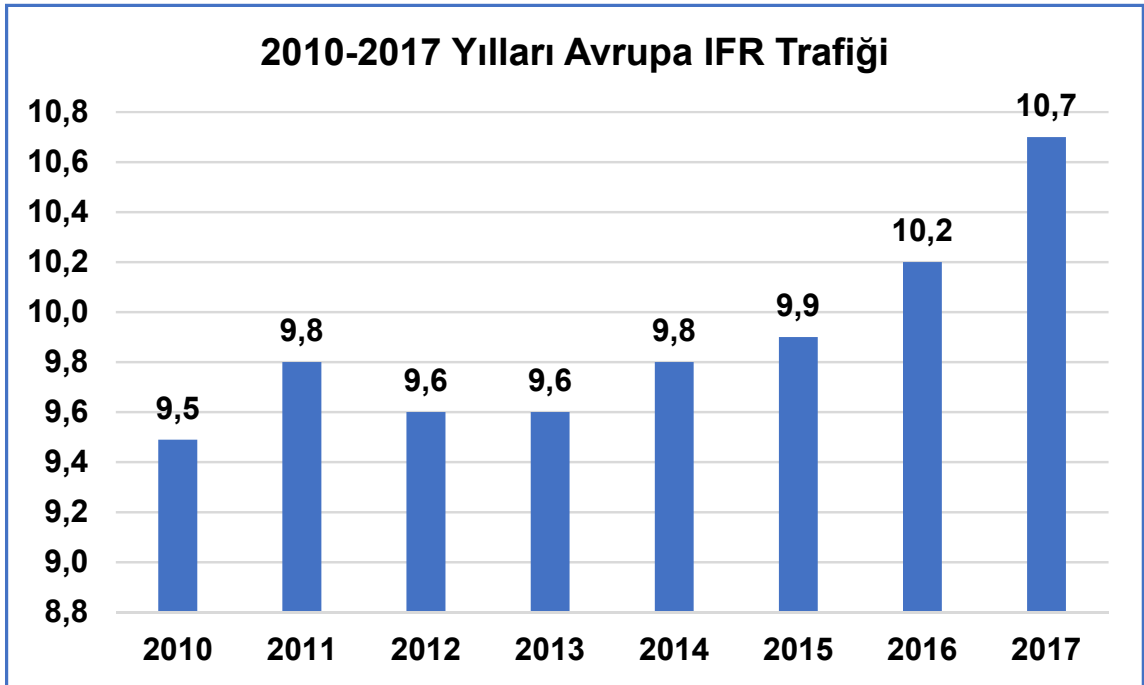
32 IATA; Industry Statistics, http://www.iata.org/pressroom/facts_figures/fact_sheets/Documents/fact-sheet-industry-facts.pdf

33 IATA; 1 Şubat 2018 tarihli basın bülteni, <http://www.iata.org/pressroom/pr/Pages/2018-02-01-01.aspx>

İç hatlarda ise 2017 yılında 2016 yılına göre %7 artış sağlanmış olup en büyük artış kaynağı Hindistan, Çin ve Rusya olmuştur. İç hatlardaki yolcu yük faktörü de 2016 yılına göre %7 artış ile %83 olarak gerçekleşmiştir.

Uçak hareketlerinde de 2016 yılına göre %4,4 artış ile 37 milyon kalkış sayısına ulaşılmıştır.

Avrupa'da ki gelişmeye baktığımızda ise, Eurocontrol verileri bağlamında; toplam uçuş sayısının 2016 yılına göre %4,4 artış ile 10,7 milyon uçuşa yükseldiği görülmektedir (Şeki-2.3.). Bu günlük ortalama 29.000 uçuşa tekabül etmekte olup 30 Haziran 2017 Cuma günü 35.937 uçuş (yıllık pik) gerçekleşmiştir³⁴. Diğer yandan, Türkiye (özellikle THY) 2017 yılında Avrupa hava trafiğine en çok günlük uçuş ekleyen ülkeler içinde yer almıştır.

Şeki-2.3. 2010-2017 Yılları Eurocontrol Avrupa IFR Trafiği (Kaynak; Eurocontrol)

34 Eurocontrol; 2.1.2018 tarihli basın bülteni, <https://www.eurocontrol.int/press-releases/network-manager-handles-record-levels-traffic-2017>

2.2. Türkiye’de Hava Taşımacılık Gerçekleşmeleri

Türkiye’de özellikle 2003 yılında başlatılan liberal havacılık politikası bağlamında sivil hava taşımacılık faaliyetleri oldukça hızlı bir gelişim içine girmiştir. “*Dünyada Ulaşamadığımız Hiçbir Nokta Kalmayacak!*” hedefiyle hareket eden Türk Sivil Havacılığı sayesinde dünyanın en geniş uçuş ağına sahip ülkesi haline gelmiş ve birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede sivil havacılık sektöründe kriz yaşanırken ve şirketler küçülmeye giderken, Türkiye’de sivil havacılık sektörü büyümesini sürdürmüştür³⁵.

Son on yılda (2008-2017) uçuş sayısı 2,02 kat, taşınan yolcu sayısı 2,42 kat ve taşınan kargo miktarı 3,12 kat artış göstermiştir. 2015 yılında 181.437.004 olan iç hat-dış hat toplam (direk transit yolcu dâhil) yolcu sayısı %4 azalış ile 2016 yılında 174.147.783’e gerilemiştir (Bu gerilemenin nedenleri, Rusya Federasyonu ile yaşanan siyasi kriz ve hain FETÖ terör örgütünün 15 Temmuz 2016 darbe girişimidir). 2017 yılında, yaşanan olumsuzlukların ortadan kalkmasıyla yolcu trafiği %11,1 artış ile 193.045.343 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında iç hatların toplam yolcu içindeki payı daha da artarak %57 olarak gerçekleşmiştir.

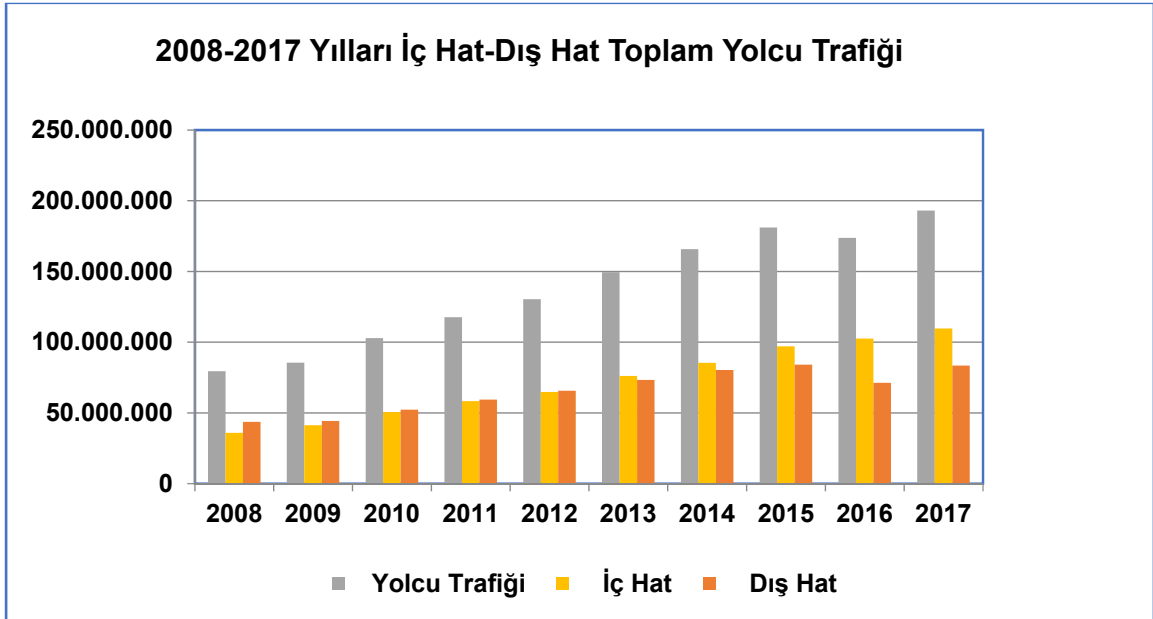
2016 yılında 102.499.358 olarak gerçekleşen iç hat yolcu trafiği, 2017 yılında %6,8 artışla; 109.511.390, dış hat yolcu trafiği de 71.244.179 iken %17,3 artışla 83.533.953 toplam yolcu trafiği de 173.743.537 iken %11,1 artışla 193.045.343 olarak gerçekleşmiştir (Şekil-2.4). Yolcu trafiği 531.501 direkt transit yolcu ile birlikte 193.576.844 olarak gerçekleşmiştir.

İç hat yolcu trafiğinin önemli bir bölümü Sabiha Gökçen (%19), İstanbul Atatürk (%18), Esenboğa (%13), İzmir Adnan Menderes (%10), Antalya (%7) ve Adana (%5) Havalimanlarından gerçekleşmiştir (Şekil-2.5.).

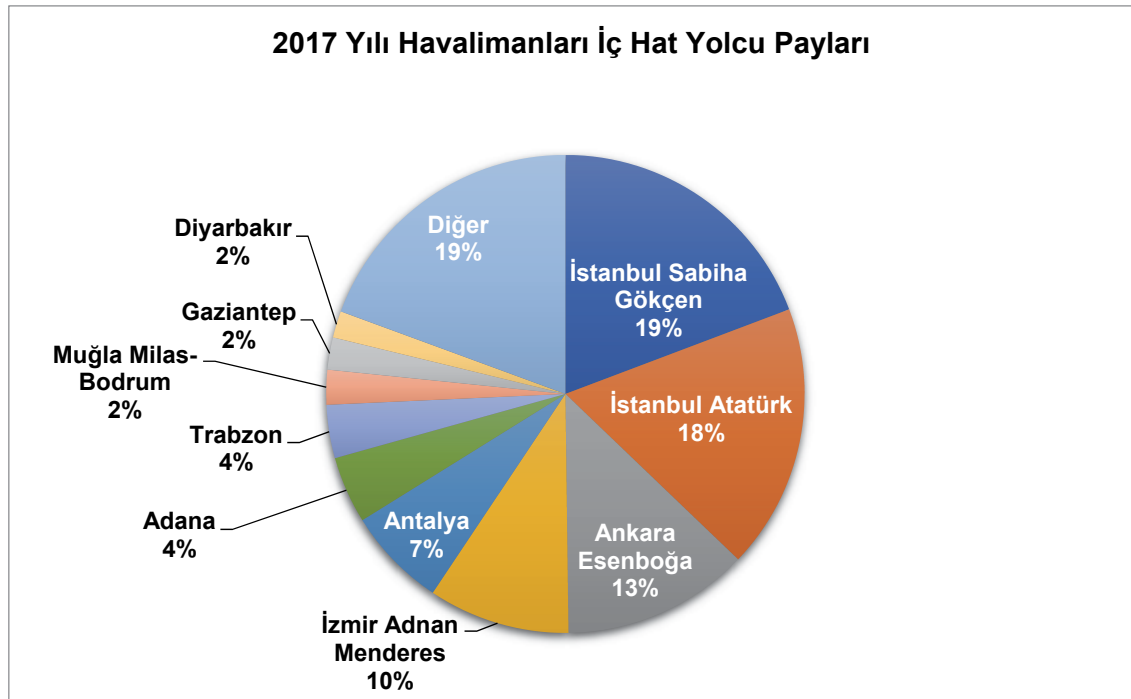
2017 yılında, en fazla toplam dış hat yolcu trafiği, İstanbul Atatürk (%53), Antalya (%22), İstanbul Sabiha Gökçen (%12) ve İzmir Adnan Menderes (%3), Milas-Bodrum (%3) ve Esenboğa (%2) Havalimanlarında gerçekleşmiştir (Şekil-2.6.).

2017 yılında 69.598.655 tarifeli ve 13.935.298 tarifesiz olmak üzere toplamda 83.533.953 dış hat yolcu trafiği gerçekleşmiştir (Şekil-2.7.).

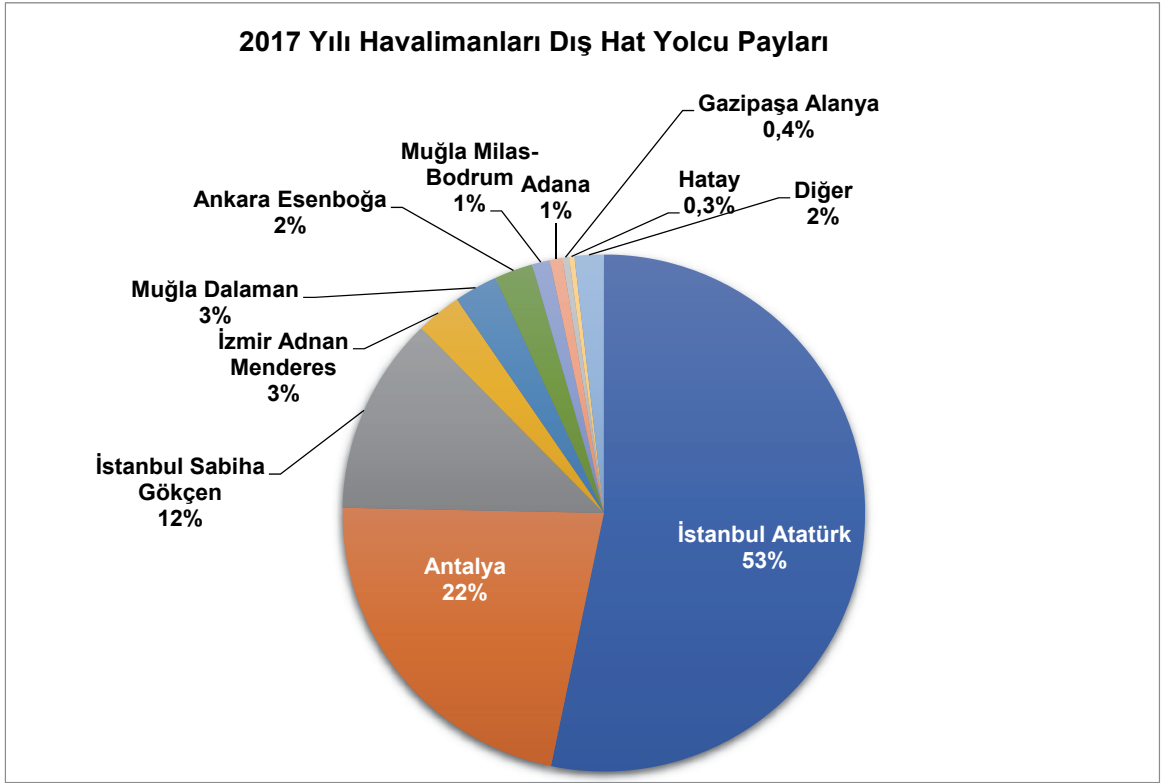
35 SHGM, 2017-2021 Stratejik Planı, http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/strateji/stratejik_plan_2017-2021.pdf

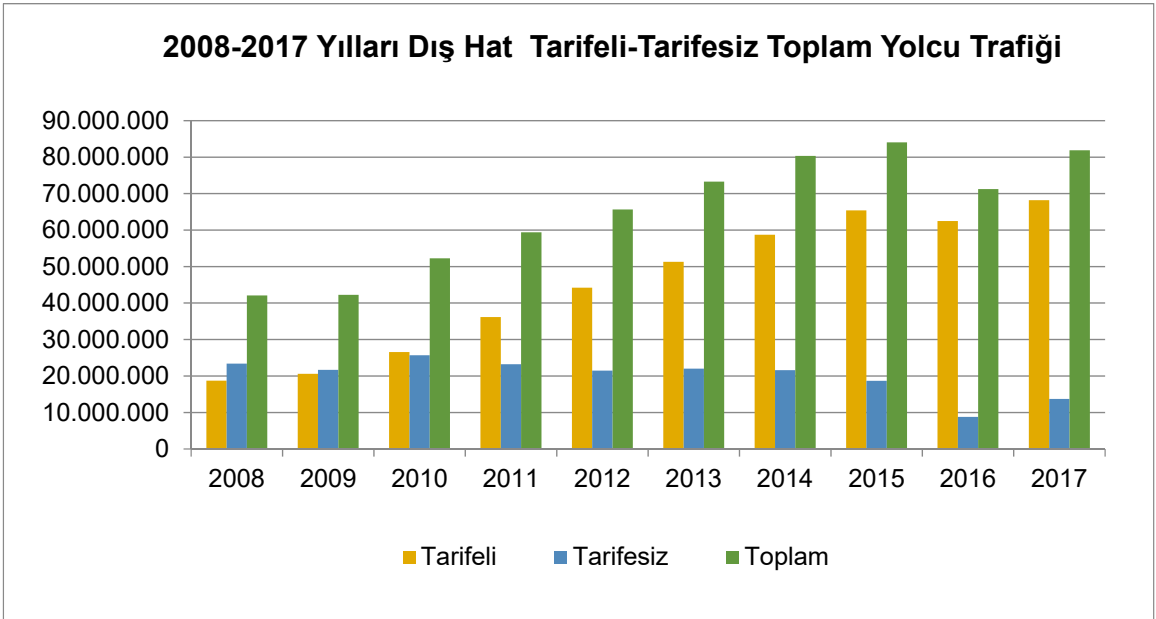
Şekil-2.4. 2008-2017 Yılları İç Hat- Dış Hat Toplam Yolcu Trafik Gerçekleşmeleri (Kaynak; DHMİ)

Şekil-2.5. 2017 Yılı Havalimanları İç Hat Yolcu Payları (Kaynak; DHMİ)

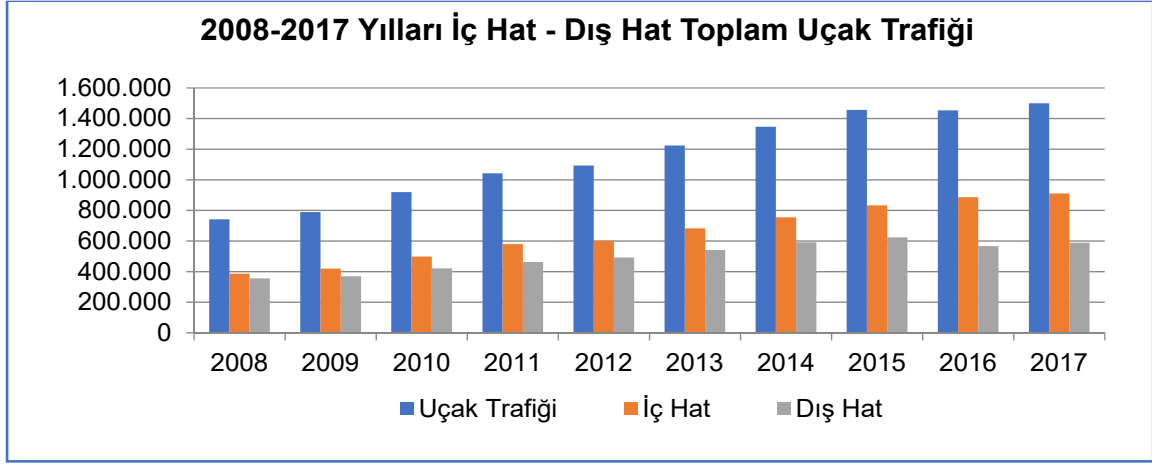

Şekil-2.6. 2017 Yılı Havalimanları Dış Hat Yolcu Payları (Kaynak; DHMI)

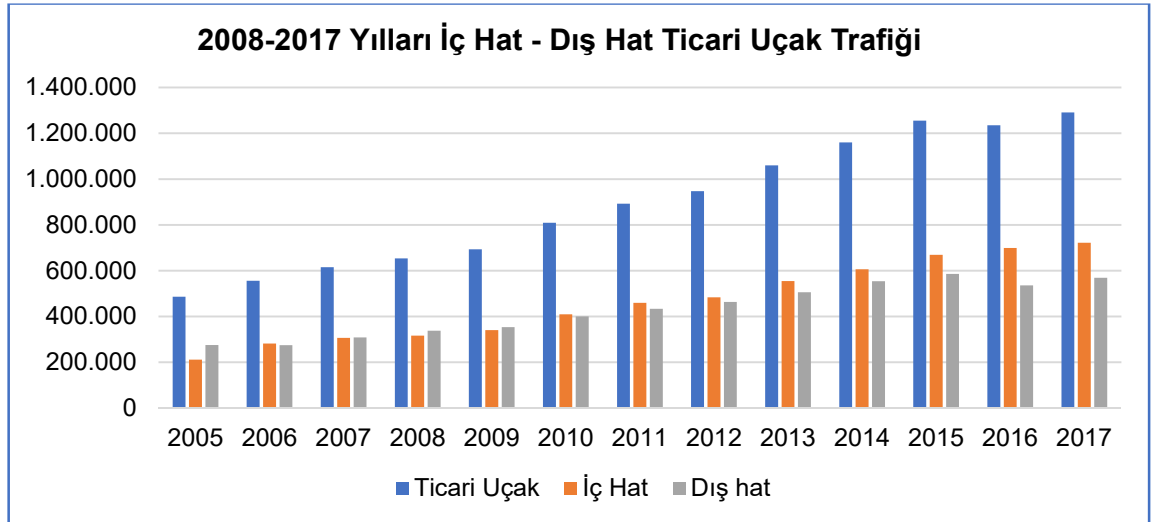
Şekil-2.7. 2008-2017 Yılları Havalimanları Dış Hat Tarifeli-Tarifesiz Yolcu Trafikçi (Kaynak; DHMI)

2015 yılında 1.456.673 olarak gerçekleşen toplam uçak trafiği (inen+kalkan), 2016 yılında %0,3 azalışla 1.452.995 olmuştur. 2015 yılında 832.958 olarak gerçekleşen iç hat uçak trafiği, 2016 yılında %6,4 artışla 886.228'e; dış hat uçak trafiği ise 623.715'den %9,1 azalışla 566.767'e düşmüştür. 2017 yılında ise; iç hat uçak trafiği %2,6 artış işe 909.302, dış hat uçak trafiği de %4,3 artış ile 591.125 olmak üzere toplamda %3,26 artış ile 1.500.427 olarak gerçekleşmiştir (Şekil-2.8.)

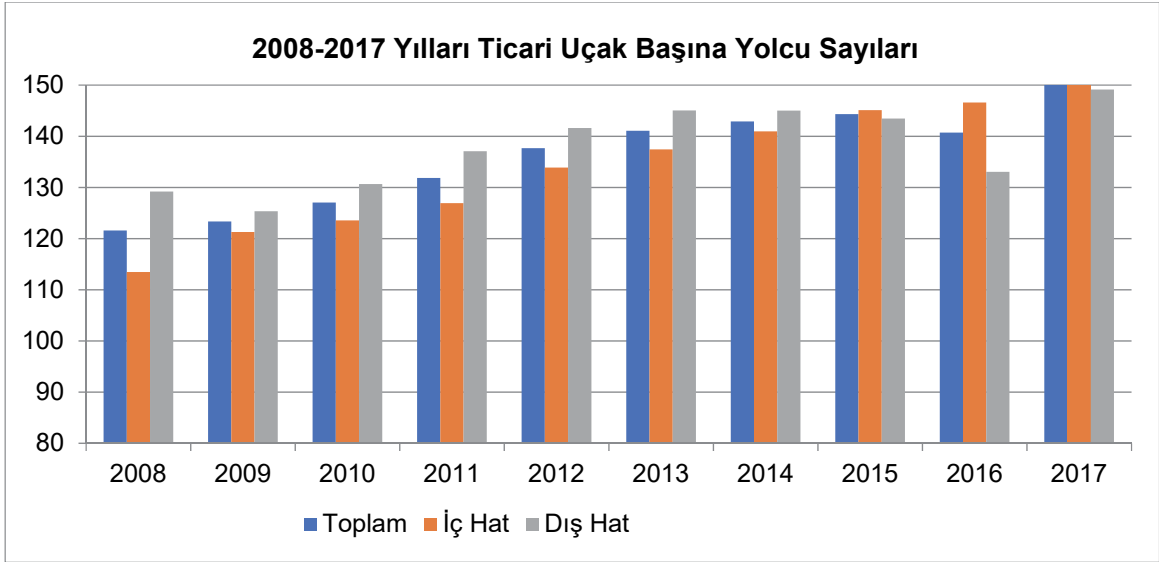
Şekil-2.8. 2008-2017 Yılları İç Hat-Dış Hat Toplam Uçak Trafik Gerçekleşmeleri (Kaynak; DHMI)

2015 yılında 1.254.615 olan ticari uçak trafiği, 2016 yılında %1,6 azalışla 1.234.635 olmuştur. Havalimanlarında, iç hat ticari uçak trafiği 699.166, dış hat ticari uçak trafiği de 535.469'dur. 2017 yılında ise; iç hat ticari uçak trafiği %3,2 artış ile 721.181, dış hat ticari uçak trafiği de %6,2 artış ile 560.160 olmak üzere toplamda %4,5 artış ile 1.281.341 olarak gerçekleşmiştir (Şekil-2.9.)

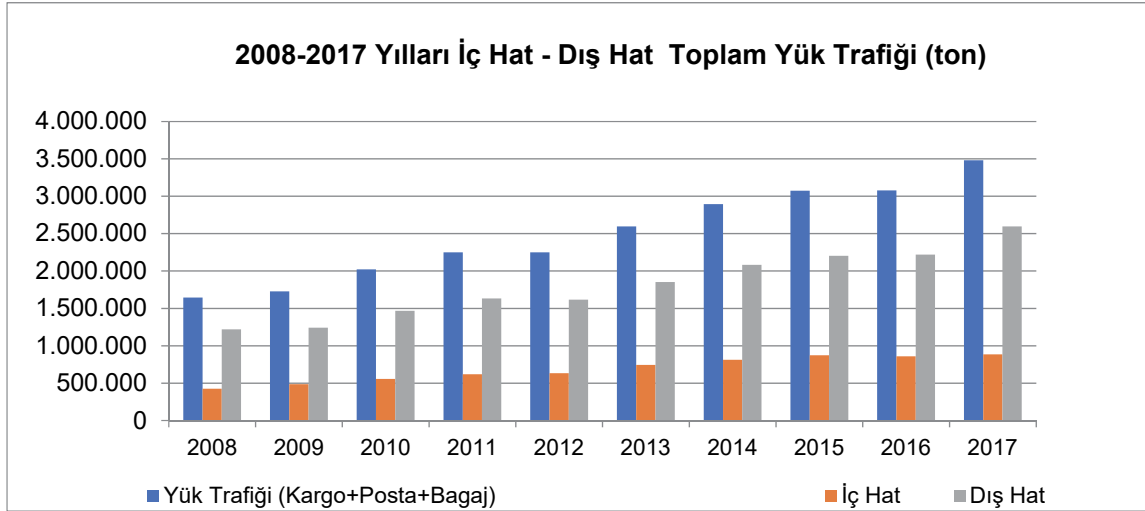
Şekil-2.9. 2008-2017 Yılları İç Hat-Dış Hat Ticari Uçak Trafik Gerçekleşmeleri (Kaynak; DHMI)

2015 yılında, ticari uçak başına iç hatlarda 145 yolcu, dış hatlarda ise 143 yolcu olmak üzere toplamda ortalama uçak başına 144 yolcu sayısı gerçekleşmiştir. 2016 yılında ise iç hatlarda 147, dış hatlarda da 133 olmak üzere toplamda uçak başına ortalama 141 yolcu sayısı gerçekleşmiştir. 2017 yılında ise iç hatlarda 154, dış hatlarda da 149 olmak üzere toplamda uçak başına ortalama 152 yolcu sayısı gerçekleşmiştir. (Şekil-2.10).

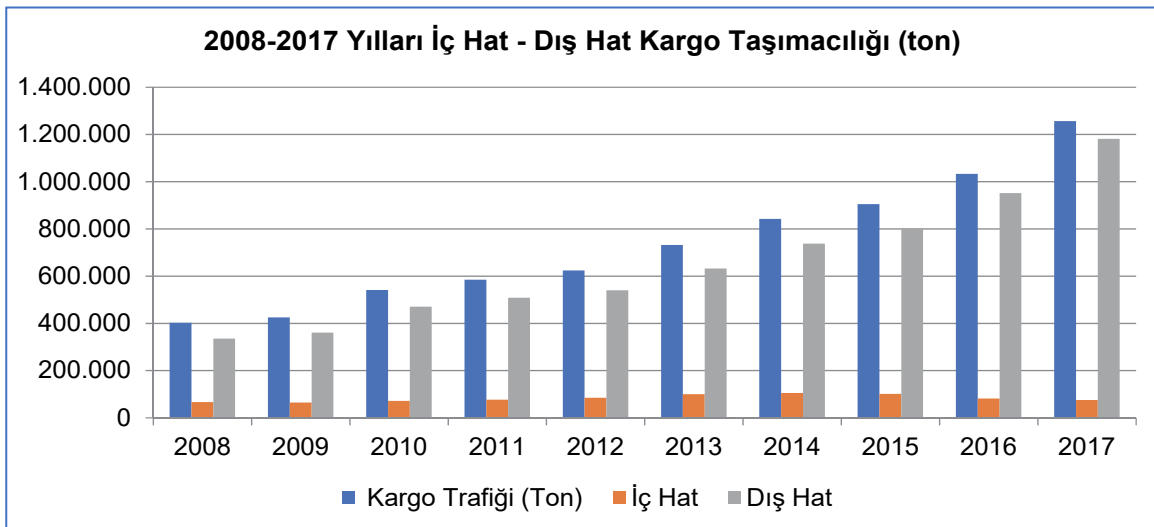
Şekil-2.10. 2008-2017 Yılları İç Hat- Dış Hat Uçak Başına Yolcu Sayıları (Kaynak; DHMİ)

2015 yılında iç hatlarda 871.327 ton, dış hatlarda 2.201.504 ton olmak üzere toplam 3.072.831 ton olarak gerçekleşen toplam yük (kargo+posta+bagaj) trafiği, 2016 yılında iç hatlarda 857.335 ton ve dış hatlarda 2.219.579 olmak üzere toplam 3.076.914 ton olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında ise iç hatlarda %3,2 artış ile 884.811 ton ve dış hatlarda %17 artış ile 2.596.400 ton olmak üzere toplamda %13,1 artış ile 3.481.211 olarak gerçekleşmiştir (Şekil-2.11.).

Şekil-2.11. 2008-2017 Yılları İç Hat- Dış Hat Toplam Yük Trafik Gerçekleşmeleri (Kaynak; DHMİ)

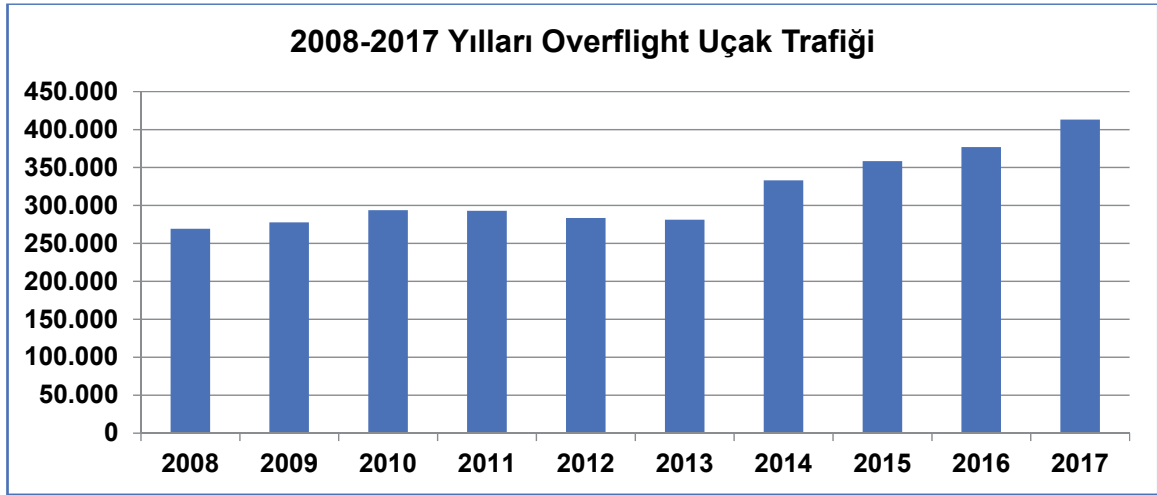
Ülkemiz yolcu trafiğinde yaşanan artış, son birkaç yıldır toplam kargo trafiğine de yansımaya başlamıştır. 2015 yılında iç hatlarda 101.447 ton ve dış hatlarda 803.314 olmak üzere toplamda 904.762 ton olarak gerçekleşen kargo trafiği, 2016 yılında iç hatlarda 81.587 ton, dış hatlarda 951.356 ton olmak üzere toplamda 1.032.943 ton olarak gerçekleşmiştir. 2016/2015 yılları toplam artış oranı %14,2'dir. 2017 yılında ise iç hatlarda 75.254 ton, dış hatlarda ise 1.180.969 ton olmak üzere toplamda %21,6 artış ile 1.256.224 ton kargo trafiği gerçekleşmiştir (Şekil-2.12.).

Şekil-2.12. 2008-2017 Yılları İç Hat- Dış Hat Toplam Kargo Trafik Gerçekleşmeleri (Kaynak; DHMİ)

Taşınan kargonun çok önemli bir kısmı İstanbul Atatürk Havalimanı odaklıdır. 2017 yılında Atatürk Havalimanı'nda Türkiye toplamının %90'ı olan 1.129.489 ton kargo işlem görmüştür. İstanbul Sabiha Gökçen Havalimanı'nda 73.449, İzmir Adnan Menderes Havalimanı'nda 21.221, Ankara Esenboğa Havalimanı'nda 13.445, Antalya Havalimanı'nda 7.913 ton, Adana Havalimanı'nda ise 4.440 ton kargo işlem görmüştür.

Overflight uçak trafiği 2015 yılında 358.285 uçak ve 2016 yılında da 376.913 uçak olarak gerçekleşmişti. 2017 yılında ise 2016 yılına göre %9,7 artış ile 413.097 olarak gerçekleşmiştir (Şekil-2.13).

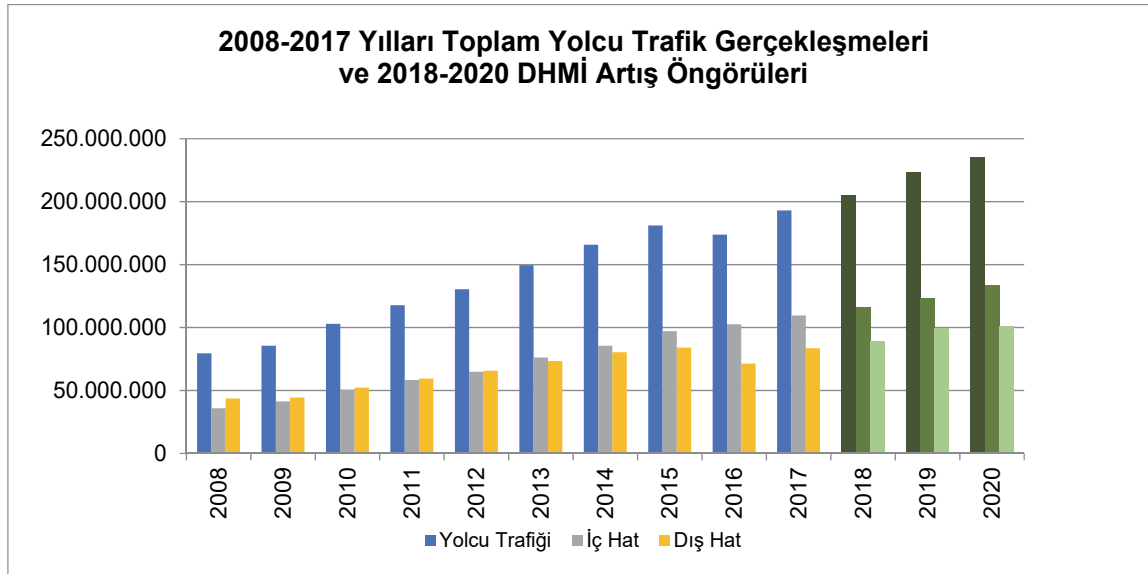

Şekil-2.13. 2008-2017 Yılları Overflight Uçak Trafik Gerçekleşmeleri (Kaynak; DHMİ)

2.3. Türkiye’de Kısa Dönem Öngörüler

DHMİ Genel Müdürlüğü tarafından yapılan çalışmalara göre, önümüzdeki 3 yıla ilişkin yolcu trafik öngörülerini aşağıda verilmektedir.

Buna göre, iç hatlarda sırasıyla 2018, 2019 ve 2020 yıllarında %6, %6 ve %9 artış, dış hatlarda da %7, %12 ve %1 artış olmak üzere toplamda %6, %9 ve %5 artış öngörülmektedir (Şekil-2.14. ve Tablo-2.1.).

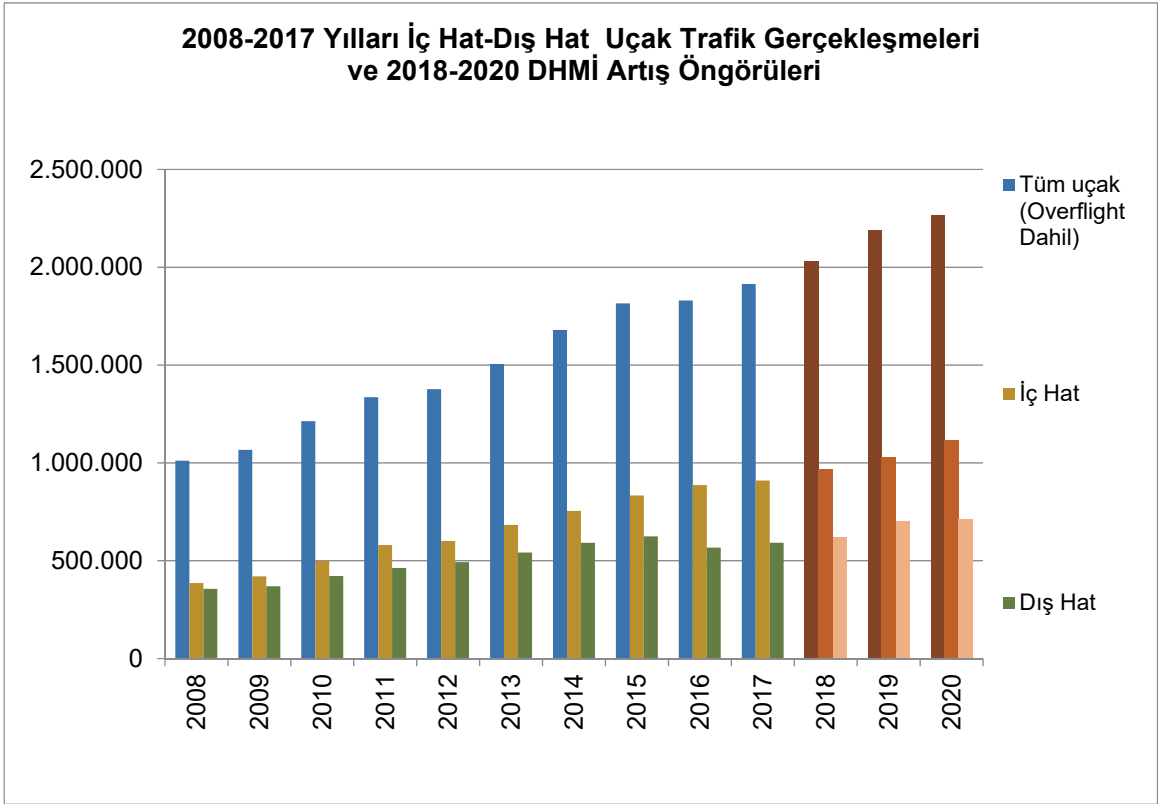
Şekil-2.14. 2008-2017 Yılları Toplam Yolcu Trafik Gerçekleşmeleri ve 2018-2020 Yılları DHMİ Öngörülerini (Kaynak; DHMİ)

2018-2020 Yılları DHMİ Yolcu Trafik Artış Öngörülerini						
Yıllar	İç Hat	Dış Hat	TOPLAM	Artış (%)		
				İç Hat	Dış Hat	Toplam
2017 Gerçekleşen	109.511.390	83.533.953	193.045.343	7%	17%	11%
2018 Tahmin	116.055.184	89.042.331	205.097.515	6%	7%	6%
2019 Tahmin	123.313.804	99.804.884	223.118.688	6%	12%	9%
2020 Tahmin	134.094.574	101.159.064	235.253.638	9%	1%	5%

Tablo-2.1. 2018-2020 Yılları DHMİ Yolcu Trafik Artış Öngörülerini (Kaynak; DHMİ)

DHMI'nin önümüzdeki 3 yıla ilişkin uçak trafik öngörülleri de aşağıda verilmiştir.

Buna göre, iç hatlarda sırasıyla 2018, 2019 ve 2020 yıllarında %7, %6 ve %8 artış, dış hatlarda da %5, %13 ve %1 artış olmak üzere toplamda %6, %9 ve %5 artış öngörülmektedir (Şekil-2.15. ve Tablo-2.2).

Şekil-2.15. 2008-2017 Yılları Toplam Uçak Trafik Gerçekleşmeleri ve 2018-2020 Yılları DHMI Artış Öngörülleri (Kaynak; DHMI)

2018-2020 Yılları DHMI Uçak Trafiği Artış Öngörülleri						
Yıllar	İç Hat	Dış Hat	TOPLAM	Artış (5)		
				İç Hat	Dış Hat	Toplam
2017 Gerçekleşen	909.332	591.125	1.500.457	3%	4%	3%
2018 Tahmin	969.709	622.756	1.592.465	7%	5%	6%
2019 Tahmin	1.029.666	702.615	1.732.281	6%	13%	9%
2020 Tahmin	1.114.475	712.534	1.827.009	8%	1%	5%

Tablo-2.2. 2018-2020 Yılları DHMI Uçak Trafiği Artış Öngörülleri (Kaynak; DHMI)

2.4. Dünyada Öngörüler

Dünya genelinde hava ulaşım faaliyetlerine ilişkin uluslararası öngörüler genellikle IATA ile Airbus ve Boeing firmaları tarafından küresel/bölgesel düzeyde yapılmakta ve sürekli güncellenmektedir. Eurocontrol ise Avrupa IFR uçak trafiğine ilişkin tahminler yapmaktadır.

IATA'nın 2035 yılı öngörülerini aşağıda verilmiştir³⁶ (IATA Air Passenger Forecasts, 2015-2015):

- Tarifeli yolcu trafiğinde 2035 yılına kadar yıllık ortalama 3,7 artış yaşanacaktır.
- 2024 yılında Asya-Pasifik/Çin bölgesinin yolcu trafiğinde ön plana çıkacağını tahmin etmektedir. Ayrıca, IATA'ya göre gelişmekte olan ülkelerin yolcu trafik artışı daha yüksek olacak ve halen %24 olan küresel pazar payı %40'a yükselecektir.
- 2035 yılına kadar bölgesel bazda yaşanacak artışlar; Afrika (%5,1), Orta Doğu (%4,8), Asya-Pasifik (%4,7), Latin Amerika (%3,8), Avrupa (%2,5), ve Kuzey Amerika (%2,8) şeklindedir.

Airbus'ın 2036 yılı öngörülerini aşağıda verilmiştir³⁷ (Global Market Forecast - Growing Horizons 2017/2036):

- Havayolu yolcu trafiğinde önümüzdeki 20 yılda yıllık ortalama %4,4 artış görülecektir. İlk on yıl %4,9, ikinci on yıl ise %4,1 artış yaşanacaktır. Beklenen artışlar; Orta Doğu (%6,7), Asya-Pasifik (%5,6), Afrika (%5,5), Latin Amerika (%4,1), CIS Ülkeleri (%3,9), Avrupa (%3,4) ve Kuzey Amerika (%2,4) şeklindedir.
- 2017 yılı – 2036 yılı yolcu trafik dağılımı (paylaşım) değişikliği şu şekilde olacaktır;
 - Gelişmiş ülkeler arasında %41'den %28'e gerileyecektir.
 - Gelişmiş-gelişmekte olan ülkeler arasında %30'dan %32'ye yükselecektir.
 - Gelişmekte olan ülkeler arasında %29'dan %40'a yükselecektir (Asya Pasifik Bölgesi ve Çin'de hızlı artış beklenmektedir).
- Küresel kargo taşımacılığı (FTK) %3,8 oranında büyüyecektir.

36 IATA Air Passenger Forecasts, 2015-2015 – Global Report
<http://www.iata.org/pressroom/pr/Pages/2016-10-18-02.aspx>

37 Airbus Global Market Forecast - Growing Horizons 2017/2036,
http://www.airbus.com/content/dam/corporate-topics/publications/backgrounders/Airbus_Global_Market_Forecast_2017-2036_Growing_Horizons_full_book.pdf

Boeing'in 2036 yılı öngörülleri aşağıda verilmiştir³⁸ (Current Market Outlook 2017-2036):

- Yolcu trafiğinde önümüzdeki 20 yılda yıllık ortalama %4,7 artış beklenmektedir. Beklenen artışlar; Latin Amerika (%6,1), Afrika (5,9), Asya-Pasifik (%5,7), Orta Doğu (%5,6), CIS Ülkeleri (%4,3), Avrupa (%3,7) ve Kuzey Amerika (%3) şeklindedir.
- LCC'ler Avrupa, Güney-Güney Doğu Asya ve Kuzey Amerika pazarlarında daha hızlı büyüyecektir.
- Küresel kargo taşımacılığı (RPK) yıllık %4,2 oranında büyüyecektir.

Görüleceği üzere yolcu trafiğinde %3,7-%4,7 arası büyüme öngörülmekte, en yüksek artışların (ve ilave yolcu katkısının) Asya-Pasifik, Orta Doğu ve Latin Amerika bölgelerinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Eurocontrol ise Avrupa IFR trafiğinde³⁹ (Eurocontrol Seven Year Forecast (Flight Movements and Service Units 2017-2023);

- 2018 yılında 2017 yılına göre %2,8 büyüme,
- 2019-2023 yılları arasında ise yıllık ortalama %1,7 büyüme öngörmektedir.

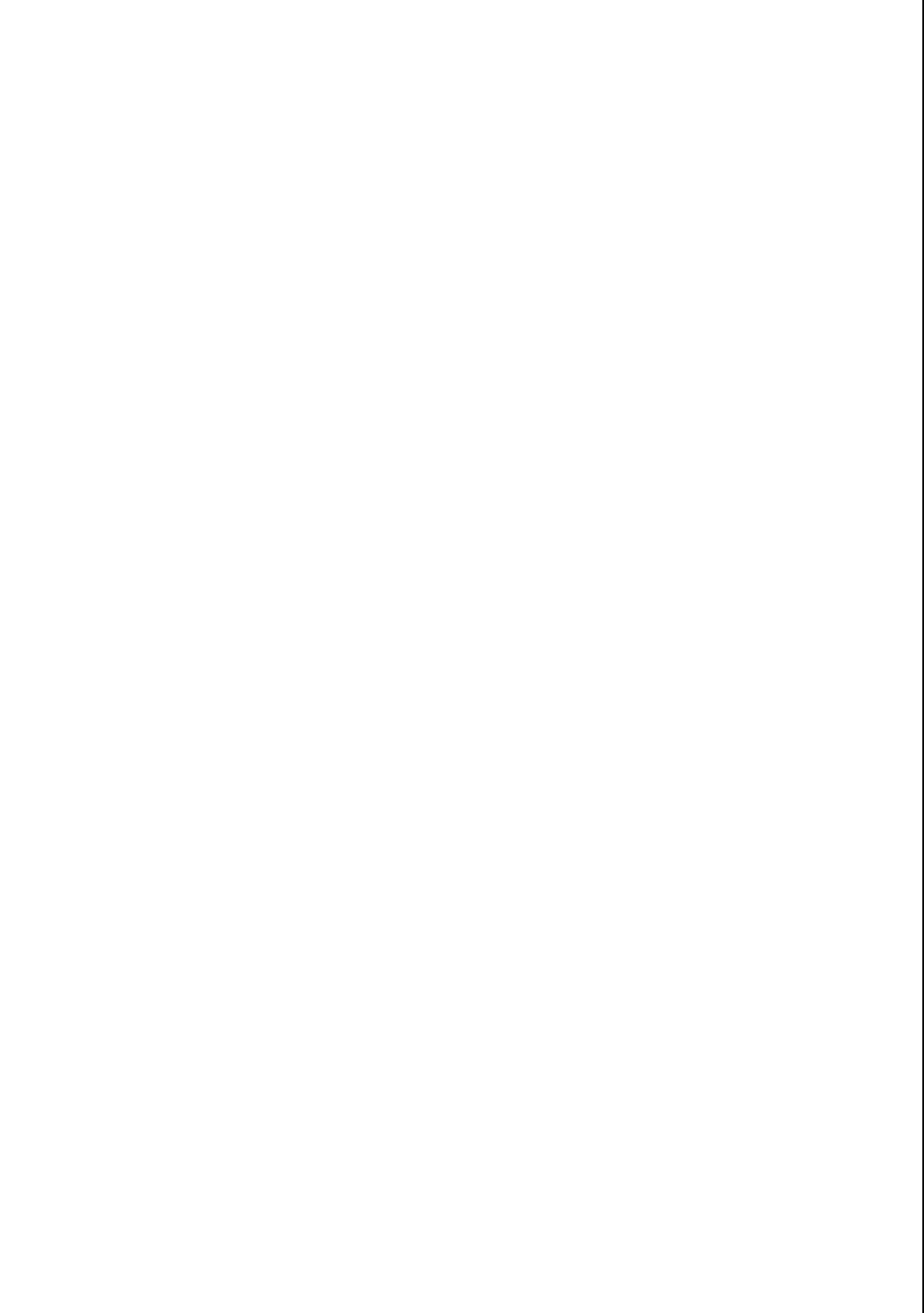
Eurocontrol tahmininde Türkiye IFR hava trafiğinde 2022 yılına kadar yıllık ortalama %3,6 artış öngörülmüş ise de 2015-2016 yıllarında yaşanan olumsuzluklar son bulduğundan bu öngörünün yenilenmesi gereklidir.

38 Boeing Current Market Outlook 2017-2036, <http://www.boeing.com/resources/boeingdot-com/commercial/market/current-market-outlook-2017/assets/downloads/2017-cmo-6-19.pdf>

39 Eurocontrol Seven Year Forecast (Flight Movements and Service Units 2017-2023) <https://www.eurocontrol.int/sites/default/files/content/documents/official-documents/forecasts/seven-year-flights-service-units-forecast-2017-2023-Sep2017.pdf>

HAVAYOLU VE TURİZM

3. HAVAYOLU VE TURİZM

Havacılık sektörü ile turizm oldukça kuvvetli ve karşılıklı bir bağımlılık ilişkisine dayanır. Havacılık açısından, turistik amaçlı seyahatler hava ulaşımını kullanan yolcu profilinin büyük bir oranını oluşturmaktadır. Yani diğer bir deyişle, turistik amaçlı seyahatler havacılık sektörü için çok önemli bir girdi niteliğindedir. Turizmin varlığı havacılık sektörünün sürdürülebilirliği için oldukça önemlidir. Benzer şekilde, turizmin varlığını sürdürebilmesi de büyük oranda havacılık sektörüne bağlıdır. 2017 yılında ülkemize giriş yapan turistlerin %70'den fazlası havayolu ile seyahat etmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre⁴⁰; Ülkemiz turist sayısı 2016 yılında 41.114.069 iken 2016 yılında, Rusya ile yaşanan siyasi kriz ve 15 Temmuz'daki hain FETÖ terör örgütünün darbe girişiminden etkilenmiş ve 2016 yılı turist sayısı %24,83 azalma ile 30.906.680'e gerilemiştir. 2017 yılında ise bu olumsuz etkiler ortadan kalkmış ve turist sayısı 37.969.824 olarak gerçekleşmiştir (Tablo-3.1.).

2015-2017 Yılları Türkiye'ye Gelen Ziyaretçiler					
Yıllar/Aylar	Yıllar			% Değişim Oranı	
	2015	2016	2017	2016/2015	2017/2016
Ocak	1 594 400	1 521 249	1 384 622	-4.59	-8.98
Şubat	1 751 380	1 631 277	1 494 891	-6.86	-8.36
Mart	2 269 962	2 034 471	1 944 942	-10.37	-4.40
Nisan	2 768 482	2 219 619	2 498 489	-19.83	12.56
Mayıs	4 187 786	3 029 374	3 388 560	-27.66	11.86
Haziran	4 482 621	2 902 139	3 962 416	-35.26	36.53
Temmuz	6 131 213	4 211 530	5 845 934	-31.31	38.81
Ağustos	5 656 083	3 709 503	5 305 838	-34.42	43.03
Eylül	4 708 032	3 412 154	4 691 972	-27.52	37.51
Ekim	3 688 684	2 853 430	3 381 691	-22.64	18.51
Kasım	2 055 549	1 699 949	1 993 329	-17.30	17.26
Aralık	1 819 877	1 681 985	2 077 140	-7.58	23.49
Toplam	41 114 069	30 906 680	37 969 824	-24.83	22.85

Tablo-3.1. 2015-2017 Yılları Türkiye'ye Gelen Ziyaretçiler (Kaynak; Turizm ve Kültür Bakanlığı)

40 31.1.2018, Türkiye Giriş-Çıkış Yapan Ziyaretçiler, Yabancı ve Vatandaşlar (2017 verileri geçicidir), yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9851/turizm-istatistikleri.html

Turizm ve havayolu ilişkisi bağlamında, ülkemize 2016 yılında gelen dış hat yolcu sayısında da önemli düşüş yaşanmış, 2015 yılında 84.033.321 olan gelen-giden dış hat yolcu sayısı %15 azalma ile 71.244.179'a düşmüştü. 2017 yılında ise 83.432.585 olarak gerçekleşmiştir.

2015, 2016 ve 2017 yıllarında ülkemize gelen yurt dışında ikamet eden TC vatandaşı sayılarında çok önemli bir değişiklik yaşanmamış, sırasıyla 4.869.437, 5.554.467 ve 5.559.970 vatandaşımız ülkemizi ziyaret etmiştir (Tablo-3.2).

2015-2017 Yılları Türkiye'ye Gelen Yurt Dışında İkamet Eden TC Vatandaşları					
Yıllar/Aylar	Yıllar			% Değişim Oranı	
	2015	2016	2017	2016/2015	2017/2016
Ocak	343 459	350 916	329 148	2.17	-6.20
Şubat	368 037	390 644	335 058	6.14	-14.23
Mart	374 022	381 960	357 935	2.12	-6.29
Nisan	331 219	466 574	428 167	40.87	-8.23
Mayıs	383 628	543 963	498 687	41.79	-8.32
Haziran	359 512	463 846	475 476	29.02	2.51
Temmuz	650 711	743 328	769 973	14.23	3.58
Ağustos	525 116	526 500	647 375	0.26	22.96
Eylül	456 162	556 757	615 342	22.05	10.52
Ekim	387 490	403 482	388 744	4.13	-3.65
Kasım	334 995	346 669	340 534	3.48	-1.77
Aralık	355 086	379 828	373 351	6.97	-1.71
Toplam	4 869 437	5 554 467	5 559 790	14.07	0.10

Tablo-3.2. 2015-2017 Yılları Türkiye'ye Gelen Yurt Dışında İkamet Eden TC Vatandaşları (Kaynak; Turizm ve Kültür Bakanlığı)

2015-2017 yıllarında ülkemize gelen yabancı ziyaretçi sayısında 2016 yılında %30,05 oranında önemli düşüş yaşanmıştır. Bu bağlamda, 2015, 2016 ve 2017 yılları yabancı ziyaretçi sayıları sırasıyla 36.244.632, 25.352.213 ve 32.410.034 olarak gerçekleşmiştir (Tablo-3.3.).

2016 yılındaki yabancı ziyaretçi sayısındaki düşüşten en çok etkilenen Antalya Havalimanı olmuş, 2015 yılında 20.863.040 olan dış hat gelen-giden yolcu sayısı 2016 yılında 11.720.296'a düşerek %43 oranında azalmıştır. 2017 yılında ise 18.472.418 yolcuya ulaşılmıştır.

2015-2017 Yılları Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçi					
Yıllar/Aylar	Yıllar			% Değişim Oranı	
	2015	2016	2017	2016/2015	2017/2016
Ocak	1 250 941	1 170 333	1 055 474	-6.44	-9.81
Şubat	1 383 343	1 240 633	1 159 833	-10.32	-6.51
Mart	1 895 940	1 652 511	1 587 007	-12.84	-3.96
Nisan	2 437 263	1 753 045	2 070 322	-28.07	18.10
Mayıs	3 804 158	2 485 411	2 889 873	-34.67	16.27
Haziran	4 123 109	2 438 293	3 486 940	-40.86	43.01
Temmuz	5 480 502	3 468 202	5 075 961	-36.72	46.36
Ağustos	5 130 967	3 183 003	4 658 463	-37.96	46.35
Eylül	4 251 870	2 855 397	4 076 630	-32.84	42.77
Ekim	3 301 194	2 449 948	2 992 947	-25.79	22.16
Kasım	1 720 554	1 353 280	1 652 795	-21.35	22.13
Aralık	1 464 791	1 302 157	1 703 789	-11.10	30.84
Toplam	36 244 632	25 352 213	32 410 034	-30.05	27.84

Tablo-3.3. 2015-2017 Yılları Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçiler (Kaynak; Turizm ve Kültür Bakanlığı)

2015 yılında ülkemize gelen yabancı ziyaretçilerde sırasıyla; Alman, Rus ve İngiliz vatandaşları ilk sıralarda iken, 2016 yılında 2015 yılına göre Rus ziyaretçi sayısı %76, Alman ziyaretçi sayısı %30, İngiliz ziyaretçi sayısı da %32 oranlarında gerilemiştir. 2016 yılında ilk sırada Alman ziyaretçiler yer almıştır. 2017 yılı ziyaretçi sıralamasında ise Rus ziyaretçiler ilk sırada yer almış, onları Alman ve İranlı ziyaretçiler izlemiştir (Tablo-3.4.). Rusya ile yaşanan siyasi krizin son bulması ile Rus ziyaretçi sayısı 2017 yılında 2015 yılındaki sayıyı da %29 oranında aşarak 4,7 milyona yükselmiştir.

Gelirler açısından ise; 2015 yılında 31.464,7 milyon ABD Doları olan turizm geliri, 2016 yılında 22.107,4 milyon ABD dolarına düşmüş, 2017 yılında 26.283,6 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

2015-2017 Yılları Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Milliyetlerine Göre Dağılımı (2017 Yılı 500.000 üzeri)						
Ülkeler	2017	Pay %	2016	Pay %	2015	Pay %
Rusya Fed.	4 715 438	14.55	866 256	3.42	3 649 003	10.07
Almanya	3 584 653	11.06	3 890 074	15.34	5 580 792	15.40
İran	2 501 948	7.72	1 665 160	6.57	1 700 385	4.69
Gürcistan	2 438 730	7.52	2 206 266	8.70	1 911 832	5.27
Bulgaristan	1 852 867	5.72	1 690 766	6.67	1 821 480	5.03
İngiltere	1 658 715	5.12	1 711 481	6.75	2 512 139	6.93
Ukrayna	1 284 735	3.96	1 045 043	4.12	706 551	1.95
Irak	896 876	2.77	420 831	1.66	1 094 144	3.02
Hollanda	799 006	2.47	1 232 487	4.86	906 336	2.50
Azerbaycan	765 514	2.36	606 223	2.39	602 488	1.66
Yunanistan	623 705	1.92	593 150	2.34	755 414	2.08
Suudi Arabistan	651 170	2.01	530 410	2.09	450 674	1.24
Fransa	578 524	1.79	555 151	2.19	847 259	2.34
Diğer	10 058 153	31.03	8 338 915	32.90	13 706 135	37.82
Genel Toplam	32 410 034	100.00	25 352 213	100.00	36 244 632	100.00

Tablo-3.4. 2015-2017 Yılları Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Milliyetlerine Göre Dağılımı (2017 Yılı 500.000 üzeri) (Kaynak; Turizm ve Kültür Bakanlığı)

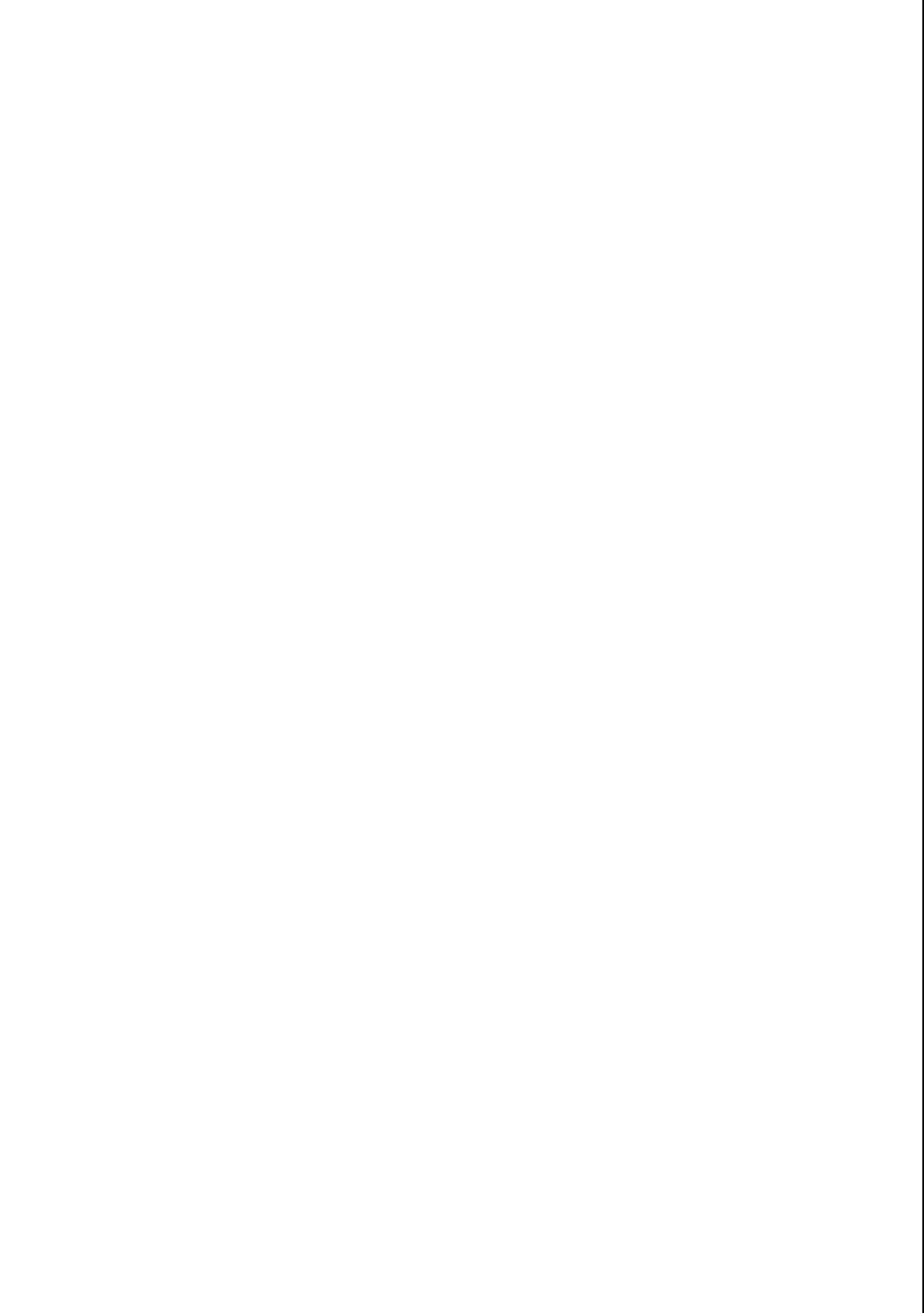
2017 yılında Ülkemize gelen ziyaretçilerin il bazında sıralamasında her zamanki gibi İstanbul ilk sırada, Antalya ise ikinci sırada yer almış, bu illerimizi Edirne, Artvin ve Muğla izlemiştir (Tablo-3.5).

İllere Göre Ziyaretçi Sayısı (2017)		
İl/Ziyaretçi	Ziyaretçi	% Pay
İstanbul	10,730,510	33.11
Antalya	9,482,050	29.26
Edirne	3,165,939	9.77
Artvin	2,666,046	8.23
Muğla	1,982,468	6.12

Tablo-3.5. 2017 Yılı İllere Göre Ziyaretçi Sayısı (Kaynak; Turizm ve Kültür Bakanlığı)

GENEL
DEĞERLENDİRME VE
ÖNERİLER

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Türkiye’de özellikle 2003 yılında başlatılan liberal havacılık politikası bağlamında sivil hava taşımacılık faaliyetleri oldukça hızlı bir gelişim içine girmiştir. *“Dünyada Ulaşamadığımız Hiçbir Nokta Kalmayacak!”* hedefiyle hareket eden Türk sivil havacılığı sayesinde dünyanın en geniş uçuş ağına sahip ülkesi haline gelmiş ve birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede sivil havacılık sektöründe kriz yaşanırken ve şirketler küçülmeye giderken, Türkiye’de sivil havacılık sektörü büyümesini sürdürmüştür.⁴¹

2003 yılından beri uygulanmakta olan Hükümet politikaları sonucunda istikrarlı olarak artmakta olan ülkemiz uçak ve yolcu trafiği, 2015-2016 yıllarında Rusya Federasyonu ile yaşanan siyasi kriz ve 15 Temmuz 2016 tarihindeki hain FETÖ terör örgütünün darbe girişimi sonrasında düşüş yaşamışsa da 2017 yılında hızla toparlanmış ve alışlagelmiş ivmesine kavuşmuştur. Ülkemizin istikrarlı siyasi-ekonomik gelişimi tüm bu olumsuzlukların çok kısa sürede üstesinden gelinmesini sağlamış, bu güvenli ortam sonucu ülkemize gelen turist sayısı 2015 değerlerine ulaşmaya başlamıştır. Ayrıca, bu dönemde başta THY olmak üzere havayolu şirketlerimizin yolcu sayılarındaki artışın devam etmesi, havayolu şirketlerimizin kriz ortamlarında dahi gelişmeye devam ettiğinin açık bir örneği olmuştur.

Ancak, özellikle Rusya Federasyonu ile yaşanan siyasi kriz, havayolu şirketleri ve turizm işletmecilerinin alternatif yolcu-turist kaynağı ülkeleri çeşitlendirmesi gereğini bir kez daha ortaya koymuştur. Bu bağlamda, Avrupa dışı pazarlara da önem verilmesi kaçınılmaz görülmektedir.

THY tarafından başarı ile uygulanmakta olan dış hat uçuş politikası bağlamında önemli bir dıştan-dışa transit merkezi haline gelen İstanbul, bu alandaki büyümesine devam etmektedir. İstanbul yeni havalimanının hizmete girmesiyle daha da hızlı bir gelişim içine girileceği muhakkaktır. Son yapılan bir çalışmaya göre⁴²; 2018’in ilk aylarında Ortadoğu’daki önemli hub havalimanlarından Dubai, Doha ve Abu Dhabi transit yolcu kaybı yaşarken İstanbul transit yolcusu %21 oranında artış göstermiştir. Çalışmada, özellikle Rus, Amerikan, İngiliz ve Alman yolcuların transit noktası olarak İstanbul’u tercih ettikleri görülmüştür.

İstanbul’un yanı sıra Başkent Ankara’ya yönelik yolcu trafiği de önemli bir artış içine girmiş, 2016 yılına göre %20 artış yaşanmıştır. Özellikle artan dış hat seferler bağlamında dış hat yolcu sayısının 2 milyona yaklaşmış olması oldukça önemli bir gelişmedir.

41 SHGM, 2017-2021 Stratejik Planı, http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/strateji/stratejik_plan_2017-2021.pdf

42 ForwardKeys, Transit passengers through Gulf & İstanbul, 8 Şubat 2018, <https://forwardkeys.com/publication-single/Istanbul-airport-growing.html>

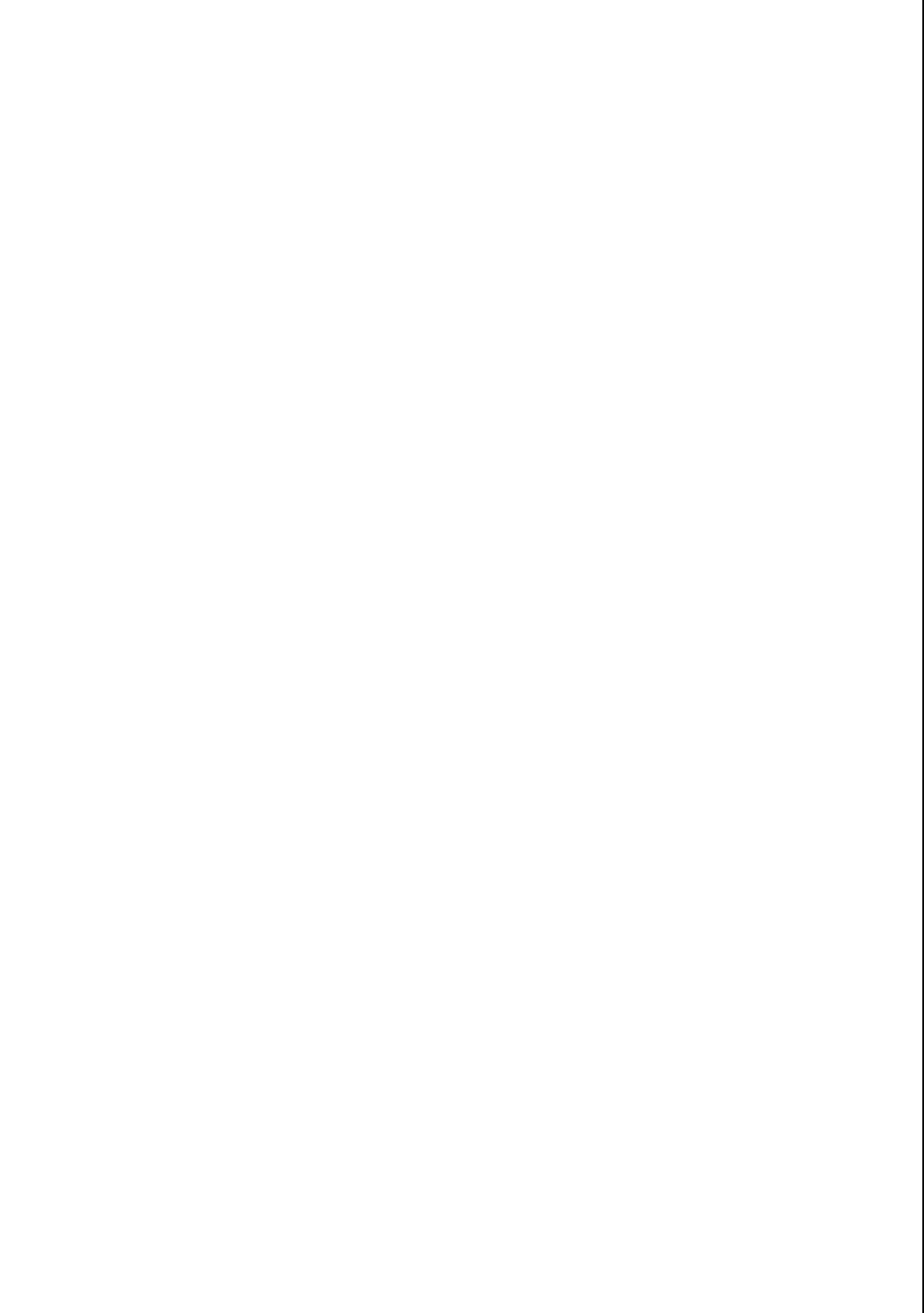
Hava ulaşım faaliyetlerinin sürdürülebilir gelişimi için gerek hava araçları gerekse havacılıkla kullanılan tüm sistemlerde imalat konusundaki mevcut faaliyetlerin daha da ileriye götürülmesi, özellikle dışa bağımlılığın en aza indirilmesi açısından gerekli olup bu konudaki tüm çalışmaların desteklenmesi ve teşvik edilmesinde yarar görülmektedir. Ayrıca, SHGM tarafından yürütülmekte olan hava aracı ve komponentlerine yönelik sertifikasyon çalışmaları da büyük önem arz etmektedir.

Diğer yandan, hava taksi ve genel havacılık faaliyetlerinde arzu edilen gelişme sağlanamamaktadır. Helikopter kullanımı – özellikle hasta taşımacılığında – yaygınlaşmaktadır, ancak diğer kullanım alanlarında arzu edilen seviyede değildir. 3 bir yanı denizlerle çevrili ülkemizde, deniz uçakları ile havayolu taşımacılığı da gelişmemektedir. Bu konuların her yönüyle ele alınarak gelişmeye yönelik önlemlerin belirlenmesi ve uygulamasında fayda görülmektedir. Örneğin, 20 Ocak 2018 tarihli “Yatırımlarda Devlet Yardımları” hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararı’na havalimanları ve yer hizmetleri kuruluşları yatırımlarının yanı sıra genel havacılık yatırımlarının da eklenmesi düşünülebilir.

Burada bahsetmemiz gereken bir gelişme de DHMİ Genel Müdürlüğü’nün yurt dışında şirket kurarak küresel marka olma yönünde önemli bir adım atacak olmasıdır. DHMİ’nin mevcut bilgi ve tecrübesiyle diğer ülkelerde de havalimanı işletmeciliği konusunda dikkat çekici projeler gerçekleştirmesi, ülkemiz sivil havacılığına önemli bir katkı sağlayacaktır.

RAPORUN
HAZIRLANMASI

5. RAPORUN HAZIRLANMASI

Bu Rapor, TOBB, Sivil Havacılık Meclisi Akademik Danışmanı **Prof. Dr. Yıldırım SALDIRANER** tarafından, Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü ve Devlet Hava Meydanları İşletmesi (DHMİ) Genel Müdürlüğü'nden sağlanan bilgi ve destekle hazırlanmış ve TOBB Türkiye Sivil Havacılık Meclisi'nin 28.03.2018 tarihli toplantısının kararına bağlı olarak Meclis Başkanı'nın onayı ile tamamlanmıştır.

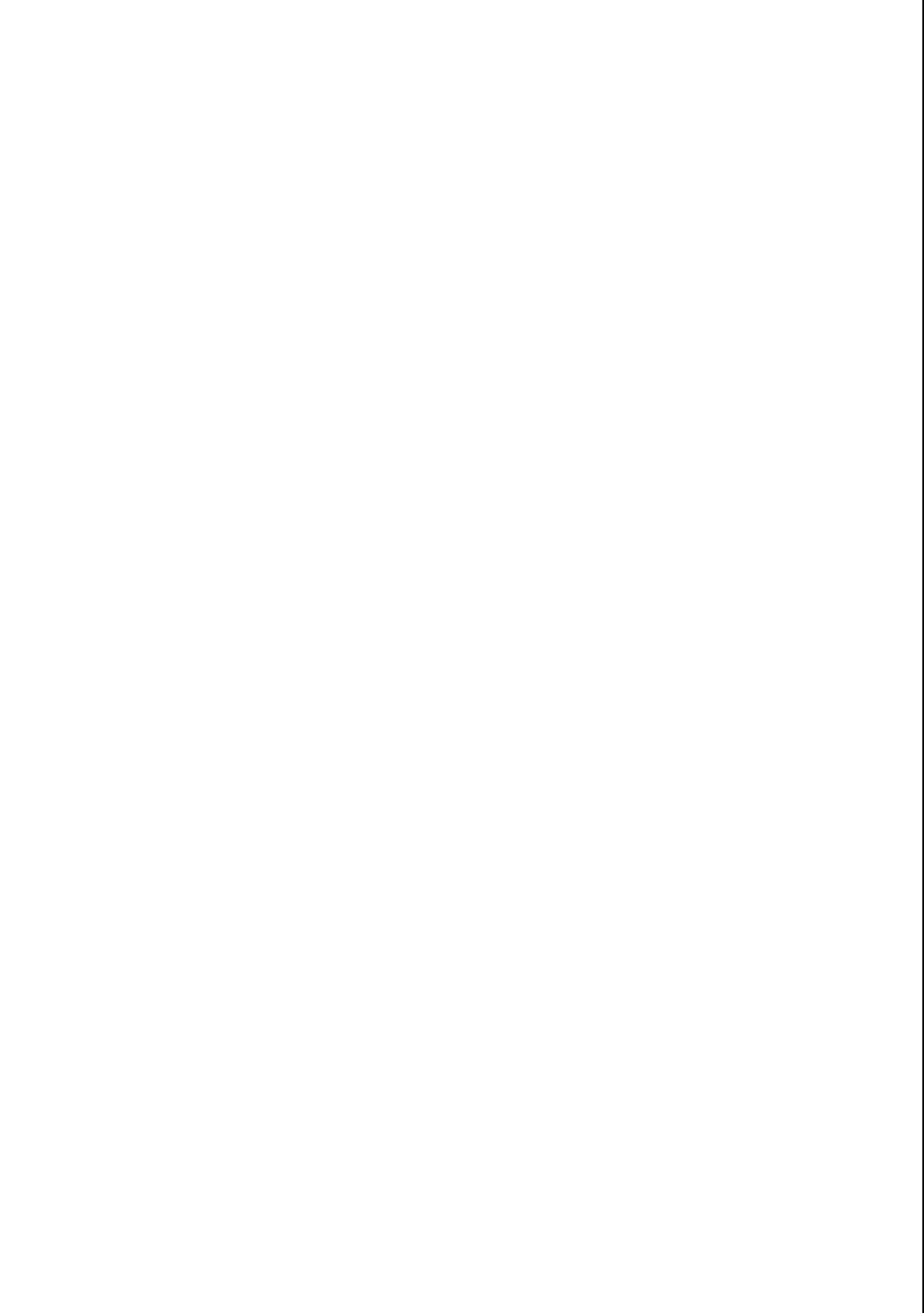
Raporunun hazırlanması çalışmalarına, Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü'nden **Yasin Fevzi KARAIŞMAİLOĞLU** ve **Sezin GÜNEŞ** ile DHMİ Genel Müdürlüğü'nden **Cansel BİÇEN** ve **Sevil KAPLAN** sağladıkları bilgiler ile önemli destek ve katkı sağlamışlardır.

Özellikle, 1. Bölümde yer alan tabloların önemli bir kısmı SHGM ve DHMİ'den temin edilmiştir. 2. Bölümde yer alan trafik gerçekleştirmelerine ilişkin grafik ve tablolar da - mevcut formata uygun olarak - DHMİ Genel Müdürlüğü'nce hazırlanmıştır.

KAYNAKLAR

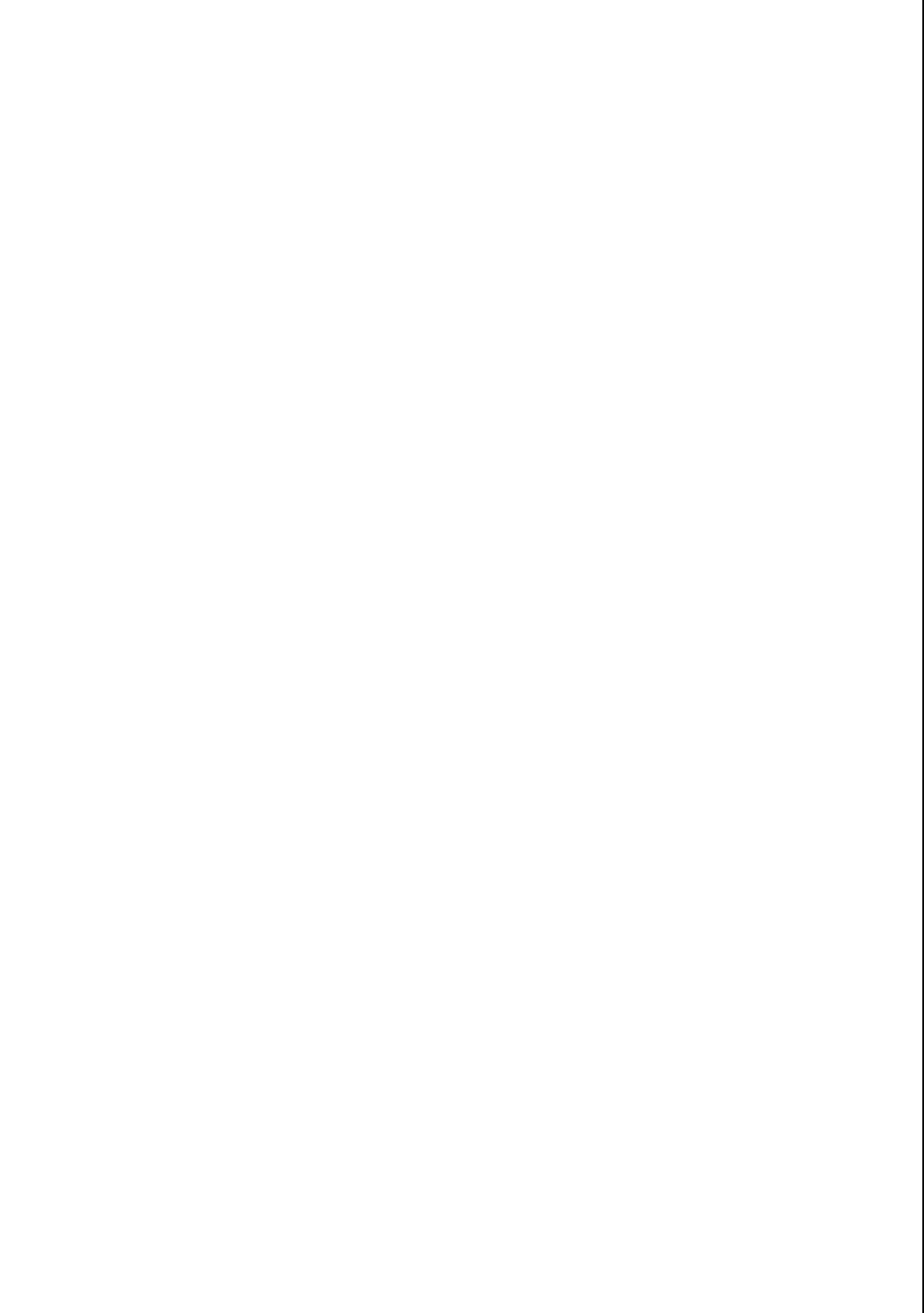
6. KAYNAKLAR

- Airbus; 15.1.2018 tarihli basın bülteni, <http://www.airbus.com/newsroom/press-releases/en/2018/01/airbus-commercial-aircraft-delivers-record-performance.html>
- Airbus Global Market Forecast-Growing Horizons 2017/2036,
- http://www.airbus.com/content/dam/corporate-topics/publications/backgrounders/Airbus_Global_Market_Forecast_2017-2036_Growing_Horizons_full_book.pdf
- ATAG; Aviation Benefits Beyond Borders, Temmuz 2016, https://aviationbenefits.org/media/149668/abbb2016_full_a4_web.pdf
- Boeing; 9.1.2018 tarihli basın bülteni, <https://boeing.mediaroom.com/2018-01-09-Boeing-Sets-Airplane-Delivery-Record-Finishes-2017-with-Larger-Order-Book>
- Boeing Current Market Outlook 2017-2036, <http://www.boeing.com/resources/boeingdotcom/commercial/market/current-market-outlook-2017/assets/downloads/2017-cmo-6-19.pdf>
- DHMİ 2015-2019 Stratejik Plan; <http://www.dhmi.gov.tr/DHMIPage.aspx?PageID=85#.WltgSSOB2Po>
- DHMİ 2016 Yılı Faaliyet Raporu; <http://www.dhmi.gov.tr/getBinaryFile.aspx?Type=9&dosyaID=691>
- Erel, Can “Yükseköğretimde Akli HAVAda olanlara... Doğrudan Havacılık Uzay İlişkili Yükseköğretimde 2017 Yılı (Öğretim, Öğretim Kurumları & Öğretim Kontenjanları” <http://www.canerel.com.tr/v2/images/publication/20170630YukskogretimdeAkliHAVAdaOlanlara.pdf>
- Eurocontrol Seven Year Forecast (Flight Movements and Service Units 2017-2023), <https://www.eurocontrol.int/sites/default/files/content/documents/official-documents/forecasts/seven-year-flights-service-units-forecast-2017-2023-Sep2017.pdf>
- Eurocontrol; 2.1.2018 tarihli basın bülteni, <https://www.eurocontrol.int/press-releases/network-manager-handles-record-levels-traffic-2017>
- IATA Air Passenger Forecasts, 2015-2015 – Global Report <http://www.iata.org/pressroom/pr/Pages/2016-10-18-02.aspx>

- ForwardKeys, Transit passengers through Gulf & İstanbul, 8 Şubat 2018, <https://forwardkeys.com/publication-single/Istanbul-airport-growing.html>
- FSF; 2.1.2018, <https://flightsafety.org/preliminary-data-show-no-fatal-passenger-jet-crashes-2017/>
- IATA; Industry Statistics, http://www.iata.org/pressroom/facts_figures/fact_sheets/Documents/fact-sheet-industry-facts.pdf
- IATA; 1 Şubat 2018 tarihli basın bülteni, <http://www.iata.org/pressroom/pr/Pages/2018-02-01-01.aspx>
- ICAO Annual Report of the Council – 2016, https://www.icao.int/annual-report-2016/Documents/ARC_2016_Air%20Transport%20Statistics.pdf
- ICAO; 8.1.2018, <https://www.icao.int/Pages/default.aspx>
- ICAO; 17.1.2018 tarihli basın bülteni, <https://www.icao.int/Newsroom/Pages/Continued-passenger-traffic-growth-and-robust-air-cargo-demand-in-2017.aspx>
- ÖSYM 2017 yılı Öğrenci Seçme Yerleştirme Sistemi Kılavuzu, <https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2017/OSYS/KILAVUZ18042017.pdf>
- SHGM, 2017-2021 Stratejik Planı, http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/strateji/stratejik_plan_2017-2021.pdf
- SHGM, 2017 Faaliyet Raporu, <http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/faaliyet/2017.pdf>
- UDHB, 2017 Bütçe Sunumu, <http://www.udhb.gov.tr/images/butce/6c72b7bc5767c2a.pdf>
- UDHB; Ulaşan ve Erişen Türkiye, Havacılık ve Uzay Teknolojileri; <http://www.udhb.gov.tr/images/faaliyet/a5ec26a31a72281.pdf>

KISALTMALAR

7. KISALTMALAR

- AB; Avrupa Birliği
- ACC; Saha Kontrol Merkezi (Area Control Center)
- AFTN; Havacılık Sabit İletişim Ağı (Aeronautical Fixed Telecommunication Network)
- AIC; Havacılık Enformasyon Genelgesi (Aeronautical Information Circular)
- AIM; Havacılık Bilgi Yönetimi (Aeronautical Information Management)
- AIP; Havacılık Bilgi Yayını (Aeronautical Information Publication)
- AIS; Havacılık Bilgi Hizmetleri (Aeronautical Information Service)
- AOC; Havalimanı Kullanıcılar Komitesi (Airport Operators Committee)
- APP; Yaklaşma Kontrol Ofisi (Approach Control Office/Service)
- ASM; Hava Sahası Yönetimi (Air Space Management)
- ATAG; Hava Ulaşım Harekât Grubu (Air Transport Action Group)
- ATC; Hava Trafik Kontrol (Air Traffic Control)
- ATCO; Hava Trafik Kontrolörü (Air Traffic Controller)
- ATM; Hava Trafik Yönetimi (Air Traffic Management)
- ATFM; Hava Trafik Akış Yönetimi (Air Traffic Flow Management)
- ATS; Hava Trafik Hizmetleri (Air Traffic Services)
- ATSEP; Hava Trafik Emniyet Elektronik Personeli (Air Traffic Safety Electronics Personnel)
- AYGM; Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğü
- BOY; Bakım, Onarım, Yenileme
- CIDIN; ICAO Ortak Veri Değişim Ağı (Common ICAO Data Interchange Network)
- CIP; Ticari Açısından Önemli Kişi (Commercial Important Person)
- CNS; Haberleşme, Seyrüsefer, Gözetim (Communication, Navigation, Surveillance)
- CTR; Kontrol Bölgesi (Control Zone)
- CIS Ülkeleri; Azerbaycan, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Özbekistan, Rusya, Tacikistan, Ukrayna ve Ermenistan
- D8; Türkiye, İran, Pakistan, Bangladeş, Malezya, Endonezya, Mısır ve Nijerya'nın oluşturduğu "Developing 8; Gelişmekte Olan 8"

- DHMİ; Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü
- DME; Mesafe Ölçüm Cihazı (Distance Measurement Equipment)
- EC; Avrupa Komisyonu (European Commission)
- Eurocontrol; Hava Seyrüsefer Emniyeti için Avrupa Teşkilatı (European Organisation for the Safety of Air Navigation)
- FIC; Uçuş Bilgi Merkezi (Flight Information Center)
- FSF; Uçuş Emniyet Kurumu (Flight Safety Foundation)
- FTO; Uçuş Eğitim Organizasyonu (Flight Training Organization)
- GPS/GNSS; Küresel Konumlandırma Sistemi/Küresel Uydu Seyrüsefer Sistemi (Global Positioning System/Global Navigation Satellite System)
- GSMH; Gayri Safi Milli Hâsıla
- IATA; Uluslararası Hava Taşıyıcılar Birliği (International Air Transport Association)
- ICAO; Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı (International Civil Aviation Organisation)
- IHA; İnsansız Hava Aracı
- ILS; Aletli İniş Sistemi (Instrument Landing System)
- İTÜ; İstanbul Teknik Üniversitesi
- JAA-TO; Ortak Havacılık Otoriteleri Birliği Eğitim Organizasyonu (Joint Aviation Authorities Training Organization)
- JAR; JAA Regülasyonu (Joint Airworthiness Regulation)
- HEAŞ; Havaalanları İşletme ve Havacılık Endüstrileri A.Ş.
- KAYSİS; Kamu Bilgi Yönetimi Sistem
- MTMA; Askeri Terminal Kontrol Sahası (Military Terminal Control Area)
- NDB; Yönlendirilmiş Radyo Yayın Cihazı (Non-Directional Radio Beacon)
- NOF; Uluslararası NOTAM Ofisi (International NOTAM Office)
- NOTAM; Havacılık Otoriteleri Havalimanı İşleticileri tarafından Havacılara Uçuş ve Yer Emniyetini Etkileyecek Konularda Uyarmak Üzere Yayınlanan Bildiri (Notice to Airman)
- ÖSYM; Öğrenci Seçme Yerleştirme Sistemi
- PAT; Pist, Apron, Taksi Yolu
- PIB; Uçuş Öncesi Bilgi Bülteni (Pre-Flight Information Bulletin)
- PSR; Birincil Gözetim Radarı (Primary Surveillance Radar)

- RCC; Kurtarma Koordinasyon Merkezi (Rescue Coordination Center)
- RNAV; Saha Seyrüseferi (Area Navigation)
- SACA; EASA Ülkesi Havayolu Şirketleri Uçaklarına Yapılan Ramp Denetimi (Safety Assesment of EASA Operators Aircraft)
- SAFA; Yabancı Hava Araçlarına Yapılan Ramp Denetimi (Safety Assesment of Foreign Aircraft)
- SANA; Yerli Hava Araçlarına Yapılan Ramp Denetimi (Safety Assesment of National Aircraft)
- SAR; Arama ve Kurtarma (Search and Rescue)
- SES; Tek Avrupa Sahası (Single European Sky)
- SHGM; Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü
- SHY; Sivil Havacılık Yönetmeliği
- SSR; İkincil Gözetim Radarı (Secondary Surveillance Radar)
- SSY; Seyrüsefer Yardımcıları
- TAI; TUSAŞ-Türk Havacılık ve Uzay Sanayii A.Ş.
- TCI (Turkish Cabin Interior); THY, Turkish Teknik ve TUSAŞ Ortaklığı
- TMA; Terminal Kontrol Sahası (Terminal Manoeuvring Area)
- THY; Türk Hava Yolları A.Ş.
- TSI; THY Assan Hanil Ortak Girişimi
- TRTO; Tip İtibak Eğitim Organizasyonu (Type Rating Training Organisation)
- TWR; Havalimanı Kontrol Kulesi (Tower)
- UDHB; Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
- VFR; Görerek Uçuş Kuralları (Visual Flight Rules)
- VOR; Çok Yüksek Frekanslı Tüm Yönlü Radyo Verici İstasyonu (Very High Frequency Omni Directional Range)
- YİD; Yap İşlet Devret
- YPK; Yüksek Planlama Kurulu

